

T.C.
FATİH ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

**SEYİD EBULKASIM NEBATİ İLE SEYİD AZİM ŞİRVANİ'NİN GAZELLERİNDE
GEÇEN FARŞA KÖKENLİ SÖZCÜKLERİN TÜRLERİNE GÖRE LİNGÜİSTİK
TAHLİLİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali EROĞLU

Hazırlayan

Emre GÜLÜM

İstanbul – 2012

ONAYLAMA SAYFASI

Öğrenci : Emre GÜLÜM
Enstitüsü : Sosyal Bilimler
Anabilim Dalı : Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları
Tez Konusu : Seyid Ebulkasım Nebati İle Seyid Azim Şirvani'nin
Gazellerinde Geçen Farsça Kökenli Sözcüklerin Türlerine
Göre Linguistik Tahlili
Tez Tarihi : 01.03.2012

Bu tezin şekil ve içerik açısından Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Yazım Kılavuzunda belirtilen kurallara uygun formatta yazıldığını onaylıyorum.

Doç. Dr. Yusuf ÇETİNDAG
Anabilim Dalı Başkanı

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı 51161002 numaralı öğrencisi Emre GÜLÜM tarafından hazırlanan bu tezin Yüksek Lisans Tezinde bulunması gereken yeterliliğe, kapsama ve niteliğe sahip olduğunu onaylıyorum.

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali EROĞLU
Tez Danışmanı

Tez Sınavı Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Yusuf ÇETİNDAG
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali EROĞLU
Yrd. Doç. Dr. Sezai COŞKUN

Bu tezin Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Yazım Kılavuzunda belirtilen kurallara uygun formatta yazıldığını onaylıyorum.

Doç. Dr. Mehmet KARAKUYU
Müdür

ÖZET

İkisi de aynı dönemde yaşamış; biri Güney Azerbaycan şairi Seyid Ebulkasım Nebati, diğeri Kuzey Azerbaycan şairi Seyid Azim Şirvani'nin gazellerinin incelenmesi, Azerbaycan Edebiyatı gibi zengin kültürel kaynağın 19. yüzyıldaki değerli örneklerinin Türkiye bilimsel muhitine kazandırılması önem taşımaktadır. Metinden yola çıkarak gazellerdeki Farsça kökenli sözcüklerin gramer yönünden tahlil edilmesi, bize o dönemdeki Güney Azerbaycan ile Kuzey Azerbaycan arasındaki dil yapısı hakkında bilgi vermektedir.

Çalışmamızın ilk bölümünde Seyid Ebulkasım Nebati ile Seyid Azim Şirvani'nin hayatlarını ve yaratıcılıklarını ele aldık. Ardından eserlerini yazdık.

İkinci bölümde dilbilgisinde yer alan kelime türlerini iki ana başlık altında isim soylu ve fiil soylu sözcükler olmak üzere inceledik. İsim soylu sözcükleri kendi arasında isimler, sıfatlar, zarflar, zamirler, edatlar, bağlaçlar ve ünlemler, fiil soylu sözcükleri de fiiller ve fiilimsiler olmak üzere ele aldık.

Üçüncü bölümde ise Seyid Ebulkasım Nebati ile Seyid Azim Şirvani'nin gazellerinde yer alan Farsça kökenli sözcükleri ikinci bölümde yer alan kelime türlerine göre listeleyip bu kelimelerin Azerbaycan Türkçesi'ne geçerken uğradığı değişiklikleri tahlil ettik.

Son bölümde ise incelemelerimizi bir sonuçta topladık. Ardından tahlil içerisinde gördüğümüz beyitlere ait gazellerden örnekler verdik. Çalışmamız kaynakça bölümüyle tamamlanmış oldu.

Anahtar Kelimeler: Seyid Ebulkasım Nebati, Seyid Azim Şirvani, Farsça, Azerbaycan Türkçesi, Gazel.

ABSTRACT

Both of them lived in the same period, one of the South Azerbaijani poet Sayyid Ebulkasim Nebati's, and the other North Azerbaijani poet Sayyid Azim Sirvani's ghazals examination, such as the rich cultural resources of Azerbaijan Literature 19 the district is important to gain valuable scientific specimens century Turkey. Text-Based ghazals Persian origin words to be analyzed in terms of grammar, to us at that time in South and North Azerbaijan, between Azerbaijan provides information about the structure of language.

Sayyid Ebulkasim Nebati and Sayyid Azim Sirvani's lives and creativity of our study, we consider the first part. Then I've written works.

In the second part of the word grammar and verb types, the noble words of two main topics to be examined under the noble name. Name of the noble words in their names, adjectives, adverbs, pronouns, prepositions, conjunctions and interjections, verbs and verb in the noble words, we consider to be gerunds.

Sayyid Ebulkasim Nebati and Sayyid Azim Sirvani in the third chapter in the second part of the Persian origin of the word according to type words by listing the changes suffered by these words passed into Azerbaijani Turkic had been analyzed.

Ultimately collected in the last section is a brief section. Then we see in the couplets of analysis and give examples of the ghazals. The study was completed in the bibliography section.

Key Words: Sayyid Ebulkasim Nebati, Sayyid Azim Sirvani, Persian, Azerbaijani Turkic, Ghazal.

İÇİNDEKİLER

ONAYLAMA SAYFASI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	x
TÜRKİYE ALFABESİ SIRALAMASINA GÖRE AZERBAYCAN TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	xi
ÖNSÖZ	xiii

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SEYİD EBULKASIM NEBATİ İLE SEYİD AZİM ŞİRVANİ	1
1.1. Seyid Ebulkasım Nebati	1
1.1.1. Seyid Ebulkasım Nebati Hayatı	1
1.1.2. Seyid Ebulkasım Nebati Yaratıcılığı	2
1.1.3. Seyid Ebulkasım Nebati Eserleri	7
1.2. Seyid Azim Şirvani	8
1.2.1. Seyid Azim Şirvani Hayatı	8
1.2.2. Seyid Azim Şirvani Yaratıcılığı	9
1.2.2.1. Seyid Azim Şirvani'nin Lirik Şiirleri	10
1.2.2.2. Seyid Azim Şirvani'nin Ahlaki – Didaktik Eserleri	13
1.2.2.3. Seyid Azim Şirvani'nin Satıraları	15

1.2.3. Seyid Azim Şirvani Eserleri	17
--	----

İKİNCİ BÖLÜM

2. SÖZCÜK TÜRLERİ (KELİME ÇEŞİTLERİ)	18
---	-----------

2.1. İsim ve İsim Soylu Sözcükler	18
--	-----------

2.1.1. İsim (Ad)	18
-------------------------------	-----------

2.1.1.1. İsim Çeşitleri	18
-------------------------------	----

2.1.1.1.1. Varlıklara Verilişlerine Göre Adlar	18
--	----

2.1.1.1.1.1. Cins İsim (Tür Adı)	18
--	----

2.1.1.1.1.2. Özel İsim	19
------------------------------	----

2.1.1.1.2. Varlıkların Oluşlarına Göre Adlar	19
--	----

2.1.1.1.2.1. Somut İsim	19
-------------------------------	----

2.1.1.1.2.2. Soyut İsim	19
-------------------------------	----

2.1.1.1.3. Verildiği Varlığın Sayısına Göre Adlar	20
---	----

2.1.1.1.3.1. Tekil İsim	20
-------------------------------	----

2.1.1.1.3.2. Çoğul İsim	20
-------------------------------	----

2.1.1.1.3.3. Topluluk İsmi	20
----------------------------------	----

2.1.1.2. İsimlerde Küçültme	20
-----------------------------------	----

2.1.2. Sıfat (Önad)	21
----------------------------------	-----------

2.1.2.1. Sıfat Çeşitleri	22
--------------------------------	----

2.1.2.1.1. Niteleme Sıfatları	22
-------------------------------------	----

2.1.2.1.2. Belirtme Sıfatları	23
-------------------------------------	----

2.1.2.1.2.1. İşaret (Gösterme) Sıfatı	23
2.1.2.1.2.2. Sayı Sıfatı	24
2.1.2.1.2.3. Belgisiz Sıfat	25
2.1.2.1.2.4. Soru Sıfatı	25
2.1.2.1.3. Unvan Sıfatları	26
2.1.2.2. Sıfatlarda Pekiştirme	26
2.1.2.3. Sıfatlarda Küçültme	27
2.1.2.4. Sıfatlarda Adlaşma (Adlaşmış Sıfat)	28
2.1.3. Zarf (Belirteç)	28
2.1.3.1. Zarf Çeşitleri	29
2.1.3.1.1. Durum (Hal) Zarfı	29
2.1.3.1.2. Zaman Zarfı	30
2.1.3.1.3. Yer – Yön Zarfı	31
2.1.3.1.4. Azlık – Çokluk (Miktar) Zarfı	31
2.1.3.1.5. Soru Zarfı	32
2.1.4. Zamir (Adıl)	33
2.1.4.1. Sözcük Biçimindeki Zamirler	33
2.1.4.1.1. Kişi (Şahıs) Zamiri	33
2.1.4.1.2. Dönüşlülük Zamiri	34
2.1.4.1.3. İşaret Zamiri	34
2.1.4.1.4. Belgisiz Zamir	35

2.1.4.1.5. Soru Zamiri	36
2.1.4.2. Ek Biçimindeki Zamirler	36
2.1.4.2.1. İyelik Zamirleri (İyelik Ekleri)	36
2.1.4.2.2. İlgî Zamiri	37
2.1.5. Edat (İlgeç)	38
2.5.1.1. Başlıca Edatlar	38
2.1.6. Bağlaç	39
2.1.6.1. Başlıca Bağlaçlar	39
2.1.6.1.1. Bazı Çok Kullanılan Edat Ve Bağlaçların İncelenmesi	41
2.1.7. Ünlem	44
2.2. Fiil ve Fiil Soylu Sözcükler	46
2.2.1. Fiil (Eylem)	46
2.2.2. Fiil Soylu Sözcükler	48
2.2.2.1. Fiilimsiler (Eylemsiler)	48
2.2.2.1.1. İsim – Fiiller (Ad – Eylemler)	48
2.2.2.1.2. Sıfat – Fiiller (Ortaçlar)	49
2.2.2.1.3. Zarf – Fiiller (Ulaçlar, Bağ – Eylemler)	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SEYİD EBULKASIM NEBATİ İLE SEYİD AZİM ŞİRVANİ’NİN GAZELLERİNDE GEÇEN FARŞA KÖKENLİ SÖZCÜKLERİN TÜRLERİNE GÖRE LİNGÜİSTİK TAHLİLİ	52
3.1. İsim Soylu Sözcükler	52
3.1.1. İsimler	52
3.1.2. Sıfatlar	104
3.1.3. Zarflar	135
3.1.4. Zamirler	138
3.1.5. Edatlar	138
3.1.6. Bağlaçlar	139
3.1.7. Ünlemler	141
3.2. Fiil ve Fiil Soylu Sözcükler	143
3.2.1. Fiiller	143
3.2.2. Fiilimsiler	143
SEYİD EBULKASIM NEBATİ VE SEYİD AZİM ŞİRVANİ’NİN GAZELİNDEN SEÇMELER	153
SONUÇ	192
DİZİN	198
KAYNAKÇA	204

KISALTMALAR

A.	: Arapça
F.	: Farsça
San.	: Sanskritçe
S. A. Ş.	: Seyid Azim Şirvani
S. E. N.	: Seyid Ebulkasım Nebati

**TÜRKİYE ALFABESİ SIRALAMASINA GÖRE AZERBAYCAN
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ**

Latin Harfleri	-	Kiril Harfleri
A - a	-	А - а
B - b	-	Б - б
C - c	-	Ҹ - Ҹ
Ç - ç	-	Ч - ч
D - d	-	Д - д
E - e	-	Е - е
É - é	-	Ә - ә
F - f	-	Ф - ф
G - g	-	К - к
Ğ - ğ	-	Ғ - ғ
H - h	-	Һ - һ
Ĥ - ĥ	-	Х - х
I - ı	-	Ы - ы
İ - i	-	И - и
J - j	-	Ж - ж
K - k	-	К - к
Q - q / Ğ - ğ	-	Г - г
L - l	-	Л - л

M - m	-	М - м
N - n	-	Н - н
O - o	-	О - о
Ö - ö	-	Ө - ө
P - p	-	П - п
R - r	-	Р - р
S - s	-	С - с
Ş - ş	-	Ш - ш
T - t	-	Т - т
U - u	-	У - у
Ü - ü	-	Ү - ү
V - v	-	В - в
Y - y	-	Ј - ј
Z - z	-	З - з

ÖNSÖZ

Farsça ile ilk defa üniversite 2. sınıfta tanışmıştım. Bu dile aşına oldukça Fars dili ile ilgili bir çalışma yapma isteği doğdu. İlk olarak lisans bitirme tezimle çalışmalarıma başladım. Ardından mezun olup yüksek lisansa başlayınca Fars dili ile ilgili çalışma şevkim aynen devam etti. İşin içine Azerbaycan Türkçesi de girince oldukça zevkli ve bir o kadar zorlu bir süreç benim için başlamış oldu.

Yüksek lisans tezimde, ilk olarak yaklaşık aynı dönemlerde yaşamış biri Kuzey Azerbaycan (günümüz Azerbaycan) şairi; Seyid Azim Şirvani, diğeri Güney Azerbaycan (günümüz İran) şairi; Seyid Ebulkasım Nebati'nin hayatları hakkında bilgi verdim. Ardından kelime türleri hakkında gramer bilgilerine yer verdim. Sonra şairlerin gazellerinde geçen Farsça kökenli sözcükleri tespit edip, onları ait oldukları kelime türlerine göre sınıflandırdım. Bu sınıflandırmayı yaparken kelimenin birinci anlamını göz önünde bulundurdum. Linguistik (dil bilimi) açıdan tahlilini yaparken Farsça kelimenin telaffuzunu, türünü, Azerbaycan Türkçesi'ne geçerken ses değişikliğine uğramış mı; uğramışsa bu değişikliğin nasıl olduğunu ve ardından kelimenin sözlük anlamını belirttim. Hangi kelimeyi hangi şairin kullandığını yaptığım tahlilin sonunda şairlerin baş harflerinden oluşturulan kısaltılmış harf grubu ile gösterdim. Kelimelerin geçtiği beyitleri orijinal şekli ile alıntı yapıp, ana kelime siyah renkle beyitteki diğer Farsça sözcükleri ise italik şekilde gösterdim.

Yüksek lisans tez çalışmamın her aşamasında benden yardımını esirgemeyen, değerli zamanını benim çalışmam için ayıran, tezimle ilgili sorulara muhatap kalan Kıymetli Hocam Mehmet Ali EROĞLU'na teşekkürlerimi ediyorum.

Emre GÜLÜM

İstanbul - 2012

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SEYİD EBULKASIM NEBATİ İLE SEYİD AZİM ŞİRVANİ

1.1. Seyid Ebulkasım Nebati

1.1.1. Seyid Ebulkasım Nebati Hayatı

(İran / Üştibin, 1812 – İran / Üştibin, 1860)

19. Yüzyıl Güney Azerbaycan'da yetişmiş ünlü tarikat şairi ve halk sanatkârıdır. Doğum tarihi kesin olmamakla beraber, Azerbaycan Edebiyatı'nın araştırmacılarından Behlül Behçet ve Prof. Dr. Feyzulla Gasımszade, onun tahminen 1812 – 1813'te doğduğunu yazmışlardır. Yapılan son araştırmalar, şairin daha önce, yine tahmini olarak 1800'lerin başında doğduğunu göstermektedir.

19. Yüzyıl Azerbaycan lirik şiirlerinin gelişiminde önemli hizmetleri olan sanatkârlardan biri olan Seyid Ebulkasım Nebati; Güney Azerbaycan'ın Karacadağ mahalinin Üştibin kasabasında doğmuştur. Şairin aslı meşhur nebati tayfasından ve seyit neslindedir. Nebati'nin babası Muhterem, dervişlik yapmış ve tasavvuf (sufi) ideasını yaymıştır. Nebati "Gözlerim" redifli şiirinde Türk olduğunu ve Haçobani mahlası ile şiirler yazdığını göstermiştir.

Mehemmedeli Terbiyet "Azerbaycan Âlimleri" adlı eserinde Nebati hakkında şunları yazmıştır: "Seyid Ebulkasım Nebati merhum Seyid Muhterem Üştibi'nin oğludur. O, derviş meslek ve sufi – meşrep bir şahıs idi. Gah Mecnun, gah Mecnunşah, gah da Haçobani mahlası ile eser yazmıştır. İlk önce Karadağ'ın Dizmar mahalinin merkezi sayılan Üştibin köyünde yaşamış, sonralar Eher şehrine göç edip Şeyh Şehabeddin'in makberesinde riyazet ve seyle meşgul olmuştur. Ömrünün sonlarında doğduğu yere dönmüş ve 1268'de vefat etmiştir. Mezarı oradadır." (Mehemmedil terbiyet. Danışmendan – i Azerbaycan, Bakü, 1987, s.372).

Seyid Ebulkasım Nebati tahsilini babasından almış ve sufi – tasavvuf idealarını derinden öğrenmiştir. Bir süre dervişlik yaparak Azerbaycan'ın birçok yerini gezip dolaşan Nebati, sonradan Üştibin'de tarikat lideri (mürşit) olmuştur.

Kaynaklar onun bir terekeme hayatı yaşadığını ve geçimini koyunculukla temin ettiğini göstermektedir. Lakin şiirlerinde kullandığı “Haçobani” mahlası, mesleğinden çok o dönemde Azerbaycan'ın muhtelif bölgelerinde yerleşen Haçoban tayfasının adıyla alakalıdır. “Nebati” mahlası ise birçok araştırmacının tahmin ettiği gibi, Nabat adlı bir kız ve kadınla değil, tarikatçılıkla ilgilidir. Tarikatçılar arasında “nebatiler” ve “bengiler” mevcuttur. Birinciler canlı hayattan, ikinciler ise hayallerden haz alırlar. “Âlem bilir ki, men yeyirem müttesil nabat, El çekmişem o sen deyen ab ü nabatdan” – diyen Nebati, kendisini hayali değil, canlı hayata bağlı insanlardan sayardı. Şairin sevgilisinin asıl adı Gezgez'dir. Bu ad onun lirik karakterli şiirlerinin genelinde Leyli, Esli, Verga, Züleyha olarak, geleneksel sevgili imajlarıyla birleştirilmiştir.

Seyid Ebulkasım Nebati'nin dünya görüşü ve hayata bakışı çelişkili olmuştur. Şair eserlerinde kâh dini hükümleri, hurafeliği kötüler ve insanları maddi hayattan zevk almaya çağırır kâh halis bir dindar olarak çıkış eder. Buna ilaveten, Nebati hem İslam'ı hem ateşperestliği tebliğ eder, hem de Hıristiyan olduğunu söyler. Şair Farsça yazdığı bir şiirinde iç dünyasının çelişkili olduğunu itiraf eder. Azerbaycan Türkçesi'nde yazdığı “Nedir” redifli şiirinde de şair dünyanın gizli sırlarından habersiz kaldığını bildirir.

Nebati 1873 yılında doğduğu şehir olan Üştibin'de vefat etmiştir.

1.1.2. Seyid Ebulkasım Nebati Yaratıcılığı

Seyid Ebulkasım Nebati eserlerini iki dilde: hem ana dili olan Azerbaycan Türkçesi'nde hem de Farsça yazmıştır. Eserleri yalnız lirik şiirlerden ibarettir. Nebati'nin şiirleri hem hece vezninde: koşma, geraylı ve tecnis türlerinde hem de aruz vezninde: gazel, kaside, rubai, muhammes... vs. türlerdedir. Nebati'nin

yaratıcılığında konu bakımından iki özellik kendini gösterir: Birincisi, dünyevi sevginin ve gerçek güzelin terennümü; ikincisi, sufi – felsefi fikirlerin ve ilahi sevginin tebliği. Şair eserlerini Nebati, Hançobani mahlasları ile yazmıştır.

Nebati'nin hece vezninde – aşık şiiri tarzında yazdığı şiirlerinin esas mevzusu gerçek sevginin ve güzelliğin terennümüdür. Bu şiirlerin lirik kahramanı saf muhabbet duyguları ile yaşayan, güzellik vurgunu olan bir gençtir. Bir miktar romantik karakterli bu genç hayatın manasını muhabbetinde görür ve sevgisinde vefalı olduğunu, aşkı yolunda hiçbir azap ve eziyetten korkmadığını bildirir:

Aşığ olan hof elemez beladan,

İncimez yar eden cövrü cefadan.

Nebati, el çeken kimdir vefadan?

Goymuşam başımı men bu meydana.

Seyid Ebulkasım Nebati lirik kahramanın çektiği cefaları, ayrılık zamanlarında geçirdiği sarsıntıları da ustalıkla kaleme alır. Ayrılık ateşi ile yanan, yüreği dağlanan aşık bazen sevgilisinden çektiği eziyetlerden şikayet etse de, bütün cefalara mertlikle dayanır:

Deme Nebatinin yohdur devamı,

Cövrüme tab etmez, çekmez cefamı,

Şahid olsun alem cümle tamamı,

Ne geder istersen çek sineme dağ.

Nebati'nin koşma ve geraylılarında Maşuka suretine de geniş yer verilir. Şair onu doğal boyalarla, gerçek şekilde canlandırır. Nebati tasvir ettiği güzelin yürüyüşünü, duruşunu, bakışını, zahiri güzelliğini ustalıkla kaleme alır, hatta onun nereli olduğunu da bildirir. Bu bakımdan şairin “Yaradıb” redifli geraylısı özellikle dikkati çeker. Geraylıda parlak ay gibi cazibedar olan güzelin canlı portresi yaratılır:

Maşaallah, ğadir Allah

Gör nece dilber yaradıb.

Gül üzünde efşan – efşan,

Zülfi – mülenber yaradıb.

Ağzı gönçe, lebi püste,

Beli ince, boyu beste.

Tökülübdür deste – deste,

Ne güzel teller yaradıb.

Geraylının sonraki bentlerinde de bu güzelin zahiri görkeminin ayrı ayrı çizgileri bir ressam gözü ile tasvir edilir ve onun Üştibinli olduğu gösterilir.

Seyid Ebulkasım Nebati'nin “Gözlerin”, “Olur”, “Döndü”, “Ey Sanem”, “Benden”, “Gine” redifli koşmalarında da Maşukanın canlı portresi çekilir, onun cazibeli ve güzel görkeminin tasviri verilir.

Nebati'nin muhabbet mevzusunda yazdığı en meşhur şiiri “Gelsin, gelmesin?” redifli koşmasıdır. Sabaya (sabah rüzgârı) müracaatla başlayan koşmada sevgilisinden ayrı düşmüş Aşığın yürek çarpıntıları, kavuşma arzusu tasvir edilir. Aşık kendini bülbül, gül yüzlü sevgilisinin mekanını ise gülistan adlandırarak, onun yanına gelme isteğini bildirir:

Seba, menden söyle o gülüzare,

Bülbül gülistane gelsin, gelmesin?

Bu hicran düşkünü, iller hestesi,

Çapına dermane gelsin, gelmesin?

Ayrılık hasretinden üzülünce de sevgilisini düşünerek der:

Gözüm çoĥ hesretdir ĥumar gözüne,
 Güneş camalına, şeker sözüne,
 Utanıram, nece deyim üzüne,
 Derdin ĥeste cane gelsin, gelmesin?

Son bentte aşık kesin kararını dile getirir. Bu dünyayı o, sevgilisiz tasavvur etmez. Onsuz ne şan şöret, ne ad san ister. Sevgilisi uğrunda canından da geçmeye hazırdır:

Nebati istemez onsuz dünyanı,
 İzzeti, hürmeti, şövketi, şanı.
 Bir zada ġalmayıb daha ġümanı,
 Bu baş o meydana gelsin, gelmesin?

Seyid Ebulkasım Nebati'nin "Gelsin, gelmesin?" koşması yüksek sanatkarlık özellikleri ile dikkati çeker. Şairin güneyli çağdaşlarından Mirze Mehdi Şükuhi onun etkisi ile aynı redifli koşma yazmıştır.

Nebati'nin sufi bakışlarının tebliğine, ilahi sevginin terennümüne ithaf ettiği lirik şiirleri de vardır. Bu tarz şiirleri klasik üsluptadır ve daha çok kaside, gazel türlerindedir. Bu mevzudaki şiirlerinin lirik kahramanı güzelliği, esasen, ilahi alemle bağlar ve mutluluğu Allah'a kavuşmakta görür. Şairin tasvir ettiği Maşuka sureti de daha çok ilahi nurunu temsil eder. Ancak Nebati'nin gerçek güzelin tasvirine ithaf ettiği gazelleri de vardır. "Görüm, ey şuh, seni hürremü handan olasın" mısrası ile başlayan gazeli buna örnek olabilir.

Nebati'nin "Aşk camından içen kimseye huşyar olmaz" mısrası ile başlanan gazelinde ise dünyevi aşkla ilahi sevgi birlikte götürülür. Şaire göre aşk şerbetini içen aşık, yürekten seven insan bu dünyada da kıyamette de ayık olmaz. O, her zaman mest, humar gezer ve hiç kimseden korkmaz, çekinmez:

Eşğ camından içen kimsene huşyar olmaz,

Ne bu dünyade, giyametde de bidar olmaz.

Ėorhu bilmez, elemez şahü gedadan perva,

Mest – mestane gezer, kağazü tumar olmaz.

Bu tür aşkla yaşayan insan gece gündüz bülbül gibi figan etse de, kavuşmayı arzulamaz. O da Kays (Mecnun) gibi sevgilisinden kaçır ve bu dünyada çektiği eziyetlerle iftihar eder. Mum gibi yanan, kelebek gibi tutuşan bu aşık kendi canını sevgilisine kurban verip ebedi mutluluk kazanır:

Gösterer mehrü vefa yarine, gördükce cefa,

Zilleti fehr biler, zerrece bizar olmaz.

Alışı şem kimi, odlaşi pervane kimi,

Can verer yare, Nebati kimi, biar olmaz.

Gazelin içeriğinden de görüldüğü gibi, burada daha çok ilahi sevgi terennüm edilir. Dünya nimetlerinden el çeken aşık ilahi nuruna kavuşma arzusu ile yaşar. Nebati'nin altı beyitlik bu gazeli aruz vezninin remel behrinde yazılmıştır.

Nebati'nin “Meyhaneleri hemişe abat iste” mısrası ile başlayan gazeli de ilahi sevginin terennümüne ithafen yazılmıştır. Gazelde sufilerin toplandığı meyhanelere abatlık isteyen şair çağdaşlarına ikiyüzlü vaizlerden uzak durmayı uygun görmüştür.

Seyid Ebulkasım Nebati'nin şiirleri yüksek sanatkârlık özellikleri ve mecazların, bedii ifade araçlarının zenginliği bakımından güzel bedii sanat örnekleridir. Örnek olarak aşağıdaki bende dikkat etmek gerekir:

Bu nece nergizdir, bu nece gözdür?

Bu nece laledir, bu nece üzdür.

Bu nece şekerdir, bu nece sözdür?

Ne bele le'l olur, ne bele gövher.

Bendin ilk üç mısrasının “Bu nece” sözleri ile başlanması ile şair bedii tekrirden istifade etmiş ve şiire akıcılık getirmiştir. Bu mısralar aynı zamanda bedii soru şeklinde kurulmuştur ki, bu da ifade edilen fikri kuvvetlendirir. Bentte ayrıca benzetme ve istiare (metafor) işlenmiştir. Klasik edebiyatta çoğu zaman göz nergise, yüz laleye, söz şekere benzetilir. Nebati de bu kuraldan maharetle istifade ederek gülcü benzetme oluşturmuştur. Son mısradaki ise dudak lale (kıymetli taş), ağız ise gevhere (inciye) benzetilmiştir. Ancak Nebati “dudak” ve “ağız” sözlerini kullanmamakla güzel bir istiare yaratmıştır.

Seyid Ebulkasım Nebati'nin şiirleri Mirze Mehdi Şukuhi ve Mirzeli Han Leli gibi şairlerin yaratıcılığına güçlü etki göstermiştir.

Feridun Bey Köçerli Nebati'nin yaratıcılığına yüksek değer vererek, onu Doğunun görkemli söz ustalarından Hafız, Şems Tebrizi ve Celalettin Rumi seviyesinde ulaşan kuvvetli bir sanatkâr saymıştır.

Nebati külliyatından örnekler, onun hayatta olduğu dönemde, 1852'de yayınlanmıştır. Aynı yıl Tebriz'de yayınlanan Fuzuli külliyatının sonunda Nebati'nin de 41 eseri verilmiştir. Nebati, şiirle bir arada müzikle de yakından iştiğal etmiş, pek çok halk şarkısının melodilerine uygun metinler yazmıştır.

1.1.3. Seyid Ebulkasım Nebati Eserleri

Divan-i Nebati (Fuzuli Divanına ilave şeklinde), Tebriz, 1853); **Divan-i Nebati**, Tebriz, 1865, 1867, 1868, 1887, 1901; **Seçilmiş Eserleri**, Bakü 1939; **Seçilmiş Şiirler**, Bakü, 1958; **Eserleri**, Bakü, 1968; **Güney Azerbaycan Edebiyatı Antolojisi**, c.I, Bakü, 1981, s.77 – 92. **Kaynakça:** Mirze Ebülhasan Vezirov. **Tatar – Azerbaycan Lehçesi Ders Kitabı**, Sant Petersburg, 1861; Ferhat Ağazade,

Edebiyat Dersliyi, Bakı, 1912; Mehemmedeli Terbiyet, **Danişmendani Azerbaycan**, Tebriz 1938 / Bakı, 1987; Behlül Behçet, **Seyid Ebül Kasım Nebati**, Bakü, 1935; Ebülfezl Hüseyini. **Nebati'nin Eserlerine Mukaddime**. Nebati, Eserleri, Bakü, 1968, s.3-33; Feyzulla Gasımszade. **XIX. Asır Azerbaycan Edebiyatı**, Bakü, 1975.

1.1. Seyid Azim Şirvani

1.2.1. Seyid Azim Şirvani Hayatı

(Azerbaycan / Şamahı, 9 Temmuz 1835 – Azerbaycan / Şamahı, 1 Haziran 1888)

Seyid Azim Şirvani Azerbaycan edebiyat tarihinde hem klasik şiir geleneğinin güçlü devamcısı hem de görkemli eğitimci ve satirik şair olarak tanınır. Seyid Azim Şirvani 1835 yılında Şamahı'da doğmuştur. Yedi yaşında iken babasını yitiren şair on bir yıl arzında Dağıstan'ın Yaksay köyünde anne ve dedesinin himayesinde yaşamıştır. O, ilk tahsilini burada almış, Arap ve Fars dillerini öğrenmiştir. 1853 yılında Şamahı'ya dönen şair bir süre sonra Bağdat ve Şam'a giderek burada dini eğitim almıştır. 1856'da tahsilini tamamlamak için Arabistan'a giden Seyid Azim, önce Necef ve Bağdat'ta, daha sonra ise Suriye'nin Şam şehrinde, yüksek dini medreselerinde okumuştur. Arabistan'da olduğu dönemde, Hac ziyaretini de gerçekleştirmişti. Ziyareti süresinde birkaç ay Kahire'de yaşayarak Arap âlimleri ve şairleriyle tanışmıştı.

1860 yılı başlarında vatanına dönen Seyid Azim, yüksek din eğitimi görmesine rağmen din adamlığına ilgi göstermemiş, öğretmenlikle meşgul olmayı tercih etmişti. Şamahı'da kendi projesine uygun olarak, yeni usulle ders okutulan bir mektep açmıştı. Eski mollahanelerden farklı olarak, bu mektepte Azeri Türkçesi ve Fars dilleri öğretilir; tarih, coğrafya, matematik ve başka bilimler hakkında genel bilgi verilirdi. Kendisi de otuz yaşından sonra, Rus İmparatorluğu içerisinde Rus dilini bilmeden geçinmenin zorluğunu anlayan ve Türklerin kendi haklarını elde etmeleri için de Rus dilini bilmelerini önemli gören Seyid Azim, daha sonra bu

okulda Rus dili dersleri de vermeye başlamıştı. Şamahı'nın fanatik ruhanileri eğitimci ve açık görüşlü şairin aleyhinde propaganda yürütmüş ve onu kâfir olarak adlandırmışlardır. Seyid Azim Şirvani otobiyografik içerikli “Nazımın İfadesi” şiirinde yerli ruhanilerin ona karşı olan münasebetinden bahsetmiştir. “Şikâyet” adlı otobiyografik karakterli başka bir şiirinde ise o, Şamahı depreminden sonra düştüğü ağır vaziyetini tasvir etmiştir.

Seyid Azim 1875'te Hesembey Zerdabi'nin başyazarlığıyla Bakü'de neşre başlayan ilk Azerbaycan gazetesi “Ekinci” nin faaliyetine ilk katılanlar arasında olmuş, bu gazetede toplumu kültüre ve eğitime davet eden, geriliği ve cahilliği eleştiren şiirlerini yayınlamıştı. “Ekinci” kapatıldıktan sonra, “Ziya” ve “Keşkül” gazetelerinde aynı yönde şiirlerini yayınlamış, fanatizme karşı mücadele vermişti.

Seyid Azim Şirvani 1874 – 1878'de Şamahı'da Bakü vilayeti din işleri meclisinin okulunda, Azeri Türkçesi ve şeriat hocası olarak 1878'den hayatının sonuna kadarsa aynı dersleri Şamahı şehir mektebinde okutmuştur. Onun öğrencileri içerisinde Türk - İslam dünyasının büyük mizah şairi Mirze Elekber Sabir (1862-1911) de vardı.

Seyid Azim Şirvani 1879 yılında şehir okulundan suçsuz olarak gönderilmiş, ancak Tiflis'e şikâyete gittikten sonra yeniden görevinin başına dönmüştür. O, Tiflis'e giderken Gence'de bulunmuş ve orada Nizami Gencevi'nin makberini ziyaret etmiştir. Makberin yerinde olmadığını gören şair bu münasebetle bir rubai yazarak kendi durumuna da sızlanmıştır.

Seyid Azim Şirvani, sanat hayatının en coşkun devrinde, 1888 yılında doğduğu şehir olan Şamahı'da vefat etti ve yine aynı şehirde “Sahandan” mezarlığına defnedildi.

1.2.2. Seyid Azim Şirvani Yaratıcılığı

Seyid Azim Şirvani zengin bedii mirasına hem lirik şiirleri ve satıraları (hicivleri) hem ahlaki – didaktik eserleri hem de nesirle yazdığı makaleleri ve

edebiyatşinaslığa dair tezkiresi dâhildir. Şairlikle bir arada ilmi araştırmalara da ilgi gösteren Şirvani, “Tarih – i Şirvan” adlı tarihi eserin yanı sıra; Azeri, Fars, Türk, Rus şairleri hakkında kısa bilgi ve onların eserlerinden örnekler veren “Tezkire”nin de yazarıdır. O, 19. Yüzyıl Azerbaycan şiirinde sosyal konuları ele alan mizahi şiirin ilk örneklerini ortaya koymuştur. O döneme kadar daha çok şahsi karakter taşıyan ve yazarın şahsi intikam hissinden doğan, onun dert ve şikâyetlerini ifade eden şiir türü hiciv, Seyid Azim’in eserlerinde sosyal bir muhteva kazandı ve kamuoyunu düşündüren problemlerin eleştirilmesine yöneldi. Şiirleri yalnız klasik üslupta, aruz vezindedir. Şair hem lirik hem de epik eserler yazmıştır. Epik eserleri temsil ve manzum hikâyelerden ibarettir.

1.2.2.1. Seyid Azim Şirvani’nin Lirik Şiirleri

Şairin edebi mirasının çoğu lirik şiirlerden ibarettir. Gazel, kaside, rubai, kıta, muhammes... vs. türlerde yazdığı bu şiirleri ile Seyid Azim Şirvani Fuzuli geleneğini devam ettirmiştir. Lirik şiirlerinin esas mevzusu muhabbettir. Şairin terennüm ettiği sevgi felsefi – sosyal içerik taşır. Seyid Azim Şirvani muhabbeti insan hayatını manevi ahlaki yönden zenginleştiren bir güç olarak anlamlandırır. Şairin sevgi üzerine yazdığı lirik şiirlerinde iki esas suret vardır: Maşuka ve aşık. Maşuka görünüşünde çekici ve güzel olduğu gibi iç dünyası da saf, temiz ve zengindir. Aşık sureti ise vefalı, sadakatli ve dayanıklı bir gençtir. Aşık bazen Maşuka’nın özensizlik ve cefasından şikayet etse de aşkıdan elini çekmez. O, sevgilisini bütün güzellerden üstün sayar:

Yüz servi – hüraman ola, könlüm seni ister,

Yüz bağı – gülüstan ola, könlüm seni ister.

Seyid Azim Şirvani’nin sevgi mevzusunda yazdığı en meşhur şiirlerinden biri “Olmasaydı gemi – eşğin dili – viranımda” mısrası ile başlayan gazelidir. Gazelin lirik kahramanı gamlı bir aşıktır. Aşık dertli yüreğini yüreğinde gezdirir ki, orada Maşukasının aşkı vardır:

Olmasaydı ğemi – eşgin dili – viranımda,

Sahlamazdım onu bu izzet ile yanımda.

Gazelde Aşık'ın kıskançlık hisleri de bedii şekilde ifade edilir. O, sevgilisinin yanağındaki beni böyle kıskanır:

O ğara hâlı mene verseler, ğanın ierem,

Ne üçün menzil edib arizi – cananımda?

Sonraki beyitlerde aşık sevgilisinden şikayet eder. Maşuka ona karşı iyilik ve hoş davranışlar göstermez. Buna dayanamayan Aşık'ın kalbini gam, keder bürür:

Eylemez aşığı bir lütf ile hürrem, ya reb,

Bu ne reftardır ol servi – huramanımda?

Düşeli hüberin könlüme fikri, Seyyid,

Elli Yusif tapılar külbeyi – ehzanımda.

Son beyitte yazar Kur'an-ı Kerim'de adı geçen peygamberlerden Yakup ve Yusuf'u hatırlar. Yakup peygamber oğlu Yusuf'un hasreti ile gözyaşları dökerek yaşadığı evi “Külbeyi – ehzan” (Gamılar evi) olarak adlandırır. şair Aşık'ın üzüntüsünün ne kadar ağır olduğunu göstermek için onu dertli Yakup peygambere benzetir.

Gazelin şah beyti yukarıda verilen ikinci beyittir. Beyit yüksek bedii estetik manası ve kendine has deyim tarzı ile seçilir. Gazel aruz vezninin remel behrinde yazılmıştır.

Seyid Azim şirvani'nin felsefi – sosyal içerikli şiirleri de vardır. Felsefi içerikli lirik şiirlerinde şair hayatın manası hakkında söz ederek, dünyanın maddi değil manevi olması fikrini onaylar. şaire göre, kâinat ilahi bir güç tarafından

yaratılmıştır. Bütün varlıklar, hatta Güneş, kendi nurunu, ışığını kudretli ilahi güçten alır.

Şairin sosyal içerikli şiirlerinde zamaneden şikâyet ve toplumdaki çelişiklere karşı itiraz hisleri güçlüdür. Yaşadığı toplumda “bir ehli – hal”, kendine uygun bir insan bulamayan şair gece gündüz gözyaşları döker:

Bir ehli – hal tapmadım âlemde, ey gönül,

Şamü seher bu halete bihalet ağlaram.

Seyid Azim Şirvani'nin sosyal içerikli şiirlerinde ikiyüzlü din adamlarının riyakârlığının, çirkin emellerinin tenkiti de özel yer tutar. Bu bakımdan şairin “Guş ğıl...(Dinle)” muhammesi özellikle önemlidir. Şiir müziği inkâr eden, onu dinlemeyi haram sayan şeriat hükümlerinin, ruhanilerin aleyhinde yazılmıştır. Şair bu fikre karşı çıkararak, çağdaşlarını müzikten zevk almaya, müzik aletlerinin sesindeki hikmetleri, gizli sırları duymaya çağırır:

Guş ğıl, ey ki bilirsen özüvi vağifi – kar,

Ageh ol, gör ki nedir naleyi – ney, neğmeyi – tar.

Nedir ol hüşk olan çubude bu naleyi – zar,

Ki, sedasından onun ğaret olur, sebrü ğerar,

Açma sen perdeyi, her perdede var yüz esrar.

Şaire göre şarkıcının sesi nefesi ile ölüleri diriltten İsa peygamberin nefesi ile beraberdir. Müzik insana manevi gıda verir, onun iç dünyasını zenginleştirir. Buna göre de şair müziğe yüksek değer vererek, müzik meclisini “arifler şöleni”, müziği duymayanları ise “taş” olarak adlandırır.

1.2.2.2. Seyid Azim Şirvani'nin Ahlaki – Didaktik Eserleri

Seyid Azim Şirvani'nin ahlaki – didaktik eserleri “Rebiül – Etfal” (Çocukların Baharı – 1878 yılı) adlı ders kitabında toplanmıştır. Okul, ahlak ve terbiye konularında olan bu eserler manzum hikâye, öğüt – nasihat ve temsillerden ibarettir. Şair onların bazılarını şahsi hayat tecrübesi esasında kaleme almış, bazılarını ise Nizami Gencevi'nin “Sırlar Hazinesi”, Sadi'nin “Gülistan” ve “Bostan” eserlerinden tercüme etmiş ve değişiklik yapmıştır.

Seyid Azim Şirvani'nin ahlaki – didaktik eserlerinin temelinde eğitimcilik ideaları dayanır. Şair “Ekinci” gazetesinde bastırıldığı şiirlerinde medeni geriliği, cehalet ve cahilliği kötüleyerek, bütün bunları okuma yazma bilmemeye, bilgisizliğe bağlar. Şaire göre bu dert ve belaların dermanı ilim – irfan sahibi olmak, okumaktır:

Bu geder derd kim, olur hadis,

Ona bielmlik olur bais.

Bir beladır bu derdi – nadani

Ki, onun elm olubdu dermani.

“Ekinci” gazetesinin redaktörü Hasan Bey Zerdabi'ye gönderdiği manzum mektuplarında Seyid Azim Şirvani matbuatın faydasından söz eder. Ülkede ilmin, eğitimin yayılmasında “Ekinci”ye yüksek değer veren şair çağdaşlarını gazeteye yardım etmeye çağırırdı:

Bes, “Ekinci” celalımızdı bizim,

Nasehi – hoşmegalımızdı bizim.

Sey edin, ey güruhi – niksifat,

Etmesin ta “Ekinci” vefat.

Seyid Azim Şirvani “Ekinci” gazetesinde aşıladığı eğitimci fikirlerini “Rebiül – Etfal” kitabındaki eserlerinde devam ettirir. Şair öğüt ve nasihatlerinde işsizliği,

eskimiş hayatı kötüler, gençlere meslek ve sanat sahibi olmayı tavsiye ederdi. Babanın dilinden söylenen bu öğüt ve nasihatler şairin oğlu Mir Cefer'e müracaat şeklindedir. Ancak şair oğlunun örneğinde genç nesle başvurarak onlara değerli nasihatler verir.

Seyid Azim Şirvani'nin "Rebiül – Etfal" ders kitabında toplanmış aşağıdaki temsillerinde de ahlaki – terbiyevi fikirler aşılır: "Horoz ve Çakal", "Kaz ve Turna", "Ayı ve Sıçan", "Aslan ve İki Öküz", "Aslan ve Karınca", "Deve ve Yavrusu", "Sıçan ve Kedi" ...vs. dir. Bu temsillerin bazılarını şair kendi kaleme almış, bazılarının ise konusunu Hint yazılı abidesi "Kelile ve Dimne"den ve başka kaynaklardan almıştır. Temsillerde cahillikle mücadele, çalışkanlık, dostlukta sadakat, hayırseverlik ve birlik tebliğ edilir.

"Ayı ve Sıçan" temsilinde "iyilik kaybolmaz" fikri aşılır. Sıçan tesadüfen yatmış Ayı'yı uyandırır. Ayı Sıçan'ı cezalandırmak ister, ancak onun yalvarışlarını işitip bırakır. Bir süre sonra Sıçan Ayı'nın bu iyiliğinin karşılığını verir: onu düştüğü kapandan kurtarır.

Konusu "Kelile ve Dimne"den alınmış "Aslan ve İki Öküz" temsilinde ise "güç birliktedir" ideası aşılır. Güçlü bir aslan çimenlerin üzerinde beraber otlayan iki öküze hücum eder. Öküzler arka arkaya vererek Aslan'ı kovarlar. Aslan hileyle başvurarak, onları yalnız iken yakalar ve her ikisini de mahveder.

Seyid Azim Şirvani manzum hikâyelerinin çoğunu halk masalları, rivayet ve latifeler esasında yazmıştır. Ahlaki – didaktik içerikli bu hikâyelerin bir bölümünü ise yazar Nizami Gencevi'nin "İskendername", "Sırlar Hazinesi", Sadi'nin "Gülistan" ve "Bostan" eserlerinden, birini ise Celaleddin-i Rumi'nin "Mesnevi" sinden istifade yolu ile kaleme almıştır. Seyid Azim Şirvani'nin ahlaki – didaktik eserleri mesnevi şeklinde yazılmıştır.

1.2.2.3. Seyid Azim Şirvani'nin Satiraları

Seyid Azim Şirvani'nin yaratıcılığında satiraları (hicivleri) da esas yer tutar. Şairin satiralarında esasen, zalim han ve beyler, rüşvet yiyen ve adaletsiz kadılar, mahkeme organları, vekil ve polisler eleştirilir. Şairin “Şamahı beyleri, Şirvan kadıları ve divan polislerinin bazı ehvalatı hakkında muhammes”, “Şirvan'ın yeni beyleri hakkında”, “Şamahı'nın yeni vaziyetinden şikâyet”... vs. gibi satiralarının tenkit hedefleri; halkı inciten, onun başına belalar getiren bu gibi yetki sahibi kişilerdir. Muhammes şeklinde yazdığı “Şirvan'ın taze beyleri hakkında” satirasında şair çar memurlarının, polislerin rüşvetçiliğini, özellikle mahkeme çalışanlarının fırıldaklarını, avukatların şikâyet sahiplerini soymalarını acı kinaye ile tasvir eder:

Advoğatlar deme, bu helg içre manendi – yağı,

Başı Fondilki, Haput orta, Ağacan ayağı.

Soydular, erzeçinin ğalmadı cisminde yağı,

Yazıg Abdulla beyin hem uduzuldu boyağı,

Hem özün soydu lotu, gör nece üryaneledi.

Seyid Azim Şirvani'nin meşhur satiralarından biri de “Âlimleri mezemmet eden (azarlayan) cahillere” olarak adlanır. Şairin bu satirası da muhammes şeklinde kaleme alınmıştır. Satirada Müslümanların Son Peygamber (S.A.V.) zamanında, İmam Ali'nin halifeliği devrindeki kural ve kanunlara gerektiği gibi uymamaları eleştirilir. Satiranın esas eleştiri hedefi; tecrübeli ilahiyat âlimlerini ve gazileri beğenmeyen, onların dedikodusunu yapan çeşitli meslek sahibi kişilerdir. Seyid Azim Şirvani Kur'an okumayı bilmeyen, şeriattan başını kaldırmayan adamların yaşlı gazileri, okuryazar bilen ruhani âlimlerini azarlayıp onları kınamalarına dayanamayarak şöyle yazar:

Ne düşüb bilmeyirem tacire, ya bezzaze,

İsteyirler ki, yene gazimiz olsun taze,

Gözlemek yahşıldı her bir iş için endaze,
 Ki salıb töhmet ile her biri bir avaze,
 Âlime digğet edir her yeten idbar bu gün.

Seyid Azim Şirvani'nin "Müçtehidin Tahsilden Dönmesi", "İlimsiz Âlim", "Talebenin Hadisesi", "Fagih İle Oğlu", "Eski İlimden Şikâyet", "Cahil Baba İle Âlim Oğul", "Köpeğe İhsan", "Yerdekilerin Göğe Şikâyeti", "Riyakâr Abid", "Müneccimler Yalancıdırlar", "Deli Şeytan" şiirlerinde halkı aldatan yalancı ruhaniler, molla, vaiz, müçtehit ve başkaları eleştirilir. "Şamahı Babileri Hakkında", "Abid Efendinin Hicvi" şiirlerinde ise mezhep ve tarikat liderlerini ifşa eder.

Seyid Azim Şirvani Azerbaycan edebiyatı tarihinde Fuzuli'den sonra lirik şiirin en büyük ustası sayılır. Şairin eserleri içerik bakımından çeşitli ve renkli olduğu gibi bedii sanatkârlık özelliği bakımından da zengindir. Sanatkâr çeşitli türlerde yazdığı eserlerinde bedii tasvir ve ifade araçlarından ustaca ve yüksek maharetle istifade etmiştir. Şair cinaslı sözlerin anlam çeşitliliğinden de başarıyla faydalanarak şiirin bedii etki gücünü arttırmıştır. Örnek olarak, şairin "Gördüm" redifli gazelinin ilk iki beytine dikkat edelim:

Bir lalerühi pireheni – al ile gördüm,
 Cadu gözünü hiyle ile, al ile gördüm.

Bir hal ile söhbetde getirdi mani hale,
 Hal ehli imiş, men o gülü hal ile gördüm.

Örnekteki "al" sözü birinci mısradaki "kırmızı" (pireheni – al: "kırmızı gömlek" demektir) ikinci mısradaki ise "hile" anlamında işlenmiştir. İkinci beyitteki "hal" sözü dört anlama gelir. İlki: "yol", "usul", "tarz" anlamına; ikinci: "getirmek" anlamına gelir. Son mısradaki "hal" sözü "hal ehli" birleşmesinde "arif", anlayan manasında ve en sondaki "hal" ise "iyi", "keyfi güzel" anlamında işlenmiştir. Son

mısradaki gül sözü ise “sevgili” anlamında kullanılmıştır. Mısrada o, sevgilinin adı söylenmeden işlendiği için istiaredir.

1.2.3. Seyid Azim Şirvani Eserleri

Mecmua, Tiflis, 1895; **Divan**, Tebriz, 1895; **Divan**, Tebriz, 1897; **Gazeliyatı** – **Seyid Azim Şirvani**, Bakü, 1902; **Perişan**, Tebriz, 1912; **Seçilmiş Eserleri**, Bakü, 1930; **Şiirler**, Bakü, 1937; **Seçilmiş Şiirleri** (Mektep Kütüphanesi Serisi), Bakü, 1948; **Eserleri, I-II ciltler**, Bakü, 1950-1953; **Seçilmiş Eserleri, I-II ciltler**, Bakü 1960-1963; **Gazeller**, Bakü, 1960; **Köpeğe İhsan**, Bakü, 1965; **Eserleri, 3 ciltte**, Bakü, 1967-1975; **İbret Aynası**, Bakü, 1971; **Temsiller, Manzum Hikâyeler ve Öyküler**, Bakü, 1979; **Sekiz Temsil**, Bakü, 1975; **Uşakların Baharı**, Bakü, 1985; **Öyküler, Manzum Mektuplar, Hikâyeler ve Gazeller**, Bakü, 1989; **Seçilmiş Eserleri**, Bakü, 1990. **Kaynakça**: Firudinbey Köçerli. **Azerbaycan Edebiyatı**, c.II, Bakü, 1981, s.29-92; Kamil Mirbağirov. **Seyid Azim Şirvani**, Bakü, 1959, **Azerbaycan Edebiyatı Tarihi, c.II**, Bakü, 1960, s.291-317. Süleyman Rüstemezade. **Seyid Azim Şirvani'nin Eserlerinin Neşri Tarihinden. Seyid Azim Şirvani. Eserleri**, c.I, Bakü, 1967, kitabından, s.33. Sadı Hüseyinov, **Seyid Azim Şirvani'nin Yaratıcılık Yolu**, Bakü – 1977. Feyzulla Gasimzade, **XIX. Asır Azerbaycan Edebiyatı Tarihi**, Bakü – 1975, s.407 – 432.

İKİNCİ BÖLÜM

2. SÖZCÜK TÜRLERİ (KELİME ÇEŞİTLERİ)

Sözcüğün türü, o sözcüğün görevi ile ilgilidir.

-Sözcük türleri iki ana gruba ayrılır:

2.1. İsim ve İsim Soylu Sözcükler

İsim ve isim soylu sözcükler yediye ayrılır:

- 1-İsim (Ad)
- 2-Sıfat (Önad)
- 3-Zarf (Belirteç)
- 4-Zamir (Adıl)
- 5-Edat (İlgeç)
- 6-Bağlaç
- 7-Ünlem

2.1.1. İsim (Ad)

Varlıkları, kavramları, durumları... vs. karşılayan sembollere, kelimelere denir.

2.1.1.1. İsim Çeşitleri

2.1.1.1.1. Varlıklara Verilişlerine Göre Adlar

2.1.1.1.1.1. Cins İsim (Tür Adı)

-Aynı türden varlıklara verilen isimlerdir.

Balık, hamsi, masa, kuş, beşik, taş... vs.

-Cins isim varlığın, bazen birini, bazen de hepsini karşılar.

Ağacı kesmişler. (Bir tek ağaç)

Ağaç yaşken eğilir. (Bütün ağaçlar)

-Cins isimler, bazen özel isim olarak kullanılabilir.

Kaya Bey geldi.

Boncuk bugün rahatsız görünüyor.

2.1.1.1.2. Özel İsim

-Tek bir varlığı karşılayan isimlerdir.

İstanbul, Fenerbahçe, Tercüman, Türkçe, Aksiyon... vs.

-Özel isimlerin ilk harfi büyük olur.

2.1.1.1.2. Varlıkların Oluşlarına Göre Adlar

2.1.1.1.2.1. Somut İsim

-Duyu organlarımızın herhangi biriyle algılayabildiğimiz kavramların isimleridir.

Taş, yıldırım, su, bulut, hava, elektrik... vs.

2.1.1.1.2.2. Soyut İsim

-Duyu organlarımızla algılayamadığımız kavramların isimleridir.

Sevgi, kin, nefret, erdem, melek, cin... vs.

2.1.1.1.3. Verildiği Varlığın Sayısına Göre Adlar

2.1.1.1.3.1. Tekil İsim

-Sayı bakımından tek varlığı karşılayan isimlerdir.

Ev, insan, çiçek... vs.

-Sayılamayan varlıkların isimleri de tekil isim sayılır.

Un, şeker, su... vs.

2.1.1.1.3.2. Çoğul İsim

-Sayı bakımından birden fazla varlığı karşılayan isimlerdir.

-Çoğul eki alırlar. (-ler, -lar)

evler, insanlar, çiçekler... vs.

2.1.1.1.3.3. Topluluk İsmi

-Görünüşte tekil olduğu halde, birden fazla varlığı ifade eden isimlerdir.

-Çoğul eki almadan çokluk bildirirler.

Halk, ordu, orman, sürü, meclis, deste... vs.

Not: Topluluk ismi gibi görünen bazı isimler tekil isim olabilir.

Sınıf olarak sinemaya gittik. (Topluluk) Sınıfı süsledik. (Tekil)

2.1.1.2. İsimlerde Küçültme

-İsimlerde küçültme “-cek, -cik, -ceğiz” ekleri ile yapılır.

-Bu ekler isme farklı anlamlar katabilir.

Kulübecik, yüksek binaların arasında kalmıştı. (küçültme)

Kuzucuk nereye gitti? (sevgi)

Kadıncağız yere düştü. (acıma)

2.1.2. Sıfat (Önad)

Varlıkları niteleyen ya da belirten sözcüklerdir.

-Bir sözcüğün sıfat olabilmesi için;

a) Mutlaka bir isimden önce gelmesi ve tamlama kurması gerekir.

Mutlu yarınlar bizim olacak.

Mavi gömleğimi daha çok seviyorum.

Ücgen vücutlu olmak isterdim.

Sınava **kırk** öğrenci katıldı.

Bazı insanlar bencil olur.

Hangi yürek dayanır bu acıya?

Su adam da gelmedi hala.

b) Çekim eki almaması gerekir.

Soğuklar bir süre daha devam edecekmiş. (Sıfat değildir. Çekim eki almış.)

Yeşiller giymiş üzerine. (Sıfat değildir. Çekim eki almış.)

Bunlara daha sonra “adlaşmış sıfat” diyeceğiz.

İstisna: İyelik eki alan sıfatlar bulunabilir.

Güzelim araba mahvolmuş.

İstisna: Sıfatın isimden önce gelmediği durumlar bulunabilir.

Okulumuzun bahçesi oldukça **geniştir**. (Geniş sözcüğü sıfat kabul edilebilir. Çünkü, okulumuzun bahçesini nitelemiştir.)

Not: Sıfat olan sözcük tek başına kullanıldığında, isim yada zamir gibi farklı bir sözcük türünden olabilir.

Not: Bir sıfat birden fazla ismi niteleyebilir.

Çarşıdan, **ucuz elma**, **portakal**, **havuç** aldım.

Not: Birden fazla sıfat bir ismi niteleyebilir.

Temel, **mavi gözlü**, **sarı saçlı**, **yakışıklı bir** gençti.

Not: Sıfat ile nitelediği ismin arasına noktalama işareti konmaz. Ancak, istisna olarak, birden fazla sıfat, bir ismi niteleyeceği zaman, sıfatlardan sonra virgül kullanılabilir.

2.1.2.1 Sıfat Çeşitleri

2.1.2.1.1. Niteleme Sıfatları

Varlıkların renklerini, biçimlerini, durumlarını bildiren sıfatlardır.

-İsme sorulan “nasıl?” sorusuna cevap verirler.

Kınalı koyunu görünce, köyü hatırladım.

Mor gözlerle etrafına bakıyordu.

Uzun paragraflar zor anlaşılıyor.

Yeşil ördek gibi daldım göllere.

2.1.2.1.2. Belirtme Sıfatları

Varlıkları çeşitli yollarla belirten sıfatlardır.

2.1.2.1.2.1. İşaret (Gösterme) Sıfatı

İsmin bildirdiği varlığı, işaret yoluyla belirten sıfatlardır.

Bu, Şu, O, Öteki, Beriki, Öbür, Öyle, Şöyle, Böyle, Diğer... vs.

-“Bunlar, Şunlar, Onlar” sözcükleri sıfat olarak kullanılmaz. Çünkü çekim eki almışlardır.

Bu bahaneleri çok duyduk.

Şu adamı bir yerden hatırlıyorum.

Öteki daireye bakıp, karar verelim.

Bir daha öyle kelimeler kullanma.

Bu soruyu diğer öğrencilere de soralım.

-Şunu bir yerden hatırlıyorum.

Ötekine bakıp karar verelim.

Bu cümlelerdeki “Şunu” ve “Öteki” kelimeleri işaret zamiri olur. Çünkü sonrasında isim gelmemiş.

Not: Sözcük türlerini bulurken noktalama işaretlerine dikkat etmeliyiz.

Bu, adam değil. (İşaret zamiri)

Bu adam, değil. (İşaret sıfatı)

Not: “İşte” kelimesi de işaret sıfatı olarak kullanılabilir.

İşte hendek, işte deve....

2.1.2.1.2.2. Sayı Sıfatı

Varlıkları nicelik (sayısal özellikleri) yönüyle belirten sıfatlardır.

-Asıl sayı sıfatı, Sıra sayı sıfatı, Kesir sayı sıfatı, Üleştirme sayı sıfatı olmak üzere dörde ayrılır.

Bir elma (Asıl sayı sıfatı, varlığın kaç tane olduğunu bildirir. Doğal sayılarla ifade edilir.)

Birinci elma (Sıra sayı sıfatı, varlığın sırasını bildirir.)

Yarım elma (Kesir sayı sıfatı, varlığın sayısını kesir sayıları kullanılarak bildirir.)

Birer elma (Üleştirme sayı sıfatı, varlığın kaçar ayrıldığını bildirir.)

Son elma (Sıra sayı sıfatı)

İlk elma (Sıra sayı sıfatı)

Çeyrek elma (Kesir sayı sıfatı)

Not: “Bir” sözcüğü asıl sayı sıfatı olarak da, belgisiz sıfat olarak da kullanılabilir.

Bir elma yedim. (Asıl sayı sıfatı)

Bir gün sen de anlarsın. (Beltisiz sıfat)(Herhangi anlamında kullanılmış)

-Her soruda sözcüğün sıfat özelliğini gösterip, göstermediğine dikkat edilmeli.

Yarışmaya sekiz öğrenci katıldı. (Asıl sayı sıfatı)

Kardeşim üçüncü oldu. (İsim)

2.1.2.1.2.3. Belgisiz Sıfat

Belirttikleri ismin özelliklerini tam olarak veremeyen sıfatlardır. Bir belirsizlik söz konusudur.

Her, hiçbir, birkaç, bütün, kimi, birtakım, nice, başka, birçok, tüm, az, çok, bazı... vs.

Az zamanda, çok işler başardık.

Her insan ölümlüdür.

Bütün paramı onun için harcadım.

Başka kalem kullanmalısın.

Nice gün oldu, dönmedi.

Kimi zaman o da beni anlayamaz.

*Bazıları tembel olur. (Belgisiz zamir)

2.1.2.1.2.4. Soru Sıfatı

Varlıkları soru yoluyla belirten sıfatlardır.

Nasıl, kaç, hangi, ne kadar, kaçınıcı, kaçır, ne... vs.

Nasıl bir araba bakmıştınız?

Kaç öğrenci ödevini yapmadı?

Bu bilgiyi hangi kitaptan öğrendin?

Ne kadar elma yedin?

Kaçınıcı koltuk size ayrılmıştı?

Yarışmayı kaçır puanla bitirdiniz?

Daha önce ne iş yapıyordun?

*Kaçı ödevini yapmadı? (Soru Zamiri)

Hangisi çalışmaya gelmedi? (Soru Zamiri)

2.1.2.1.3. Unvan Sıfatları

İnsanların rütbesini, lakabını yada sosyal durumunu bildiren sözcükler, isimle beraber kullanılırsa, unvan sıfatı olur.

-İstisna olarak unvan sıfatları isimden önce de, sonra da gelebilir.

Gazi Mustafa Kemal, Ümit Bey, Sevda Hanım, Yüzbaşı Recep, Atilla Dayı, Kel Mahmut... vs.

Not: Unvan sıfatları çoğu zaman büyük harfle başlar.

2.1.2.2. Sıfatlarda Pekiştirme

Sıfatlarda pekiştirme, anlatımı çekici hale getirmek, anlamı kuvvetlendirmek için çeşitli yollarla yapılır:

a) Pekiştirilecek sözcüğün ilk ünlüye kadar olan kısmı (ünlü dahil) alınır. “p,r,s,m” harflerinden uygun olan biri getirilir. Daha sonra sözcüğün tamamı yazılır.

Sarı >> Sa-p-sarı

Beyaz >> Be-m-beyaz

Temiz >> Te-r-temiz

Katı >> Ka-s-katı

b) İlk maddeye ek olarak, “p,r,s,m” harflerinden sonra “e,a” harflerinin getirilmesi ile oluşur.

Sağlam >> Sa-p-a-sağlam

Yalnız >> Ya-p-a-yalnız

c) İkilemelerle pekiştirme yapılabilir.

Kara kara bulutlar

Yüce yüce dağlar

Uzun uzun kavaklar

d) “mi” soru edatı ile pekiştirme yapılabilir.

Güzel mi güzel araba

Hoş mu hoş koku

Geniş mi geniş oda

e) Kuralsız olarak gerçekleşen pekiştirmeler vardır.

Darmadağınık, Karmakarışık

2.1.2.3. Sıfatlarda Küçültme

Sıfatlarda küçültme, -cik, -ce, -cek, -imsi, -imtrak, -su, ekleriyle yapılır.

Ufacık ev

Derince çukur (Dikkat edin, derine yakın ama derin değil!!!)

Büyücek oda

Yeşilimsi örtü

Sarımtrak gömlek

Çocuksu yüz

2.1.2.4. Sıfatlarda Adlaşma (Adlaşmış Sıfat)

Sıfatlarda adlaşma birkaç şekilde oluşabilir:

a) Sıfat tamlamasında isim düşürülerek oluşabilir. Böyle durumlarda sıfat ismin yerini tutar.

Genç, hızla yanıma yaklaştı. (Genç adam)

Mavi, sevmediğim bir renktir. (Mavi renk)

b) Sıfat durumundaki kelimeye, çekim ekleri getirilerek oluşabilir.

Yoksullara yardım etmeyi severdi. (Yoksul insanlara)

Kısaları şuraya ayır. (Kısa parçaları)

c) Sıfatla isim arasına noktalama işareti getirilerek oluşabilir.

Yaşlı, hizmetçiyi yanına çağırıldı.

Genç, adama yalvarıyordu.

2.1.3. Zarf (Belirteç)

Fiilleri, fiilimsileri, sıfatları yada kendi türünden sözcükleri anlamca etkileyen sözcüklerdir.

-Çekim eki almazlar. (Zaman zarfı hariç) Alırlarsa adlaşırlar.

-Zarfların Fiilleri Nitelemesi;

Hızlı yürüyorsun.

-Zarfların Fiilimsileri Nitelemesi;

Hızlı yürürken düştü. (Yürürken zarf-fiildir. Yani fiilimsidir.)

-Zarfların Sıfatların Derecesini Bildirmesi;

En güzel araba. (Burada “en” kelimesi “güzel” sıfatının derecesini bildirdiği için zarf olur.)

En güzel, daha güzel, pek güzel, çok güzel, gayet güzel

-Zarfların yine Zarfların Derecesini Bildirmesi;

Çok hızlı yürüyorsun.

En hızlı, daha hızlı, pek hızlı, çok hızlı, gayet hızlı

-Görüldüğü gibi zarflar, fiilleri ve fiilimsileri niteleyebilir; sıfat ve zarfların derecesini bildirebilir.

-Derece bildiren zarflara “derecelendirme zarfı” da denmektedir.

2.1.3.1. Zarf Çeşitleri

2.1.3.1.1. Durum (Hal) Zarfı

Fiillerin, fiilimsilerin durumunu, niteliğini bildiren zarflardır.

-“**Nasıl?**” sorusuna cevap verirler.

Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden. (Nasıl çıkacaksın?)

Bebek mışıl mışıl uyuyor. (Nasıl uyuyor?)

Malzemelerini düzenli kullanır. (Nasıl kullanır?)

Anlayabilmem için yavaş konuş. (Nasıl konuş?)

Ucu gördüklerini aldı. (Nasıl gördüklerini?)

Öfkeyle kalkan, zararla oturur. (Nasıl kalkan?, Nasıl oturur?)

Not: Zarfın, etkilediği kelimedenden hemen önce gelmesi şart değildir.

Güzelce yerine oturdu. (araya “yerine” kelimesi girmiş.)

Not: Bazı durum zarfları “niçin?” sorusunun cevabı olabilir.

Coşkusundan, yere göğe sığmıyordu.

Not: Olasılık, kesinlik veya dilek bildiren kelimeler durum zarfı olarak ele alınabilir.

Belki o da bir gün beni anlar.

Onu mutlaka görmeliyim.

2.1.3.1.2. Zaman Zarfı

Fiilin ya da fiilimsinin gerçekleştiği zamanı bildiren zarflardır.

-“**Ne zaman?, Ne zamandan beri?, Ne zamana kadar?**” sorularına cevap verirler.

Hemen yanıma gel.

Artık ÖSS'ye daha ciddi hazırlanacağım.

Yarın, hepimiz için daha iyi olacak.

İşleri nedeniyle eve geç döndü.

Biz eskiden, su içerdik testiden.

Daha yanıma uğramadı.

Yanlış düşündüğümü sonra anladım.

Not: Zaman bildiren sözcük, eylemi etkilemeden kullanılırsa, “isim” olur.

Yaz mevsimi kurak geçeceğe benziyor.

Gecenin karanlığı bizleri korkutuyordu.

Not: Zaman zarfları diğer zarflardan farklı olarak hal eki alabilirler.

Sabah-tan yola çıkacağız.

Akşam-a, gideceğimiz yere varırız.

2.1.3.1.3. Yer – Yön Zarfı

Eylemin genellikle yönünü belirten zarflardır.

-“**Nereye?**” sorusuna cevap veren “**ileri, geri, içeri, dışarı, aşağı, yukarı, öte, beri**” sözcükleri yer – yön zarfı kabul edilir.

-Bu tür zarfların hal eki almaması gerekir. Alırlarsa adlaşırlar. Bazen de sıfat olarak karşımıza çıkabilirler.

Misafirler yukarı çıktı. (Yer-yön zarfı)

Masayı geri çekelim. (Yer-yön zarfı)

İleri git de, biz de oturalım. (Yer-yön zarfı)

Aşağısı beni korkutuyor. (isim)

İçeriye alalım. (isim)

Aşağı yoldan gidelim. (sıfat)

Geri vitese alıp, gaza bastı. (sıfat)

Not: “Sağa-sola” kelimeleri yer-yön bildiriyor gibi görünse de, ek aldıkları için yer-yön zarfı sayılmazlar.

2.1.3.1.4. Azlık – Çokluk (Miktar) Zarfı

Miktar veya derecelendirme bildiren zarflardır.

-“**Ne kadar?**” sorusuna cevap verirler.

Bu sınava çok çalıştık.

Verileni az görmeni kabul edemem.

Biraz gelebilir misin?

Daha güzel insanlarla beraberim. (Derecelendirme yapmış.)

En yavaş yürüyen oydu. (Derecelendirme yapmış.)

Daha yaşlısını görmedim. (Derecelendirme yapmış.)

Pek sevimli bir çocuk olmuş. (Derecelendirme yapmış.)

Gayet samimi bir ortam oluştu. (Derecelendirme yapmış.)

Oldukça kolay bir sınavdı. (Derecelendirme yapmış.)

Az zamanda çok mesafe aldı. (Sıfat)

Azı, bizim yaptıklarımızı fark etti. (Zamir)

2.1.3.1.5. Soru Zarfı

Zarfları bulmak için kullandığımız “*Nasıl?, Ne zaman?, Ne kadar?, Nere(ye)?, Niçin?, Niye?*” gibi soru kelimeleri fiili ya da fiilimsiyi etkilediğinde soru zarfı olur.

Bugünlere nasıl geldiniz?

Son kitabı ne zaman çıkmıştı?

Bunları bana niçin yapıyorsun?

Maça girebilmek için ne kadar beklediniz?

Bu saate kadar neden uyumadınız?

-“Ne” sözcüğü “niçin” anlamında kullanılırsa soru zarfı olur.

Ne bakıyorsun yüzüme?

-“Neden” sözcüğü “neyden” anlamında kullanılırsa, soru zamiri olur.

Bu çorbayı neden yapmışlar?

(Cevap mercimekten ise: Soru zamiri,

Cevap acıktıkları için ise: Soru zarfı olur.)

2.1.4. Zamir (Adıl)

İsim olmadıkları halde, ismin yerine kullanılan kelimelerdir.

-Adların aldıkları çekim eklerini alabilirler.

Ahmet, bakkaldan ekmek aldı.

O, oradan onu aldı.

-Tamlama kurabilirler. (Benim kalemim, öğrencilerin çoğu)

-Zamirler, daha önce sözü edilen şeylerin yerini de tutabilirler.

Ali, eve yeni geldi. Buraya yeni geldi.

2.1.4.1. Sözcük Biçimindeki Zamirler

2.1.4.1.1. Kişi (Şahıs) Zamiri

Kişi adlarının yerini tutan zamirlerdir.

Ben, Sen, O, Biz, Siz, Onlar

Ben, sana demedim mi?

Siz yine bildiğinizi yapıyorsunuz.

O, bize hiç gelmedi.

Not: Ben ve sen kişi zamirleri ek alarak ses değişimine uğrayabilir.

Ben-e Sen-e

Bana Sana

Not: Kişi zamiri, ad tamlaması kurar ve yalnızca tamlayan olur.

Benim elbisem, senin çantan

2.1.4.1.2. Dönüşlülük Zamiri

“Kendi” kelimesi dönüşlülük zamiri olarak kabul edilmektedir.

-Kişi zamiriyle benzeşir. Farkı, iyelik eki alabilmesidir.

Arabayı kendi sürüyordu.

Bu tabloyu kendin mi yaptın?

Kendi evimi özledim.

O kampanyaya başkanın kendisi katılmadı.

Bu soruyu ben kendim çözdüm. (Pekiştirme amaçlı kullanılmış)

2.1.4.1.3. İşaret Zamiri

İsimlerin yerini işaret yoluyla tutan zamirlerdir.

Bu, Şu, O, Bunlar, Şunlar, Onlar, Öteki, Beriki, Bura, Şura, Ora... vs.

Bu, bizim en büyük idealimiz.

Şunu hala almadılar.

Onlarda düzensizlikler var.

Ötekini sen çöz.

Böylesi görülmemiştir.

Buranın yazı bir başka olur. (Tamlama kurmuş)

Kapının şurası kırılmış. (Tamlama kurmuş)

Not: İşaret zamirinden sonra isim gelirse, işaret sıfatı olur.

Bu maç berabere biter. (İşaret sıfatı)

Not: O ve Onlar kelimeleri insan için kullanılırsa, “Şahıs Zamiri”;

İnsan dışında varlıklar için kullanılırsa, “İşaret zamiri” olur.

Onlar memleketlerine gittiler. (Şahıs zamiri)

Onlar yıkanmadan salataya doğranmaz. (İşaret zamiri)

O, lavabo açmaya yarayan bir alettir. (İşaret zamiri)

O, profesyonel bir sporcuydu. (Şahıs zamiri)

2.1.4.1.4. Belgisiz Zamir

Yerini tuttuğu ismin özelliklerini tam olarak karşılayamayan (belirsiz bir şekilde karşılayan) zamirlerdir.

Herkes, Kimi, Kimse, Kimisi, Biri, Birçoğu, Tümü, Çoğu, Azı, Hepsi, Bazısı, Birazı, Başka, Şey... vs.

Herkes, onun yaptıklarına güldü.

Kimisi tatlıyı sevmez.

Alınanların birçoğu telef olmuştu.

Tümünün içleri doldurulacak.

Öğrencilerin hepsi bu yarışmaya katılacak.

Başkaları bu işi daha iyi yapardı.

Not: Belgisiz zamirden sonra isim gelirse, belgisiz sıfat oluşur.

Bazı insanlar espriyi sevmez.

Çoğu öğrenci kolay yoldan sınıf geçmeye çalışır.

2.1.4.1.5. Soru Zamiri

Soru yoluyla isimlerin yerini tutan sözcüklerdir.

-Soru zamirleri cevap olarak isim ya da isim soylu sözcükleri buldurur.

Kimi, Kim, Neye, Nerede, Nereden, Hangisi, Kaçı, Ne, Kaça... vs.

Pazardan ne aldın?

Dün akşam nereye gittiniz?

Arkadaşın nerede oturuyor?

Bunu sana kim yaptı?

Öğrencilerin kaçı iyi aldı?

Hangisi bizimle gelecek?

Not: Soru zamirinden sonra isim getirilirse, soru sıfatı olur.

Ne konuda yardımcı oldu?

Kaç elbisen var?

Bu kazak kaç lira eder?

Not: “Ne” kelimesi niçin anlamında kullanılırsa, soru zarfı olur.

Ne geldin, buralara?

2.1.4.2. Ek Biçimindeki Zamirler

2.1.4.2.1. İyelik Zamirleri (İyelik Ekleri)

Bir varlığın ya da kavramın kime, neye, kaçınıcı kişiye ait olduğunu bildiren eklerdir.

-Bu ekler “benim, senin, onun, bizim, sizin, onların” kelimelerinin anlamını karşılar.

Kalem-*im,-in,-i,-imiz,-iniz,-leri*

-Bu ekler aynı zamanda tamlanan ekleridir.

Bizim arabamız daha yeni.

Kalemim yazmaz oldu.

Eviniz çok güzelmiş.

Not: İyelik ekleri ile tamlama kurulduğunda; eğer anlam belirsizliği olmuyorsa, tamlayan durumundaki zamir düşürülebilir.

(Benim) Elbisem kirlendi.

(Onun, Kendi, Ali'nin vs.) Kardeşi henüz bulunamadı. (Parantez içindekilerden herhangi biri mutlaka getirilmelidir)

2.1.4.2.2. İlgî Zamiri

Adların yerini tutan –ki ekidir.

-Bu ek, isim tamlamasında, tamlanan ismin yerini tutarak, tamlayana eklenen ek durumundadır.

Benim tişörtüm kirli, seninkini giyebilir miyim? (-ki=tişört)

Bizim tarlamız, sizinkinden daha geniş. (-ki=tarla)

Not: Bu eki sıfat yapan –ki ve bağlaç olan ki eki ile karıştırmamak gerekir.

Yarınki toplantıda görüşürüz. (Sıfat yapan –ki) (Bitişik yazılır)

Çalış ki, sen de iyi bir bölümü kazanasın. (Bağlaç olan ki) (Çoğu zaman ayrı yazılır.

Bitişik yazıldığı durumlar: Halbuki, çünkü, mademki, oysaki, belki...)

2.1.5. Edat (İlgeç)

Kendi başlarına anlamı bulunmayan; başka söz ya da söz öbekleri ile birlikte kullanılarak anlam kazanan sözcüklerdir.

- Farklı anlamlarda kullanılabilirler.
- Cümlede belli anlam ilgileri kurmaya yararlar.
- Eklendiği sözcük ile birlikte sıfat, zarf gibi görevde kullanılabilirler. Yani anlam ve görevi cümle içinde belirir.
- Genelde kendilerinden önceki kelimeye hal eki ile bağlanırlar.
- Cümleden çıkarıldıklarında cümlenin anlamı bozulur.

2.1.5.1. Başlıca Edatlar

“İle, yalnız, ancak, gibi, mi, için, sanki, üzere, -e göre, -e kadar, -e doğru, -e karşı -e karşın, -e rağmen, -e dek, -e değin, -den sonra, -den önce, -den yana, -den dolayı, -den beri, -den başka... vs.”

Maçı babamla seyrettim.

Yalnız kendini düşündün.

Bilgileri ancak sana verebilirim.

İşim bitti gibi.

Bana göre doğru yapmadın.

Akşama kadar durmadan konuştu.

Sabaha doğru uyuyup kalmışım.

Görünüşi hiç iyi değil.

Senden başkası bu olayı bilmemeli.

Gelmemek üzere gitti.

Sabaha karşı top atışları duyulmaya başlandı.

Önümüzdeki haftadan sonra işe başlarsın.

Pazardan önce bu işi bitirmeliyim.

Dünden beri başımda bir ağrı var.
 Senden yana korkum yok.
 Acıya rağmen adım atabiliyorum.
 Tatlı mı tatlı bir bakışı vardı.
 Koştuğu için yoruldu.
 Beni sanki görmedin.
 Yıl sonuna dek sizinle beraber olacağız.
 Akşama değın, gözüm yoldaydı.
 Buna karşın batı cephesi ağır darbe almıştı.
 Hastalığım dan dolayı onunla ilgilenemedim.

2.1.6. Bağlaç

Kendi başlarına anlamı bulunmayan; sözleri, sözcük öbeklerini, bazen de cümleleri birbirine bağlayan sözcüklerdir.

- Cümleden çıkarıldıklarında, cümlenin anlamı bozulmaz fakat, daralabilir.
- Bazen anlamlı sözcükler de kendi anlamını yitirip, bağlaç olarak kullanılabilir.

2.1.6.1. Başlıca Bağlaçlar

“Ve, veya, yahut, ile, ama, fakat, oysa, lakin, dahi, ya da, ancak, çünkü, belki, meğer, yani, zira, yoksa, ayrıca, öyleyse, bile, ise, üstelik, yalnız, örneğın, nitekim, hatta, halbuki, ne var ki, mesela, ki, de, mademki... vs.”

ya..... ya..... , ne..... ne..... ,
 hem..... hem..... , ister..... İster..... ,
 gerek..... gerek..... ,olsunolsun

Son kez baktı ve ilerledi.

Sen gel veya gelme, biz gideceğiz.
 Anahtar, Ahmet yahut Ali'de olmalı.
 Pazardan elma ile portakal aldık.
 Yemek isterim ama midem ağrıyor.
 Koştum, fakat, yetişemedim.
 Beni sevmezdi, oysa ben onu çok severdim.
 Biraz tembeldir, lakin, iyi çocuktur.
 Sinemaya Ahmet dahi gelmedi.
 Mühendisliği ya da tıbbı seçeceğim.
 Alırdım ancak param kalmadı.
 Hemen yatıp uyumalıyım; çünkü, çok yorgunum.
 Gittiği yerden, belki gelmez.
 Çok kızmıştım, meğer suçlu o değilmiş.
 Romanda betimleyici ögeler çoktu, yani, bolca sıfat kullanılmıştı.
 İzdırap içindeydi, zira, çok acı çekmişti.
Artık gelmiyorsun, yoksa bana küstün mü?
 Bağlaçlar sözcükleri bağlar, ayrıca, cümleleri de bağlayabilir.
 Korkmuyormuş, öyleyse, o da yarışmaya katılsın.
 O uyuyordu, bizse, harıl harıl çalışıyorduk.
 Ahmet de Veli de zayıf aldı; üstelik, ikisi de çalışkandı.
 Seni severim; yalnız, bu konuda haksızsın.
 Bazı şairler hicvetmeyi sever; örneğin, Nef'i bunlardandır.
 Bu takım böyle gitmez dedim, nitekim, söylediklerimde haklı çıktım.
 Gaz lambamız, hatta mumumuz bile yoktu.
 Kitap üçüncü baskıyı bile yapamadı; halbuki, büyük ümitlerle yazılmıştı.
 Kimse onu sevmiyordu, ne var ki, o bunu görmezlikten geliyordu.
 Meyveleri ele aldığımız da, mesela, elmada her tür vitamin vardır.
Madem ki, geldin, otur konuşalım.
 O kadar çok yemek yedim ki, karnım patlayacak.
 Bitsin de gidelim.
Ya sev, ya terk et.

Ne kızı verir, ne dünürü küstürür.

Bu makine hem yıkar, hem kurular.

İster inan, ister inanma.

Ahmet olsun, Mehmet olsun iyi öğrencilerimdirler.

Gerek şiiri, gerekse düz yazıyı çok severdi.

2.1.6.1.1. Bazı Çok Kullanılan Edat Ve Bağlaçların İncelenmesi

İLE:

-Edat, Bağlaç, Zarf olarak kullanılabilir.

-Kendinden önceki sözcüğe bağlanıp, “-le, -la, -yle, -yla” şeklini alabilir.

İle: “ve” anlamında kullanılırsa, “BAĞLAÇ” olur.

Gelmesiyle gitmesi bir oldu.

Ahmet ile Hasan sinemaya gittiler.

Kalemle kağıdı al; yazmaya başla.

İle: “araç, vasıta” yada “birliktelik” anlamı katarsa, “EDAT” olur.

Ankara'ya uçakla gideceğiz. (vasıta)

Maçı arkadaşlarla seyrettik. (birliktelik)

Lütfen, ekmeği bıçakla kesin. (araç)

Haber anonsla tüm halka duyurdu. (vasıta)

İle: “durum” bildirip, “nasıl?” sorusuna cevap veriyorsa, “ZARF” olur.

Topa hızla vurdu.

Öfkeyle yerinden kalktı.

YALNIZ:

Yalnız: “sadece” anlamında kullanılırsa, “EDAT” olur.

Geride kalan yalnız sen değilsin.

Bu soruyu yalnız o çözebilir.

Yalnız: “ama, fakat” anlamındaysa, “BAĞLAÇ” olur.

Bu araba güzel, yalnız, çok pahalı.

Bu tür eserleri okurum; yalnız pek anlayamam.

Yalnız: “ismi nitelerse” , “SIFAT” olur.

Ona, “Yalnız Kovboy” diyorlardı.

Yalnız insanlara, sahip çıkmalıyız.

Yalnız: “fiili nitelerse” , “ZARF” olur.

Ölüme bile yalnız gitti.

Yalnız: “Tek başına kullanılıp”, “İSİM” olabilir.

Yıllardır, yalnızım.

GİBİ:

-Gibi, benzetme, karşılaştırma, olasılık, hemen anlamları katabilir.

-Sıfat, zarf, isim olarak kullanılabilir.

Buz gibi havada dışarı mı çıkılır? (Benzetme, Sıfat)

Yapılan yemeği kurt gibi yedik. (Benzetme, Zarf)

Onun gibi çalışkan olmak isterdim. (Karşılaştırma, Sıfat)

İyice yıkayınca sakız gibi oldu. (Benzetme, Zarf)

Artık kış geldi gibi. (Olasılık, Edat)

Onun gibisini az bulursun. (İsim)

Güreşçi rakibini tuttuğu gibi yere yıktı. (Hemen, Zarf)

ANCAK:

Ancak: “sadece” yada “olsa olsa” anlamında kullanılırsa, “edat” olur.

Bu yaptıklarına ancak o katlanır. (sadece)

Ancak, ona inanırım. (sadece)

Bu kömür ancak bir ay yeter. (olsa olsa, en fazla)

Bu araba ancak onbeşbin lira eder. (olsa olsa)

Ancak: “ama, fakat” anlamında kullanılırsa, “BAĞLAÇ” olur.

Çok anlattım, ancak anlamadı.

Ancak: “henüz, şu an” anlamında kullanılırsa, “ZARF” olur.

Ne bakıyorsun, ancak gelebildim.

DOĞRU:

Doğru: “yönelme” bildirirse “EDAT” olur.

Eve doğru gidiyordu.

Doğru: “ZARF” olarak kullanılabilir.

Otobüsten inince, doğru okula git.

Doğru: “SIFAT” olarak kullanılabilir.

Doğru söze ne söylenir.

Doğru: “İSİM” olarak kullanılabilir.

Doğru, o da bizimle gelmişti.

Buna, doğru parçası denir.

BAŞKA:

Başka: “hariç” anlamında kullanılarak “EDAT” olur.

Fuzuli'den başka tüm şairler bu konuyu ele aldı.

Başka: “SIFAT” olarak kullanılabilir.

Başka insanları da düşünmek zorundayız.

Başka: “ZAMİR” olarak kullanılabilir.

Başkası, bu iyiliği yapmazdı.

Başka: “ZARF” olarak kullanılabilir.

Bıktım senin başka başka konuşmalarından.

DE:

*De, “gibilik, eşitlik, katılma, pekiştirme, dahi, bile, istek vb.” anlamlar katar.

*Bağlaç olan “de” kelimededen ayrı olarak yazılır.

Ben de güvenemez oldum. (dahi, bile)

Konuş da ne olduğunu anlayalım. (istek)

Hazırlanacak da, biz de gideceğiz. (İğneleme)

Toplantıya Mine de geldi. (diğerleri gibi anlamı katmış.)

Gitmem de gitmem diyordu. (pekiştirme.)

Not: Hal eki olan –de, kelimeye bitişik yazılır, bulunma ve yer bildirir.

Ahmet'te kalem de var.

Okulda kurallara uyardı.

2.1.7. Ünlem

Kendi başına anlamı olmayan; sevinç, korku, heyecan, kızma, şaşma, acı, ürperme gibi duygular içeren yada seslenme bildiren sözcüklerdir.

Ah!Ben ne yaptım böyle. (Pişmanlık)

Ah ah! (Özlem)

Öf! Bu ne koku. (İğrenme)

Öf be! (Kızma)

Vah vah! (Acıma)

Eyvah! (Korku,şaşma)

Oh be! (Rahatlama)

Ay! (Canı yanma)

Ey! (Seslenme)

Hey! (Seslenme)

Hişt! (Seslenme)

Bravo! (Seslenme)

Aman! (Şaşırma)

Vay vay! (İğneleme)

Tüh! (Pişmanlık)

Eh! (Fena değil)

Of! (Canı sıkılma)

Yoo! (Kabul etmeme)

-Farklı türdeki sözcüklerde ünlem olarak kullanılabilir. Burada ses tonu önem kazanır.

Yaşa! Var ol!

Vatandaşlarım!

Yandım!

Dur!

Sus!

Yandım!

Arkadaş!

Güzel!

Yaşasın!

Sen!

Ya Rabbim!

Allah Allah!

-Ünlem kelimeleri ek alıp, isim olarak kullanılabilir.

Ahı tuttu, adamın.

2.2. Fiil ve Fiil Soylu Sözcükler

2.2.1. Fiil (Eylem)

Bir oluşu, bir durumu veya bir kılışı kip ve kişiye bağlayarak anlatan sözcüklere fiil denir.

Pratik olarak ismi fiilden ayırmak için –ma, –me olumsuzluk ekini ya da –mak, –mek mastar ekini kullanırız. Eğer bir kelimenin sonuna –ma, –me olumsuzluk ekini ya da –mak, –mek mastar ekini getirebiliyorsak o kelime fiil demektir. Getiremiyorsak o kelime isim soylu bir kelimedir.

*Geldi – gelmedi > gelmek

*Oturmuş – oturmamış > oturmak

*Söylüyorum – söylemiyorum > söylemek

Görüldüğü gibi yukarıdaki kelimelere –ma, –me ve –mak, –mek getirebilmekteyiz. Öyleyse bu kelimeler fiildir.

*Kitap – kitapma > kitapmak

Yukarıdaki ‘kitap’ sözcüğüne ise bu ekleri getiremiyoruz. Öyleyse bu kelime isimdir.

Fiiller, anlattıkları hareketin niteliğine göre değişik özellikler gösterir. Bunları üç grupta inceleyebiliriz:

a)Kılış fiilleri

b)Durum fiilleri

c)Oluş fiilleri.

Bunları birbirinden ayırt etmek için pratik olarak şu bilgiyi kullanabiliriz:

Eğer bir fiil geçişli ise (yani ‘neyi’, ‘kimi’ sorularını sorabiliyorsak) kılış fiilidir.

*Kırmak, atmak, dikmek, içmek, ezmek, delmek, yolmak, dizmek... vs.

Görüldüğü gibi yukarıdaki fiillere ‘neyi kırmak?, neyi atmak...’sorularını yöneltebiliyoruz.

Öyleyse bu fiiller geçişlidir ve geçişli olduğu için de kılış fiilidir.

Fiil, öznenin kendi iradesi dışında geçirdiği değişimi anlatıyorsa ve bir hareket bildirmiyorsa o fiil oluş fiilidir.

*Sararmak, yaşlanmak, uzamak, paslanmak, büyümek, solmak, acıkmak... vs.

Görüldüğü gibi yukarıdaki fiiller geçişli olmadığı için kılış fiili olamaz. Bir hareket olmadığı için ve eylem öznenin kendi isteği dışında gerçekleştiği için bu fiiller oluş fiilidir.

Fiil, öznenin kendi iradesinde yani kendi isteği ile gerçekleşiyorsa ve fiil bir hareket ifade ediyorsa o fiil durum fiilidir.

*Yürümek, oturmak, gitmek, çıkmak, ağlamak... vs.

Görüldüğü gibi yukarıdaki fiiller, bir hareket bildirmektedir ve bu hareket kişinin kendi isteğiyle gerçekleşmektedir bu yüzden yukarıdaki fiiller durum fiilleridir.

Not: Durum fiilleri de oluş fiilleri de geçişsiz fiillerdir.

2.2.2. Fiil Soylu Sözcükler

2.2.2.1. Fiilimsiler (Eylemsiler)

Fiilimsiler üç ana grupta incelenir.

2.2.2.1.1. İsim – Fiiller (Ad – Eylemler)

Fiil soylu sözcüklerin sonuna –mak, –mek, –ış, –iş, –uş, –üş, –ma, –me ekleri getirilerek yapılır.

Gün biter gülüşün kalır bende.

Seninle akşamları yürüyüşe çıkardık.

Adamın yalvarışlarını bir görecektin.

Mademki yükseliş var iniş olmaz olur mu?

Bu kucaklayış belki de bir haykırışın sesiydi.

Yaşamak, ölmekten zor...

Buralardan gitmek istiyorum.

Seni bile özlemek istemiyorum bu akşam.

İçimde maziden kalma duygular var.

Onula yeniden başlamayı düşünüyor musun?

NOT: İsim – fiil ekiyle türetilen bazı sözcükler, isim- fiil özelliğini yitirip kalıplaşarak kalıcı bir nesne ya da kavram adı olabilir. Artık bunlara isim – fiil eki olarak bakmamak gerekir.

*Kaymak, çakmak, dondurma, kavurma, dolma, gözleme, bağış, geviş... vs.

NOT: Fiilden fiil yapım eki olan –ış ile isim – fiil eki olan –iş'i birbiri ile karıştırmamak gerekir. Anlamsal olarak fiilden fiil yapım eki (işleşlik eki) bir işi karşılıklı ya da birlikte yapma anlamı verirken isim fiil eki böyle bir anlam vermez.

GülüŖün çok güzel. (isim fiil eki)

Onu öyle görünce gülüŖtüler. (iŖteŖlik eki)

NOT: Fiilden fiil yapan olumsuzluk eki olan –ma, –me ile isim fiil eki olan –ma –me birbiri ile karıŖtırılmamalıdır.

Fiilden fiil yapan –ma, –me fiile olumsuzluk anlamı katarken isim fiil eki olan –ma –me fiile olumsuzluk anlamı katmaz.

Artık sevmeyeceğim. (burada –me olumsuzluk ekidir)

İnsanın mesleğini sevmesi gerekir. (isim – fiil eki)

2.2.2.1.2. Sıfat – Fiiller (Ortaçlar)

Fiil soylu sözcüklerin sonuna –an, –en, –ası, –esi, –maz, –mez, –ar, –er, –dık, –dik, –duk, –dük, –tık, –tik, –tuk, –tük, –acak, –ecek, –mıŖ, –miŖ, –muŖ, –müŖ ekleri getirilmek suretiyle yapılır. Sıfat – fiil ekleri genellikle sıfat tamlaması kurar.

Her seven sevilenin boy aynasıdır.

İŖleyen demir pas tutmaz.

O öpülesi eller beni büyüttü.

Yıkılası Bağdat nice askerler yedi.

Dönülmez akşamın ufkundayım vakit çok geç.

Onunla unutulmaz anlar yaşadık.

Bilinmez diyarlara gitme.

Benim doğduğum köyleri akşamları eşkıyalar basardı.

Tanıdık bir yüz çıkmadı karŖımıza.

Görülecek günler var daha aldırma gönül.

Gelecek hafta sınavım var.

Bense penceremde gelmeyecek saatleri beklerim.

Mayın tarlasına düşmüş bir deliyim.

Ölmüş eşek kurttan korkmaz.

NOT: Zaman ekleriyle sıfat fiil eklerini karıştırmamak gerekir. Zaman ekleri, şahıs ekinden önce fiile gelerek fiili yüklem yapar. Sıfat fiil ekleri ise genellikle fiilleri sıfat yapar ve üzerine isim çekim eklerini alabilir oysa zaman ekleri isim çekim eklerini alamazlar.

Hiç oturacak zamanım yok. (–acak, sıfat tamlaması kurmuş bu yüzden sıfat fiil eki)

Oğlum, okuyacak ve büyük adam olacak. (burada –acak zaman ekidir; çünkü fiili yüklem yapmış)

Okumuş insanlar daha kültürlü (–muş sıfat fiil ekidir)

Annem de okumayı çok istemiş. (burada –miş zaman ekidir)

2.2.2.1.3. Zarf Fiiller (Ulaçlar, Bağ – Eylemler)

Fiil kök ve gövdelerinin üzerine –ınca, –dıkça, –dığıında, –ken, –r... –mez –alı, –erek, –madan, –meksizin, –a... –a, –ıp ekleri getirilerek oluşturulur. Zarf – fiil ekleri temel cümlenin zarf tümleci olurlar.

Ben gidince hüznler bırakırım.

Senin bu halini görünce lise yıllarımı hatırladım.

Gözlerin gözlerime değince felaketim olurdu, ağlardım.

Ağladıkça dağlarımız yeşerecek göreceksin.

Ağlarım, hatıra geldikçe gülüştüklerimiz.

Öldüğünde henüz çok gençti.

Seninle konuştuğunda rahatlıyor.

Sen geçerken sahilden sessizce, gemiler kalkar yüreğimden gizlice.

Sen ağlarken ben nasıl gülerim.

Onu görür görmez tanıdım.

Yarım, sen gideli yedi yıl oldu.

Ah vah etmenin zamanı geçeli çok oldu.

Gülerek yanıma geldi.

Böyle yaparak beni çok üzüyorsun.

Hiçbir şey söylemeden çekip gitti.

Ağlamadan ayrılık olmaz.

Sizin durmaksızın çalışmanız lazım.

Bir süre konuşmaksızın öylece bekledik.

Gide gide bir söğüde dayandık.

Gidip de gelmemek, gelip de görmemek var kaderde.

NOT: Bir cümlede kaç tane fiilimsi varsa o kadar da yan cümle var demektir.

NOT: Bir cümlede fiilimsi varsa o cümle girişik birleşik bir cümledir.

NOT: Bir cümledeki fiilimsi sayısıyla temel cümlenin yüklemine toplamı o cümledeki yargı sayısını verir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SEYİD EBULKASIM NEBATİ İLE SEYİD AZİM ŞİRVANİ’NİN GAZELLERİNDE GEÇEN FARŞÇA KÖKENLİ SÖZCÜKLERİN TÜRLERİNE GÖRE LİNGVİSTİK TAHLİLİ

3.1. İsim Soylu Sözcükler

3.1.1. İsimler

Seyid Ebulkasım Nebati ile Seyid Azim Şirvani’nin gazellerinde, Farsça kökenli isimlere ait en az 235 sözcük tespit edildi. Onlardan bir kısmı fonetik bakımdan hiçbir değişikliğe maruz kalmamıştır. Bir kısmı ise cüzi değişikliklerle Azerbaycan Türkçesi’ne geçmiştir. İsimler sözcük türüne ait Farsça kelimelerin bir kısmı ise birleşmeler şeklinde tespit edilmiştir. Azerbaycan ve Fars dillerinin linguistik tabiatına uygun olarak o sözcüklerin orfografia (doğru yazım) prensibi esasında yazmaya çalıştık. Aşağıda Farsça kökenli isimlerin listesini ve Azerbaycan dilinde karşılığını veriyoruz.

Azerbaycan Türkçesi

فارسی

Tahlili

Ab

آب (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –ab olarak Azerbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Ab: su anlamına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)

Afitab

آفتاب (Sözcük –aftab şeklinde telaffuz edilir. Kelime Azerbaycan Türkçesi’ne geçerken söz

ortasında i ses artımı meydana getirmiştir. Afıtab: güneş anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Ahu أهو (Sözcük telaffuz açısından bir dəğişikliğe uğramadan –ahu olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Ahu: 1.ceylan, ahu, ceren; 2.kusur, noksan; 3.hastalık; 4.kötü anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Atəş آتش (Sözcük telaffuz açısından bir dəğişikliğe uğramadan –ateş olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Görən saətdə zövqümdən yıxıldım *məstü* layə'qil,
Dağıldı əql başımdan, alışdı **atəşi** sevda. (Nebati 2004:13).

Atəşin rüxsarə xəttin gəldi könlüm almağa,
Rəsmidir əhli – əzaim kim, salırlar narə xət. (Şirvani 2005:59).

Ayinə آينه (Sözcük telaffuz açısından bir dəğişikliğe uğramadan –ayine olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Ayiné: ayna anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Bad باد (Sözcük telaffuz açısından bir dəğişikliğe uğramadan –bad olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Bad: rüzgar anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Badə باده (Sözcük telaffuz açısından bir dəğişikliğe uğramadan –bade olaraq Azərbaycan

Türkçesi'nde kullanılır. Badé: şarap, içki anlamına gelir. **S. E. N. - S. A. Ş.**)

Bağban

باغبان (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –bağban olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Kelime bağ + ban (gramerde son ek) birleşmesinden meydana gelmiştir. Bağban: bahçıvan anlamına gelir. **S. A. Ş.**)

Bahar

بهار (Sözcük –behar şeklinde telaffuz edilir. İlk hecedeki ince e sesi, ses kalınlaşmasına uğrayarak a sesine dönüşmüştür. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Gəldi **bahari** – *canfəza*, ey *rindi* – *məstü mübtəla*,
Məstanə dəsti qıl kərəm, şükranəni, şükranəni. (Nebati 2004:36).

Dəhrin mənə sənsiz bu **baharı** nə gərəkdir?

Gülzari – *çəmən* sövti – *həzarı* nə gərəkdir? (Şirvani 2005:102).

Bal

بال (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –bal olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Bal: 1.kanat; 2.kol; 3.kulaç anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Bargəh

بارگه (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –bargeh olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Bargeh; birleşik bir isimdir. Kelime bar (defa, yük, izin) + geh (bazen) birleşmesinden meydana gelmiştir.

Bargéh: 1.saray; 2.otağ; 3.huzur anlamlarına gelir. **S. E. N.**)

Behişt

بهشت (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –behişt olarak Azərbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Behişt: cennet anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Çox da tə’rif eləmə baği – **bəhişti**, zahid,

Ki, onun *kuyi*, mənim rövzeyi – rizvanım *bəs*. (Nebati 2004:76).

Derlər **behişt** əhlinə cənnətdə yox əzab,

Bəs kuyi – *yardə* niyə artdı əzabımız? (Şirvani 2005:77).

Bəhrə

بهره (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –behre olarak Azərbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Béhré: 1.hisse, pay; 2.kazanç, kâr; 3.fai; 4.hisse seneti, ortaklık payı anlamlarına gelir. **S. E. N.**)

Bəxt

بخت (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –beht olarak Azərbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Béht: baht, talih anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Bənağuş

بناغوش (Sözcük –bonağuş şeklinde telaffuz edilir. Bonağuş; birleşik bir isimdir. İlk hecedeki kalın ve yuvarlak o sesi, ince ve düz e sesine dönüşmüştür. Kelime bon (kök, dip) + a + guş (kulak) birleşmesinden meydana gelmiştir. Bənağuş: 1.kulaktozu; 2.kulak ardı anlamlarına gelir. **S. E. N.**)

Bənd بند (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –bend olaraq Azərbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Bénd: 1.bağ; 2.ip; 3.zincir; 4.kemer; 5.çamaşır ipi; 6.mafsal; 7.boğum; 8.kitap bölümü; 9.baraj; 10.set; 11.rehin; 12.kilit; 13.ahit; 14.hile; 15.keder; 16.hapislik; 17.tamah; 18.kabızlık; 19.düğüm anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Bənde(ə) بندە (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –bende olaraq Azərbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Bənde(é): 1.köle; 2.kul; 3.bendeniz anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Bəng بنگ (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –beng olaraq Azərbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Bəng: esrar, haşhaş anlamına gelir. **S. E. N.**)

*Ey meydən edib tövbə, edən bənglə ülfət,
Divanə kimi düşmə əbəs dənglər içrə. (Nebati 2004:15).*

Bəzm بزم (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –bezm olaraq Azərbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Bézm: 1.meclis; 2.eğlence meclisi, içki meclisi; 3.çadır; 4.âlem anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Bidad بیداد (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –bidad olaraq Azərbaycan

Türkçesi'nde kullanılır. Bidad: zulüm, sitem, feryat anlamlarına gelir. **S. A. Ş.**)

Biyaban

بيابان (Sözcük –beyaban şeklinde telaffuz edilir. İlk hecedeki geniş e sesi, ses daralmasına uğrayarak i sesine dönüşmüştür. Biyaban: 1.çöl; 2.kır, ova anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Busə

بوسه (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –buse olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Buse; türemiş bir isimdir. Kelime busiden (öpmek) fiilinin kökü > bus + e ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Busé: öpücük anlamına gelir. **S. A. Ş.**)

Bülbül

بلبل (Sözcük –bolbol olarak telaffuz edilir. Kelimedeki geniş ve kalın o ünlüleri, ses daralması ve ses incelmeye uğrayarak ü sesine dönüşmüştür. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Nə olmuş, bilmirəm, yarəb, hanı bir **bülbülü** – *şeyda*

Ki, salsın bu *gülüstanə* genə bir *şurişü* qovğa. (Nebati 2004:14).

Guya başında bir *gülü* – alın həvası var,

Bülbül səbəbsiz olmadı *gülzarə aşina*. (Şirvani 2005:39).

Büt

بت (Sözcük –bot şeklinde telaffuz edilir. Kelimedeki geniş ve kalın o ünlüsü, ses daralması ve ses incelmeye uğrayarak ü sesine dönüşmüştür. Büt: 1.put; 2.sevgili; 3. Güzel anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Bütخانə

بٲٲخانٲ (Sözcük –bothâne şeklinde telaffuz edilir. Bothâne; birleşik bir isimdir. İlk hecedeki geniş ve kalın o sesi, dar ve ince ü sesine dönüşmüştür. Kelime bot (put) + hâne (ev) isimlerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Bütâhâné: puthane, putperest mabedi anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Cadu

جادو (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –cadu olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Cadu: 1.büyü, sihir; 2.büyücü, cadı; 3.mecazen, sevgilinin gözü anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Əgər arıfsən, anlarsan, nə lazım kəşfi – hal etmək,

*Məni bir gözləri **cadu** salıb bu şurü qovğayə. (Nebati 2004:20).*

*Yüz göz görürəm ki, hamısı sehrdi, **cadu**,*

*Bimar qılıbdır məni bir gözləri *bimar*. (Şirvani 2005:148).*

Cahan

جهان (Sözcük –cehan şeklinde telaffuz edilir. İlk hecedeki ince e sesi, kalın a sesine dönüşmüştür. Cahan: dünya, alem anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Cam

جام (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –cam olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Cam: 1.kadeh; 2.bardak; 3.cam; 4.müzikte bir makam; 5.kupa anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Can جان (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –can olarak Azərbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Can: 1.ruh; 2.yaşayış, hayat; 3.gönül, yürek; 4.güç, kuvvet; 5.mecazen, sevgili anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Canan جانان (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –canan olarak Azərbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Canan: 1.sevgili, dilber; 2.sufizimde Allah anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Olu yarəb ki, düşə *daməni* – **canan** əlimə,

Düşsə, billah ki, düşər *çətri* – Süleyman əlimə. (Nebati 2004:16).

O qara xalı mənə versələr qanın içərəm,

Nə üçün mənzil edib arizi – **cananımda**. (Şirvani 2005:34).

Cəng جنگ (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –ceng olarak Azərbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Cəng: 1.savaş; 2.dövüş anlamlarına gelir. **S. E. N.**)

Cığər جگر (Sözcük hem –ciger hem –ceger şeklinde telaffuz edilir. Cigér: 1.ciğer; 2.karaciğer; 3.gam, keder; 4.orta; 5.şefkat; 6.cesaret anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Çah چاه (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –çah olarak Azərbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Çah: kuyu, çukur anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

- Çarə (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –çare olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Çaré: 1.çare; 2.tedbir, önlem; 3.hile, düzen, oyun anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Çeşm (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –çeşm olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Çeşm: 1.göz; 2.bakış; 3.nazar; 4.ümit; 5.başüstüne; 6.değerli anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Çeşme (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –çeşme olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Çeşme; türemiş bir isimdir. Kelime çeşm (göz) + e ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Çeşme: 1.pınar, kaynak; 2.küçük delik, gözenek; 3.halka; 4.bir şeyin azı; 5.geçim kaynağı; 6.yara ağzı; 7.tür; 8.kemer; 9.güneş anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Çəlipa (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –çelipa olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Çəlipa: 1.haç; 2.çapraz; 3.edebiyatta sevgilinin saçı; 4.eğik çizgi anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Çəmən (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –çemen olarak Azerbaycan

- Türkçesi'nde kullanılır. Çémén: çim, çayır, çemenlik anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Çərx (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –çerĥ olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Çérĥ: 1.teker, çark; 2.dolanma, devretme; 3.mecazen, gök, dünya, baht anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Çətr (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –çetr olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Çétr: 1.gölgelik, güneşlik, çadır; 2.şemsiye; 3.paraşüt anlamlarına gelir. **S. E. N.**)
- Çövkan (Sözcük –çovgan şeklinde telaffuz edilir. İlk hecedeki kalın o sesi, ince ö sesine dönüşmüş; g yumuşak ünsüzü, k sert ünsüze dönüşmüştür. Çövkan: bir spor terimidir. Çevgen, polo sopası, eğik başlı sopa anlamlarına gelir. **S. A. Ş.**)
- Dad (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –dad olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Dad: 1.imdat; 2.feryat figan; 3.kanun; 4.adalet; 5.insaf anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Dağ (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –dağ olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Dağ: 1.damga; 2.çok

sıcak; 3.dert, keder anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.)**

Edib mülki – Qəradaği mənim bu təb'i – sərşarım,
Qəradağ əhlinə bir bağı **dağlı laləyi** – həmrə. (Nebati 2004:14).

Lalə tək – daği – dili – sineyi – suzanımı gör,
Ver xəbər *sünbülü susənbərə*, ey *badi* – səbə! (Şirvani 2005:37).

Daman / Damən دامن / دامان (Sözcük hem –daman hem –damen
olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır.
Daman / Damén: 1.etek; 2.kenar; 3.yelken bezi
anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.)**

Dastan داستان (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe
uğramadan –dastan olarak Azərbaycan
Türkçesi'nde kullanılır. Dastan: 1.hikaye;
2.roman; 3.ünlü; 4.destan anlamlarına gelir. **S.
E. N.)**

Dehqan دهقان (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe
uğramadan –dehqan olarak Azərbaycan
Türkçesi'nde kullanılır. Dehqan: 1.köy sahibi;
2.toprak sahibi; 3.çiftçi, köylü anlamlarına gelir.
S. A. Ş.)

Dəhan / Dəhən دهن / دهان (Sözcük hem –dehan hem –dehen
olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır.
Déhan / Déhén: 1.ağız; 2.giriş anlamlarına gelir.
S. E. N. – S. A. Ş.)

Dəm	دم (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –dem olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Dém: vakit, zaman, an anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)
Dər	در (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –der olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Dér: kapı anlamına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)
Dərd	درد (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –derd olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Dərd: 1.dert; 2.acı; 3.ağrı; 4.sancı; 5.eziyet anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)
Dərman	درمان (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –derman olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Dərman: deva, tedavi, derman, çare anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)
Dəst	دست (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –dest olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Dəst: 1.el; 2.hayvanların ön ayakları; 3.imkân; 4.kudret; 5.dayanak; 6.kural, kanun; 7.takım, kat (giysi); 8.sayı (kuşlar için); 9.tür, cins; 10.taraf; 11.karış; 12.fayda anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)

Dəstar دستار (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –destar olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Déstar: 1.sarıq; 2.mendil anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Diba ديبا (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –diba olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Diba: ipek anlamına gelir. **S. E. N.**)

Dil دل (Sözcük –del şeklinde telaffuz edilir. Sözcüğün ortasındaki geniş e sesi, ses daralmasına uğrayarak i sesine dönüşmüştür. Dil: yürek, gönül, kalp anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Mənə *dilbər*, o könül mülkünə sultanım *bəs*,
Dinü **dil** verməyə ol qarəti – imanım *bəs*. (Nebati 2004:76).

Seyyid, ol şəm qəmindən gecələr sübhə kimi
Yanan əhvalıma kim, bu **dili** – *suzanımdır*. (Şirvani 2005:100).

Dilbər دلبر (Sözcük –delber şeklinde telaffuz edilir. Delber; birləşik bir isimdir. İlk hecedeki geniş e sesi, ses daralmasına uğrayaraq i sesine dönüşmüştür. Sözcük del (yürek) + borden (götürmək) fiilinin kökü > ber birləşməsindən meydana gəlmişdir. Dilbér: sevgili, dilber, güzel, yürek taşıyan anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Divan	ديوان (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –divan olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Divan: 1.divan; 2.vezirlik binası; 3.muhasabe bürosu; 4.mahkeme anlamlarına gelir. S. E. N.)
Dust	دوست (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –dust olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Dust: 1.arkadaş, dost, ahbap; 2.aşık; 3.seven; 4.sevgili anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)
Duzəx	دوزخ (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –duzeh̄ olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Duzéh̄: cehennem, tamu anlamına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)
Dürd	درد (Sözcük –dord şeklinde telaffuz edilir. Kelimedeki kalın ve geniş o sesi, ince ve dar ü sesine dönüşmüştür. Dürd: tortu, çöküntü, kadehin dibinde kalan şarap anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)
Dürdanə (A.-F.)	دردانه (Sözcük –dordane şeklinde telaffuz edilir. Dordane; birleşik bir isimdir. İlk hecedeki kalın ve geniş o sesi, ince ve dar ü sesine dönüşmüştür. Kelime Arapça kökenli dor (inci) + dane (tane, yem) isimlerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Dürdané: 1.inci tanesi, 2.aziz, sevgili; 3.biricik, bir tane anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)

- Düşmən (دشمن) (Sözcük –doşmen şeklinde telaffuz edilir. Doşmen; türemiş bir isimdir. İlk hecedeki kalın ve geniş o sesi, ince ve dar ü sesine dönüşmüştür. Kelime doş (kötü, çirkin) + men ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Düşmén: düşman anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Əbru (ابرو) (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –ebru olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Ébru: kaş anlamına gelir. **S. A. Ş.**)
- Ey könül, *zülf* ilə **əbrusuna** meyl etmə ki, var
Çini – *zülf*ündə xəta, ol xəmi – **əbrudə** bəla. (Şirvani 2005:40).
- Əfsanə (افسانه) (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –efsane olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Éfsané: 1.masal; 2.hikaye, öykü; 3.efsane; 4.gibi anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Əhrimən (اهريمين) (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –ehrimen olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Éhrimén: Zerdüşterin kötülük tanrısı, şeytan anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Ənduh (اندوه) (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –enduh olarak Azərbaycan

Türkçesi'nde kullanılır. Énduh: üzüntü, keder, gam anlamlarına gelir. **S. E. N.**)

Əşk

اشك (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –eşk olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Éşk: gözyaşı anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Fərman

فرمان (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –ferman olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Férman: 1.buyruk, emir; 2.direksiyon; 3.dümen anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Əhrimən tək neçə yol eşq büsatın yığdım,

Genə **fərmani** – Süleyman ilə fərtaş oldum. (Nebati 2004:53).

Hüsn sultanı sənin kimi tapılmaz *hərgiz*.

Sənə Seyyid kimi bir *bəndeyi* – **fərman** olmaz. (Şirvani 2005:86).

Fəryad

فرياد (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –feryad olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Féryad: 1.feryat, çığlık, bağırıtı; 2.imdat dileme anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Firəngi

فرنگی (Sözcük –ferengi şeklinde telaffuz edilir. İlk hecedeki geniş e sesi, ses daralmasına uğrayarak i sesine dönüşmüştür. Kelime fereng (Frenk, Avrupa, Fransa) sözcüğü + i ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Firéngi:

Avrupai, Avrupalılara ait olan anlamına gelir. **S. E. N.)**

Füsungər

فسونگر (Sözcük –fusunger şeklinde telaffuz edilir. Fusunger; türemiş bir isimdir. İlk hecedeki kalın u sesi, ince ü sesine dönüşmüştür. Kelime fusun (büyü) + ger ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Füsungər: 1.efsuncu, büyücü; 2.büyüleyen, büyüleyici anlamlarına gelir. **S. E. N.)**

Gav

گاو (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –gav olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Gav: 1.inek; 2.sığır; 3.bir uzunluk ölçüsü; 4.ahmak, bön; 5.iriyanı; 6.boğa; 7.pehlivan; 8.öküz anlamlarına gelir. **S. E. N.)**

Gəda

گدا (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –geda olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Géda: dilenci, köle anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.)**

Gənc

گنج (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –genc olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Génc: 1.hazine; 2.gömü, define; 3.sayılamayacak kadar çok mal varlığı; 4.amaç; 5.ticarethane anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.)**

- Gərdun گردون (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –gerdun olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Gərdun: 1.felek, gökyüzü; 2.dönen; 3.araba anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Giriban گریبان (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –giriban olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Giriban: yaka anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Gövhər / Gühər گوهر (Sözcük –govher şeklinde telaffuz edilir. Bu kelime Azərbaycan Türkçesi'nde iki farklı isimle: hem –gövhər hem –gühər şeklinde kullanılır. İlk hecedeki kalın ve geniş o sesi; –gövher'de ince ö sesine, –güher'de ince ve dar ü sesine dönüşmüş, ayrıca ortadaki v ünsüzü ses kaybına uğrayarak geçmemiştir. Gövhər / Gühər: 1.cevher, mücevher; 2.inci; 3.cansız, katı anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Guşe(ə) گوشه (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –guşe olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Guşe; birleşik bir isimdir. Kelime guş (kulak) + e birleşmesinden meydana gelmiştir. Guşe(é): 1.köşe; 2.kenar, bucaq; 3.taraf, yön; 4.yöre; 5.dar mekân; 6.halka anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Guy گوی (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –guy olarak Azərbaycan

Türkçesi'nde kullanılır. Guy: 1.top; 2.çevgen topu; 3.düğme; 4.yumak; 5.yerküre; 6.su kabarcığı anlamlarına gelir. **S. A. Ş.**)

Gül

گل (Sözcük –gol şeklinde telaffuz edilir. Kelimenin ortasındaki o sesi, ü sesine dönüşmüştür. Böylece ses incilmesi ve ses daralması meydana gelmiştir. Gül: 1.çiçek, gül; 2.kırmızı anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Gülab

گلاب (Sözcük –golab şeklinde telaffuz edilir. Golab; birleşik bir isimdir. Kelimenin ilk hecesindeki o sesi, ü sesine dönüşerek; ses incilmesi ve ses daralması meydana gelmiştir. Sözcük gül + ab (su) isimlerinin birleşmesi ile oluşmuştur. Gülab: gül suyu anlamına gelir. **S. A. Ş.**)

Gülnar

گلنار (Sözcük –golnar şeklinde telaffuz edilir. Golnar; birleşik bir isimdir. Kelimenin ilk hecesindeki o sesi, ü sesine dönüşerek; ses incilmesi ve ses daralması meydana gelmiştir. Sözcük gül + nar isimlerinin birleşmesi ile oluşmuştur. Gülnar: nar gülü adında bir bitki çeşitidir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Gülrûx

گلرؤخ (Sözcük –golroûh şeklinde telaffuz edilir. Golroûh; birleşik bir isimdir. Kelimedeki geniş ve kalın o ünlüleri, ses daralması ve ses incelmeye uğrayarak ü sesine dönüşmüştür. Kelime gol + roûh (yüz, yanak) isimlerinin

birleşmesinden meydana gelmiştir Gülrüh: gül yüzlü, güzel yüzlü, yanakları çiçek gibi olan anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Gülşən

گلشن (Sözcük –golşen şeklinde telaffuz edilir. Golşen; türemiş bir isimdir. İlk hecedeki o sesi, ü sesine dönüşmüştür. Ses incilmesi ve ses daralması olmak üzere iki ses olayı meydana gelmiştir. Kelime gol + şen sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Gülşən: 1.gül bahçesi; 2.çiçek bahçesi, 3.süslü ev anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Bülbülü – tabi – xəzan – didə kimi **gülşəndə**,

Könlümü eyləmişəm təb'i *qəzəlxan* ilə cəm. (Nebati 2004:50).

İlahi, *bülbülə* olsun *həmişə gül həmdəm!*

Müdam o *xəstədil*in **gülşəni**, *baharı* ola. (Şirvani 2005:35).

Gülüstan

گلستان (Sözcük –golistan şeklinde telaffuz edilir. Golistan; birleşik bir isimdir. İlk hecedeki geniş ve kalın o sesi, dar ve ince ü sesine; ikinci hecedeki dar i sesi de, yuvarlak ü sesine dönüşmüştür. Kelime gol + istaden (durmak) fiilinin kökü > ist + an ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Gülüstan: Güllerin durduğu yer, gül bahçesi anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Gülüzar (F.-A.)

گل عذار (Sözcük –golizar şeklinde telaffuz edilir. Golizar; birleşik bir isimdir. Sözcüğün ilk hecesindeki o sesi, ü sesine dönüşerek; ses

incelmesi ve ses daralması meydana gelmiştir. Sözcüğün orta hecesindeki dar i sesi de, yuvarlak ü sesine dönüşmüştür. Kelime Farsça kökenli –gül + Arapça kökenli –izar (yanak) isimlerinin birleşmesi ile oluşmuştur. Gülizar: gül yanaklı anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

*Gülləri, bülbülləri, abü havası çox gözəl,
Heyf kim, bu gülşənin bir **gül'üzarı** yoxdu, yox!* (Nebati 2004:82).

*Sən, ey bülbül, fəğan et güldən ötrü səhni – gülşəndə,
Mənim nitqim tutulmuşdur ki, yarı – **gülüzarım** yox.* (Şirvani 2005:69).

Gülzar گولزار (Sözcük –golzar şeklinde telaffuz edilir. Golzar; türemiş bir isimdir. İlk hecedeki geniş ve kalın o ünlüsü, ses daralması ve ses incelmeye uğrayarak ü sesine dönüşmüştür. Sözcük gol + zar (yer anlamına gelen son ek) ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Gülzar: gül bahçesi, çiçek bahçesi anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Güman گومان (Sözcük –goman şeklinde telaffuz edilir. İlk hecedeki kalın ve geniş o sesi, ince ve dar ü sesine dönüşmüştür. Güman: 1.zan, şüphe, kuşku; 2.tahmin; 3.düş, hayal anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

*O cadu göz, sənə qurban, məni bu halə salıb,
Sənə **güman** ki, məni *ruzigar* yandırdı?* (Nebati 2004:41).

Hər mərəzdə var təbibin şöhrəti, amma əgər

Dərdi – eşqi qabili – dərman güman eylər, qələt. (Şirvani 2005:60).

Günbəd	گنبد (Sözcük –gonbed şeklinde telaffuz edilir. İlk hecedeki kalın ve geniş o sesi, ince ve dar ü sesine dönüşmüştür. Günbéd: 1.kubbe, kümbet; 2.çiçek demeti; 3.mecazen gökyüzü; 4.dünya; 5.kadeh anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)
Həmdəm	همدم (Sözcük telaffuz açısından bir dəğişikliğe uğramadan –hemdem olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Hemdem; birleşik bir isimdir. Kelime –hem bağlacı ve –dem (zaman) isminin birleşmesi ile oluşmuştur. Hémdém: 1.dost, arkadaş; 2.aynı dili konuşan; 3.içki arkadaşı anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)
Həmsəfər (F.-A.)	هم سفر (Sözcük telaffuz açısından bir dəğişikliğe uğramadan –hemsefer olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Hemsefer; birleşik bir isimdir. Kelime –hem bağlacı + Arapça kökenli sefer (yolculuk) isminin birleşmesinden meydana gelmiştir. Hémséfér: seyahat arkadaşı anlamına gelir. S. E. N.)
Həzar	هزار (Sözcük telaffuz açısından bir dəğişikliğe uğramadan –hezar olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Hézar: 1.bülbül; 2.bin sayısı anlamlarına gelir. S. A. Ş.)
Hindu	هندو (Sözcük telaffuz açısından bir dəğişikliğe uğramadan –hindu olarak Azərbaycan

- Türkçesi'nde kullanılır. Hindu: Hintli anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Xahiş خواهش (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –*hahiş* olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Sözcük *hasten* (istemek) fiilinin kökü > *hah* + *iş* ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. *Hahiş*: 1.rica, istek, arzu; 2.dua, yakarış anlamlarına gelir. **S. A. Ş.**)
- Xak خاک (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –*hak* olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. *Hak*: 1.toprak; 2.yer; 3.ülke, memleket; 4.mezar; 5.alçakgönüllü; 6.işe yaramaz anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Xar خار (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –*har* olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. *Har*: diken anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Mürüvvətdi, aman, yarəb, səbəb noldu ki, bu *gərdun*
Məni ol *dilbəri – məstin* gözündə böylə **xar** etmiş?! (Nebati 2004:87).
- Gər yar* üçün əğyarı tutum *dust*, nə eybi,
Gül xatirinə eyləmişəm **xarə** məhəbbət. (Şirvani 2005:55).
- Xarə خاره (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –*hare* olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. *Haré*: 1.sert taş, granit; 2.bir ipek çeşiti; 3. kadın anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Xədəng خدنگ (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –hédeng olarak Azərbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Hédéng: 1.akçakavak; 2.ok anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Xədəngi – tiri – müjganın əsər qılmış *dilü canə*,
Şikənci – türreyi – zülfün salıbdır *rəxnə imanə*. (Nebati 2004:24).

Gedib o qaşı kaman qeyrilə *şikarə* bu gün,
Xədəngi – hicri vurub xatirimə *yarə*, gedib. (Şirvani 2005:46).

Xəzan خزان (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –həzan olarak Azərbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Həzan: 1.sonbahar, güz, hazan; 2.kış anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Xosrov / Xösröv خسرو (Sözcük –hosrov şeklinde telaffuz edilir. Kelimedeki kalın o sesleri, ince ö seslerine dönüşmüştür. Hösrov / Hösrov: hükümdar, büyük padişah, sultan anlamlarına gelir. **S. E. N. : Hösrov - S. A. Ş. : Hösrov**)

Xuda خدا (Sözcük –hoda şeklinde telaffuz edilir. İlk hecedeki geniş o sesi, dar u sesine dönüşmüştür. Huda: Allah anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Xun خون (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –hun olarak Azərbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Hun: kan anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Xüm	خم (Sözcük –hom şeklinde telaffuz edilir. Kelimedeki kalın ve geniş o sesi, ince ve dar ü sesine dönüşmüştür. Hüm: bardak, küp anlamına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)
Kafiristan (A.-F.)	کافرستان (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –kafiristan olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Kafiristan; birleşik bir isimdir. Kelime Arapça kökenli kafir + istaden (durmak) fiilinin kökü > ist + an ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Kafiristan: gayrimüslimlerin durduğu, yaşadığı yer; kafirler ülkesi anlamına gelir. S. E. N.)
Kam	کام (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –kam olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Kam: murat, arzu anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)
Kar	کار (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –kar olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Kar: 1.iş; 2.hüner; 3.ibadet; 4.tavır; 5.çalışma; 6.kötü olay; 7.savaş; 8.geçim anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)
Kasə	کاسه (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –kase olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Kasé: yemek kabı, kase anlamlarına gelir. S. E. N.)

Kənar	کنار (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –kenar olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Kənar: 1.yan; 2.kıyı; 3.kucak; 4.köşe; 5.ayrı; 6.baş anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)
Kəviz	کنیز (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –keniz olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Kəviz: 1.kadın; 2.cariye, halayık anlamlarına gelir. S. E. N.)
Kəs	کس (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –kes olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Kəs: 1.kişi, kimse, şahıs; 2.biri, herhangi bir; 3.akraba; 4.mert; 5.hiç kimse anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)
Kişvər	کشور (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –keşver olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. İlk hecedeki geniş e sesi, daralarak i sesine dönüşmüştür. Kişvər: 1.ülke, memleket; 2.kıta anlamlarına gelir. S. A. Ş.)
Kuy	کوی (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –kuy olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Kuy: 1.sokak; 2.mahalle, semt; 3.geçit; 4.site anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)

Bəxti – nasazım məni ta etdi kuyindən cüda,

Dadü fəryad eylərəm çöllərdə bubbulər kimi. (Nebati 2004:37).

Səfayi – Kəbeyi – **kuyin** taparmı şeyxi – hərəm,

Əgər yüz il yügürə Mərvdən Səfayə qədər. (Şirvani 2005:98).

Künc كنج (Sözcük –konc şeklinde telaffuz edilir. Kelimedeki kalın ve geniş o sesi, ince ve dar ü sesine dönüşmüştür. Konc: köşe, bucak; 2.kırışik anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Qəfəs قفس (Sözcük telaffuz açısından bir dəğişikliğe uğramadan –ğefes olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Ğéfés: 1.hayvanların taşınması için yapılmış bölme; 2.siper; 3.hapishane; 4.yüklük anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Qəmxar (A.-F.) غم خوار (Sözcük –ğemhâr şeklinde telaffuz edilir. Türkçe bir kelime ğ sessizi ile başlamaz. Ğ ünsüzü Azərbaycan Türkçesi'ne q (ğ) olarak geçmiştir. Ğemhâr; birleşik bir isimdir. Kelime Arapça kökenli ğem + horden (yemek, deĝmek, uymak) fiilinin kökü > hór > hâr birleşmesinden meydana gelmiştir. Ğémhâr: 1.dert ortağı; 2.gerçek dost; 3.üzgün anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Qönçə غنچه (Sözcük –ğonçe şeklinde telaffuz edilir. Türkçe bir kelime ğ sessizi ile başlamaz. Ğ ünsüzü Azərbaycan Türkçesi'ne q (ğ) olarak geçmiştir. İkinci hecedeki kalın o sesi, incelerek

ö sesine dönüşmüştür. Gönçé: 1.gonca, tomurcuk; 2.kümbet; 3.mecazen, sevgilinin ağzı anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Lalə

لاله (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –lale olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Lalé: 1.lale; 2.mecazen sevgilinin yanağı; 3.mecazen yüz; 4.mecazen sevgilinin dudağı, 5.kristal şamdan anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Lalərüh

لاله رخ (Sözcük –laleroh şeklinde telaffuz edilir. Laleroh; birleşik bir isimdir. Son hecedeki geniş ve kalın o ünlüsü, ses daralması ve ses incelmeye uğrayarak ü sesine dönüşmüştür. Kelime lale + roh (yüz, yanak) isimlerinin birleşmesinden meydana gelmiştir Lalérüh: lale yanaklı, al yanaklı, lale yüzlü anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Laləzar

لاله زار (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –lalezar olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Lalezar; türemiş bir isimdir. Kelime lale + zar (yer anlamına gelen son ek) ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Lalézar: lale bahçesi anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Ləb

لب (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –leb olarak Azərbaycan

Türkçesi'nde kullanılır. Léb: dudak anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

İstədim ta ki, olam lə'li – **ləbin** sərrafı,
Eşq *biçizi* olub qızlara beşdaş oldum. (Nebati 2004:53).

Ey **ləbin** aşıqə külənd, gözün *bimarı*
Mövtə müşrifdi, dəxi *dərdi* dəvadən seçməz. (Şirvani 2005:81).

Ləşkər لشکر (Sözcük telaffuz açısından bir dəğişiklięe uğramadan –leşker olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Léşkér: ordu anlamına gelir. **S. E. N. - S. A. Ş.**)

Mah / Məh ماه / مه (Sözcük hem –mah hem –meh olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Mah / Méh: ay anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Mar مار (Sözcük telaffuz açısından bir dəğişiklięe uğramadan –mar olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Mar: 1.yılan; 2.kinaye olarak zalim anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Mehr مهر (Sözcük telaffuz açısından bir dəğişiklięe uğramadan –mehr olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Mehr: 1.sevgi; 2.güneş; 3.İran'ın yedinci ayı anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Mey می (Sözcük telaffuz açısından bir dəğişiklięe uğramadan –mey olarak Azərbaycan

Türkçesi'nde kullanılır. Mey: şarap anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Meydə nə lütf, ey *pəri*, nəş'ə odur ki, səndə var,

Abi – həyat ləzzəti *ləblərini* əməndə var. (Nebati 2004:69).

Neçə rəfiqi – müvafıqlə əgləşib içə **mey**,

Nə kəsri məclisi – **meyd**ən, nə intizarı ola. (Şirvani 2005:35).

Meydan

ميدان (Sözcük telaffuz açısından bir dəğişikliğe uğramadan –meydan olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Meydan: 1.meydan, saha, alan; 2.üçte bir millik mesafe anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Meyfuruş

می فروش (Sözcük –meyfuruş şeklinde telaffuz edilir. Meyfuruş; birlşik bir isimdir. Kelimenin ortasındaki kalın u sesi, ince ü sesine dönüşmüştür. Sözcük mey (şarap) + furuhten (satmak) fiilinin kökü > furuş birlşmesinden meydana gelmiştir. Meyfuruş: meyhaneci, şarap satan anamlarına gelir. **S. E. N.**)

Meyxanə

مىخانه (Sözcük telaffuz açısından bir dəğişikliğe uğramadan –meyhane olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Meyhane; birlşik bir isimdir. Sözcük mey (şarap) + hane (ev) isimlerinin birlşmesinden meydana gelmiştir. Meyhané: Şarap, içki içilen yer anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

- Meyvə (میوه) (Sözcük –mive şeklinde telaffuz edilir. Kelimenin ilk ilk hecesindeki dar i sesi, Azərbaycan Türkçesi'ne genişleyip e olarak geçmiş; hem de y ünsüz artımı meydana gelmiştir. **S. A. Ş.**)
- Mərd (مرد) (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –merd olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Mérd: 1.erkek, adam; 2.mert, yiğit; 3.cömert; 4.koca anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Mərdüm (مردم) (Sözcük –merdom şeklinde telaffuz edilir. İkinci hecedeki geniş ve kalın o sesi, ses daralması ve ses incelməsinə uğrayarak ü sesinə dönüşmüştür. Mérdüm: insan, adam, beşer anlamlarına gelir. **S. A. Ş.**)
- Mərg (مرگ) (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –merg olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Mérg: ölüm anlamına gelir. **S. A. Ş.**)
- Mur (مور) (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –mur olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Mur: karınca anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Çarə olur dərdimə ol büti – bimehrdən,

Eyliyə bilsin *əgər* **mur** Süleymanə ərz. (Nebati 2004:35).

Seyyid, dəxi bu tale əlindən nə şikayət,

Ey **mur**, sənin *bəzmi* – Süleymanə yolun var. (Şirvani 2005:108).

Murcə مورچه (Sözcük –morçe şeklinde telaffuz edilir. Morçe; birleşik bir isimdir. İlk hecedeki geniş o sesi, dar u sesine dönüşmüş; sert ç sesi yumuşamaya uğrayarak c sesine dönüşmüştür. Kelime mur (karınca) + çe küçültme ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Murcé: küçük karınca anlamına gelir. **S. A. Ş.**)

Mülki – dünya aqibət *bərbad* olur, ey *huşyar*!

Murcə əqli olan mülki – Süleyman istəmər. (Şirvani 2005:84).

Müğan مغان (Sözcük –muğan şeklinde telaffuz edilir. Kalın u sesi, incelerek ü sesine dönüşmüştür. Müğan: içki içilen ve satılan yer, meyhane anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Müjde(ə) مؤjde (Sözcük –mojde şeklinde telaffuz edilir. İlk hecedeki kalın ve geniş o sesi, ince ve dar ü sesine dönüşmüştür. Müjde(é): 1.müjde; 2.ödül; 3.sevinç; 4.bayan adı anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Müjgan مؤجان (Sözcük –mojgan şeklinde telaffuz edilir. İlk hecedeki kalın ve geniş o sesi, ince ve dar ü sesine dönüşmüştür. Müjgan: kirpik anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Mürğ مرغ (Sözcük –morğ şeklinde telaffuz edilir. Kelimedeki kalın ve geniş o sesi, ince ve dar ü

sesine dönüşmüştür. Mürğ: 1.kuş; 2.tavuk anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Xançobani genə lal oldu, qələm açdı *zəban*,

Dur, Nəbati ki, gəlib **mürği** – *süxəndan* əlimə. (Nebati 2004:17).

Tut ki, ey **mürği** – *dil*, oldun bu *qəfəsdən azad*,

Uçmağa cənnəti – *kuyinə məgər balın* var? (Şirvani 2005:114).

Müşkinmu (San.-F.)

مشكين مو (Sözcük –moşkinmu şeklinde telaffuz edilir. Moşkinmu; birləşik bir isimdir. İlk hecedeki kalın ve geniş o sesi, ses incelmesi ve ses daralmasına uğrayarak ü sesine dönüşmüştür. Kelime Sanskritçe kökenli moşk (misk) + Farsça sıfat yapan “in” eki + mu (saç) birləşmesinden meydana gelmiştir. Müşkinmu: misk gibi güzel kokan saç anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Name

نامه (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –name olarak Azərbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Namé: 1.mektup; 2.yazı; 3.kitap; 4.ameller defter; 5.gazete anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Navək

نوك (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –navək olarak Azərbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Navék: 1.ok; 2.oluk; 3.kirpik anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

- Nərgis نرگس (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –nergis olarak Azərbaycan Türkçesi’nde kullanılır. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Niyaz نیاز (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –niyaz olarak Azərbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Niyaz: 1.istek, hacet; 2.sevgi gösterme; 3.adak; 4.yalvarma; 5.sevgili anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Nöhfələk (F.-A.) نه فلك (Sözcük –nohfelek şeklinde telaffuz edilir. Nohfelek; birleşik bir isimdir. Kalın o sesi, ince ö sesine dönüşmüştür. Kelime noh (dokuz) + Arapça kökenli felek isminin birleşmesinden meydana gelmiştir. Nöhfélék: dokuz gezegen, dokuz gök anlamına gelir. **S. E. N.**)
- Nuşləb نوشلب (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –nuşleb olarak Azərbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Nuşleb; birleşik bir isimdir. Kelime nuşiden (içmek) fiilinin kökü > nuş (afiyet, leziz) + leb (dudak) birleşmesinden meydana gelmiştir. Nuşléb: dudağı şirin, tatlı dudaklı anlamlarına gelir. **S. A. Ş.**)
- Pa پا (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –pa olarak Azərbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Pa: 1.ayak; 2.bacak; 3.bir adımlık ölçü, kadem; 4.kök, temel; 5.güç; 6.dip; 7.başucu anlamlarına gelir. **S. A. Ş.**)

Padşah	پادشاه (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –padşah olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Padşah: 1.padişah; 2.Tanrı, Allah; 3.hakim; 4.izinli anlamlarına gelir. S. A. Ş.)
Parə	پاره (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –pare olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Paré: 1.parça; 2.bölüm, kısım; 3.yırtık; 4.hisse; 5.para; 6.rüşvet; 7.gübre; 8.şekerpare; 9.mahdum; 10.ücret; 11.haraç; 12.hediye anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)
Peyğam	پیغام (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –peyğam olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Peyğam: haber, mesaj anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)
Peyğəmbər	پیغمبر (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –peyğember olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Peyğember; birleşik bir isimdir. Sözcük peyğam (haber, mesaj) + borden (götürmek) fiilinin kökü > ber birleşmesinden meydana gelmiştir. Peyğəmbér: Allah'ın haber ve buyruklarını insanlara ulaştıran kimse; haberci, resul anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)
Peykan	پیکان (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –peykan olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Peykan: 1.okun ya da

mızrağın kesici ucu; 2.mecazen, kirpik anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Mərhəba, *dilbəri* – tənəz nə *xub* etdi, görün,

Köksümün *yarəsini navəki* – **peykan** ilə cəm. (Nebati 2004:51).

Sinədən **peykan**ların çəkmə, *dili* etmə xərab,

Padşahi – adil öz mülkünü *viran* istəməz. (Şirvani 2005:84).

Peykər

پیکر (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –peyker olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Peykér: 1.vücut, beden; 2.tasvir, resim; 3.heykel; 4.yer; 5.desenli kumaş; 6.görünüş; 7.yüz anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Peymanə

پیمانہ (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –peymanə olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Peymané: 1.kadeh; 2.şarap; 3.tasavvufta arif gönlü anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Pəncə

پنجه (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –pence olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Pence; birlik bir isimdir. Kelime penc (beş) + e birleşmesinden meydana gelmiştir. Péncé: 1.pençe; 2.el ayası, elin içi; 3.beş parmak; 4.el; 5.balık; 6.halay anlamlarına gelir. **S. E. N.**)

Pənd

پند (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –pend olaraq Azərbaycan

Türkçesi'nde kullanılır. Pénd: öğüt, nasihat anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Pər پَر (Sözcük telaffuz açısından bir dəğişikliğe uğramadan –per olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Pér: 1.kanat; 2.kuş tüyü anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Pərde پرده (Sözcük telaffuz açısından bir dəğişikliğe uğramadan –perde olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Pérde: 1.perde; 2.peçe; 3.başörtüsü; 4.kapı perdesi, kapı örtüsü; 5.otaq, büyük çadır; 6.ince yaprak; 7.haremlük; 8.tasavvufta gayb alemi; 9.tasavvufta tarikat merhalesi; 10.zar anlamlarına gelir. **S. E. N. - S. A. Ş.**)

Pəri پَری (Sözcük telaffuz açısından bir dəğişikliğe uğramadan –peri olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Péri: 1.cin; 2.dev; 3.güzel kadın; 4.kadın adı; 5.bir tür yumuşak kumaş; 6.şeytan anlamlarına gelir. **S. E. N. - S. A. Ş.**)

Div, bəfəzli – xuda oldu pəridən cüda,

Müjdə apar, ey səba, ol büti – siminbərə. (Nebati 2004:19).

Etmənəm zülfünün ovsafını, şair deməsin

Ol **pəri** Seyyidi – *qəmpərvərə* bundan sonra. (Şirvani 2005:41).

Pərvanə پروانه (Sözcük telaffuz açısından bir dəğişikliğe uğramadan –pervane olarak Azərbaycan

Türkçesi'nde kullanılır. Pervane; türemiş bir isimdir. Kelime per (kanat) + v + ane ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Pervané: 1.kelebek; 2.delil; 3.ferman; 4.izin; 5.havale; 6.mecazen mum ışığı anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Pərvərdigar

پروردگار (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –perverdigar olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Perverdigar; birleşik bir isimdir. Kelime perverden (eğitmek, beslemek) fiilinden > perverd + i + gar eklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Pervérdigar: 1.tanrı, Allah; 2.eğiten; 3.besleyen anlamlarına gelir. **S. E. N.**)

Pəşmin

پشمین (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –peşmin olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Peşmin; birleşik bir isimdir. Kelime peşm (yün) + in ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Péşmin: yün parça, yünlü kumaş anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.)**

Pira(ə)hən

پیراهن (Sözcük –pirahen şeklinde telaffuz edilir. Pirehen kelimesinin kullanımında kelimenin ortasındaki kalın a sesi, ince e sesine dönüşmüştür. Pira(é)hén: gömlek anlamına gelir. **S. A. Ş.)**

Xəlvət nə rəva qeyr ilə, ey Yusifi – sani,

Kim, **pirəhəni** – ismätüvi *parə* desinlər. (Şirvani 2005:101).

Pirəzən	پیره زن (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –pirezen olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Pirezen; birleşik bir isimdir. Kelime pir (yaşlı) + e + zen (kadın) birleşmesinden meydana gelmiştir. Pirézén: yaşlı kadın, kocakarı anlamlarına gelir. S. A. Ş.)
Püştə	پشته (Sözcük –poşte şeklinde telaffuz edilir. İlk hecedeki kalın ve geniş o sesi, ince ve dar ü sesine dönüşmüştür. Poşte; birleşik bir isimdir. Kelime poşt (arka, dış, sırt) + e birleşmesinden meydana gelmiştir. Püşté: 1.bir omuzluk yük; 2.küme, yığın; 3.tepecik anlamlarına gelir. S. E. N.)
Rah / Rəh	راه / ره (Sözcük hem –rah hem –reh olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Rah / Réh: 1.yol; 2.defa; 3.kural; 4.din; 5.nağme anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)
Rəxş	رخش (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –reşş olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Réşş: Şahname'nin kahramanı Rüstem'in atının adıdır. Kelime anlamı: beyazla kırmızı ya da siyahla kırmızı karışık renktir. S. A. Ş.)
Rəxt	رخت (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –reht olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Réht: 1.giysi; 2.ev

eşyası; 3.at koşum takımı; 4.yol levazımı anlamlarına gelir. **S. E. N.**)

Rəng رنڭ (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –reng olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Réng: 1.renk; 2.boya; 3.fayda; 4.nasip; 5.kuvvet; 6.tarz; 7.sağlık anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Rəşk رشك (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –reşk olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Réşk: 1.kıskançlık, haset; 2.gıpta edilen, kıskanılan anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Saqi, çirağı *rövşən* et, bu *bəzmi rəşki* – *gülşən* et,
Gərm eylə rəqsi – *halətə pərvanəni, pərvanəni*. (Nebati 2004:36).

Ey mələksima, cəmalın *rəşki* – cənnət bağıdır,
Qamətin Tuba, *ləbin guya* ki, *gül* yaprağıdır. (Şirvani 2005:99).

Rud رود (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –rud olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Rud: ırmak, nehir anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Ruy روی (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –ruy olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Ruy: yüz anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Ruz	روز (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –ruz olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Ruz: 1.gün; 2.gündüz; 3.devir, devre; 4.açık, aşikâr anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)
Ruzə	روزه (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –ruze olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Ruze; türemiş bir isimdir. Kelime ruz (gün) + e ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Ruzé: 1.oruç; 2.günlük anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)
Ruzgar / Ruzigar	روزگار (Sözcük –ruzgar ya da –ruzigar şeklinde telaffuz edilir. Ruzgar / Ruzigar: 1.zaman, vakit; 2.devir; 3.dünya; 4.felek anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)
Ruzi	روزی (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –ruzi olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Ruzi: 1.azık; 2.rızık; 3.nasip, kısmet; 4.günde, günlük; 5.günün birinde, bir gün anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)
Rüx	رخ (Sözcük –roh şeklinde telaffuz edilir. Sözcüğün ortasındaki geniş ve kalın o sesi, ses daralması ve ses incelmeye uğrayarak ü sesine dönüşmüştür. Rüh: yüz, yanak, temiz sıfat anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)

Rüxsar رخصار (Sözcük –rohsar şeklinde telaffuz edilir. Rohsar; türemiş bir isimdir. Kelimenin ilk hecesindeki geniş ve kalın o sesi, ses daralması ve ses incelmeye uğrayarak ü sesine dönüşmüştür. Sözcük roh (yüz) + sar isimlerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Rühsar: 1.yüz; 2.yanak anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Bənd edib tərifi – *bənaguş*unda müşkin *zülflərin*,
Yoxsa *bad* əsmiş, dağılmış *lalə rüxsar* incimiş. (Nebati 2004:86).

Dedim: ol arizi – *zibadə* nədir xətti – *siyah*?

Dedi kim, müşəfi – **rüxsar**ıma düşmüş təfsir. (Şirvani 2005:105).

Rüstəm رؤستم (Sözcük –rostem şeklinde telaffuz edilir. İlk hecedeki kalın ve geniş o sesi, ince ve dar ü sesine dönüşmüştür. Rüstəm: ünlü İran kahramanıdır. Kelime anlamı yiğittir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Saye سایه (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –saye olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Saye: 1.gölge; 2.himaye; 3.peri; 4.yansıma; 5.far anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Səbze سبزه (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –sebze olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Sebze; türemiş bir isimdir. Kelime sebz (yeşil, taze) + e ekinin

birleşmesinden meydana gelmiştir. Sébze: 1.ot, bitki, yeşillik; 2.çimen, çayırılık; 3.esmer anlamlarına gelir. **S. A. Ş.**)

Sədçak

صد چاك (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –sedçak olarak Azərbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Sedçak; birleşik bir isimdir. Sed (yüz) sıfatı + çak (yarık, parça) isminin birleşmesinden meydana gelmiştir. Sédçak: yüz çatlak, yüz parça, mecazen yüz saç teli anlamlarına gelir. **S. A. Ş.**)

Sədparə

صد پاره (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –sedpare olarak Azərbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Sedpare; birleşik bir isimdir. Sed (yüz) sıfatı + pare (parça) isminin birleşmesinden meydana gelmiştir. Sédparé: yüz parça anlamına gelir. **S. A. Ş.**)

Səng

سنگ (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –seng olarak Azərbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Séng: 1.taş; 2.ağırbaşlılık; 3.itibar anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Sər

سر (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –ser olarak Azərbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Sér: baş anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Sərv سرو (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –serv olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Sérv: uzun boylu bir ağaç çeşitidir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Sərvqəd (F.-A.) سروقد (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –servged olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Servged; birleşik bir isimdir. Kelime serv + Arapça kökenli ged (boy) isimlerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Sérvqéd: servi gibi uzun boylu anlamına gelir. **S. A. Ş.**)

Sim سيم (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –sim olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Sim: gümüş demektir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

*Gənci – Qarun kimi sən cəm edəsən **simü** zəri,*
Sahibi – məmləkəti *xösrövü* xaqan olasan. (Nebati 2004:64).

*Bəsdir sənə rüxsari – zərü aşk çü **simin**,*
Seyyid, nə qəmin, *gərçi* sənin **simü** zərin yox. (Şirvani 2005:67).

Sine(ə) سينه (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –sine olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Sine(é): bağır, göğüs anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Sirişk سرشك (Sözcük –sereşk şeklinde telaffuz edilir. Kelimedeki geniş e ünlüleri, daralmaya uğrayarak i sesine dönüşmüştür. Sirişk:

1.gözyaşı; 2.kıvılcım anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.)**

Susənbər

سوسنبر (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –susenber olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Susénbér: bir bitki çeşitidir. Mecazen; susen gibi beyaz bedenli anlamına gelir. **S. A. Ş.)**

Süxən

سخن (Sözcük –sohen şeklinde telaffuz edilir. İlk hecedeki kalın ve geniş o sesi, ince ve dar ü sesine dönüşmüştür. Sühén: 1.söz, laf, kelam; 2.nutuk; 3.arzu, irade anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.)**

Sünbül

سنبل (Sözcük –sonbol şeklinde telaffuz edilir. Kelimedeki geniş ve kalın o ünlüleri, ses daralması ve ses incelməsinə uğrayarak ü sesinə dönüşmüştür. **S. E. N. – S. A. Ş.)**

Sürud

سرود (Sözcük –surud şeklinde telaffuz edilir. Sözcüğün ilk hecesindeki kalın u sesi, incelerek ü sesinə dönüşmüştür. Sürud: 1.şarkı; 2.ilahi; 3.marş anlamlarına gelir. **S. A. Ş.)**

Mütriba, ləhni – hicaz ilə **sürudun** saz qıl,

Ta Məhəmməd eşqinə Seyyid bu *şəb* etsin tərəb. (Şirvani 2005:43).

Şah

شاه (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –şah olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Şah: padişah anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.)**

Şam (شام) (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –şam olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Şam: 1.akşam; 2.akşam yemeği; 3.Şam anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Şanə (شانه) (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –şane olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Şané: 1.tarak; 2.omuz anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Yox hacəti *gülğünə*, ol arizi *gülrəngə*,
Bir **şanə** gərək *naçar* ol *zülfi* – *pərişanə*. (Nebati 2004:18).

Ol *məhi* – *namehriban* istər ki, *zülfin* darasın,
Sən götür *ayinə* ey gün, ey qəmər, sən **şanə** tut. (Şirvani 2005:50).

Şəb (شب) (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –şəb olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Şəb: gece anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Şəhpər (شہپر) (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –şəhper olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Şəhper; birleşik bir isimdir. Kelime *şeh* (şah, büyük) + *per* (kanat) birleşmesinden meydana gelmiştir. Şəhpər: 1.büyük kanat; 2.manevra kanadı anlamlarına gelir. **S. E. N.**)

- Şəkəristan (شکرستان) (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –şekeristan olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Şekeristan; birləşik bir isimdir. Kelime şeker + istaden (durmaq) fiilinin kökü > ist + an ekinin birləşməsindən meydana gəlmişdir. Şekeristan: şekerin olduğu memleket, şekerlər ülkesi anlamına gelir. **S. A. Ş.**)
- Şəmşir (شمشیر) (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –şəmşir olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Şémşir: kılıç anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Şərabxanə (A.-F.) (شراب خانه) (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –şərabhane olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Şərabhane; birləşik bir isimdir. Kelime Arapça kökenli –şərab və Farsça kökenli –hane isimlərinin birləşməsi ilə olmuşdur. Şərabhané: şarap içilən ev anlamına gelir. **S. A. Ş.**)
- Şərab olmasa da *gərçi nəqd simü zəri*,
Şərabxanədə bari bir etibarı ola. (Şirvani 2005:35).
- Şikar (شکار) (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –şikar olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Şikar: 1.av; 2.av hayvanı; 3.bedava, beleş; 4.yağma; 5.yağlı lokma; 6.dağ keçisi anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Şimşad	شمشاد (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –şimşad olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Şimşad: bir ağaç türü, şimşad ağacı anlamına gelir. S. A. Ş.)
Şive	شيوه (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –şive olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Şive: 1.şive; 2.tarz, stil, yöntem; 3.davranış, huy; 4.hile anlamlarına gelir. S. A. Ş.)
Şur	شور (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –şur olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Şur: 1.coşku, heyecan; 2.ızdırıp; 3.feryat; 4;İran müziğinde bir makam; 5.acı; 6.tuzlu anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)
Şuriş	شوريش (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –şuriş olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Şuriş; türemiş bir isimdir. Kelime şuriden (perişan olmak, coşmak, ayaklanmak) fiilinin kökü > şur + iş ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Şuriş: 1.karışıklık; 2.isyan, başkaldırı; 3.heyecan; 4.perişanlık anlamlarına gelir. S. E. N.)
Tab	تاب (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –tab olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Tab: 1.güç, kuvvet; 2.dayanıklılık; 3.sabır; 4.büklüm, kıvrım;

5.öfke; 6.ışık parlaması anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.)**

Tac تاج (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –tac olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Tac: 1.taç; 2.sufi külahı; 3.dişin taç kısmı anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.)**

Tamaşa تماشا (Sözcük –tamaşa şeklinde telaffuz edilir. İlk hecedeki ince e sesi, ses kalınlaşmasına uğrayarak a sesine dönüşmüştür. Tamaşa: seyir, tamaşa anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.)**

Tar تار (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –tar olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Tar: saç teli demektir. **S. E. N. – S. A. Ş.)**

Təh تە (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –teh olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Təh: arka, dip, alt, son anlamlarına gelir. **S. E. N.)**

Xumar – *aludəyəm*, vermə mənə *dürdi* – **təhi** – *xümdən*,

O *meydən* ver mənə kim, döndərir *muri* Süleymanə. (Nebati 2004:24).

Təxt تخت (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –teht olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Téht: 1.taht; 2.yatak; 3.minber; 4.başkent anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.)**

Tən	تن (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –ten olarak Azərbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Tén: 1.beden, gövde, endam; 2.cisim, eşya anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)
Tərsa	ترسا (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –tersa olarak Azərbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Tərsa: hıristiyan anlamına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)
Tir	تير (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –tir olarak Azərbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Tir: ok anlamına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)
Tövsən	توسن (Sözcük –tovsen şeklinde telaffuz edilir. İlk hecedeki kalın o sesi, ince ö sesine dönüşmüştür. Tövsén: serkeş at, iyi yürüyen inatçı at anlamlarına gelir. S. E. N.)
Ümid	اميد (Sözcük –omid şeklinde telaffuz edilir. Kelimenin başındaki o sesi, ü sesine dönüşmüştür. Burada iki ses olayı vardır. İlki: ses incilmesi, diğeri: ses daralmasıdır. S. E. N. – S. A. Ş.)

Var **ümidim** ki, qələm əhli *cavan* oğlanlar

Yazalar bu sözü *divanıma* göyçək – göyçək. (Nebati 2004:42).

Var **ümidim** ki, nəsibi ola *abi* – kövsər,

Rəznişanlıqda ki, *dehqan* bu qədər çəkdi təəb. (Şirvani 2005:42).

Yar	يار (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –yar olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Yar: 1.sevgili; 2.arkadaş; 3.yardımcı; 4.yoldaş anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)
Yarə	ياره (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –yare olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Yare; türemiş bir isimdir. Kelime yaresten (güçlü olmak, yapabilmek) fiilinin kökü yar + e birleşmesinden meydana gelmiştir. Yaré: 1.dayanma gücü; 2.haraç; 3.bilezik anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)
Yəlda	يلدا (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –yelda olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Yəlda: yılın en uzun gecəsi anlamına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)
Zəban	زبان (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –zeban olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Zəban: 1.dil; 2.lisan; 3.ağız anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)
Zəhr	زهر (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –zehr olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Zəhr: zehir anlamına gelir. S. A. Ş.)

Zəxm زخم (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –zəhm olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Zəhm: yara anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Məni *pamal* edər *muri* – xəyalın *mari* – **zəxmi** tək,
Yəqin etdim ki, *düşməndir* məhəbbət növ'i – insanə. (Nebati 2004:24).

Zəxminə mərhəm təsəvvür etdi *tiri* – *Rüstəmi*,
Əşkəbus, ey qaşı yay, *sinəmdə peykanın* görüb. (Şirvani 2005:45).

Zəncir زنجير (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –zencir olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Zəncir: zincir anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Zənəxdan زنخدان (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –zənəhdan olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Zənəhdan; türemiş bir isimdir. Kelime zənəh (çene) + dan (yer eki) birleşmesinden meydana gelmiştir. Zənəhdan: çene, çene çukuru anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Zər زر (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –zer olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Zər: altın demektir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Zindan زندان (Sözcük –zندان şeklinde telaffuz edilir. İlk hecedeki geniş e sesi, dar i sesine

dönüşmüştür. Zindan: hapisane, cezaevi anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Görməsin özgə gözəllər məni Məcnuni *məgər*,
Salıb ol kafəri – *birəhm* məni **zindanə**. (Nebati 2004:26).

Yusifə **zindan** təmənnə oldu *mehrindən* sənin,
Aləmi – zərratdə *çahi* – *zənəxdamın* görüb. (Şirvani 2005:45).

Zülf زلف (Sözcük –zolf şeklinde telaffuz edilir. Kelimedeki o sesi, ü sesine dönüşmüştür. Burada iki ses olayı vardır. İlki: ses incelmesi, diğeri: ses daralmasıdır. Zülf: saç anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

3.1.2. Sıfatlar

Seyid Ebulkasım Nebati ile Seyid Azim Şirvani'nin gazellerinde, Farsça kökenli sıfatlara ait en az 131 sözcük tespit edildi. Aşağıda Farsça kökenli sıfatların listesini veriyoruz.

Azərbaycan Türkçəsi

فارسی

Tahlili

Aludə

آلوده (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –alude olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Kelime aluden (kirlenmek, bulaştırmak) fiilinden > alud + e ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir.

Aludé: kirli, bulanık, bulaşmış anlamlarına gelir.
S. E. N. – S. A. Ş.)

Aram (أرام) (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –aram olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Aram: 1.yavaş, yavaşça; 2.sakin; 3.dinlenme; 4.huzurlu; 5.emniyet anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)

Aşikar (أشكار) (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –aş(i)kar olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Aşikar: açık, apaçık anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)

Aşina (أشنا) (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –aşina olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Aşina: 1.tandık, dost; 2.haberdar anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)

Nə *şahü* nə *gədayəm*, nə yesir, başımda halət var,
Nə qəmlə **aşinayəm**, nə fəna *bəzmimdə* rahət var. (Nebati 2004:72).

Aldı iymanımı əldən, məni *bidin* elədi,
Aşina olmanam ol kafərə bundan sonra. (Şirvani 2005:41).

Aşüftə (أشفتة) (Sözcük –aşofte şeklinde telaffuz edilir. İkinci hecedeki kalın ve geniş o sesi, ince ve dar ü sesine dönüşmüştür. Kelime aşofthen (perişan olmak, kızmak) fiilinden > aşoft + e birleşmesinden meydana gelmiştir. Aşüftə: 1.karışık; 2.perişan; 3.dağınık; 4.kızgın; 5.heyecanlı anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)

Azad	آزاد (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –azad olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Azad: 1.hür, özgür, serbest; 2.bağımsız; 3.ferah; 4.soylu anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)
Bəd	بد (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –bed olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Béd: 1.kötü, fena; 2.nahoş; 3.çirkin; 4.müfsit; 5.tutuşturucu; 6.kötülük anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)
Bədxu	بدخو (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –bedhû olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Bedhû; birleşik bir sıfattır. Kelime bed (kötü) + hû (huy) sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Bédhû: ahlaksız, huysuz, kötü huylu anlamlarına gelir. S. A. Ş.)
Bədtər	بدتر (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –bedter olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Kelime bed (kötü) + ter (daha) sıfatının birleşmesinden meydana gelmiştir. Bédter: daha kötü anlamına gelir. S. A. Ş.)
Bərbad	برباد (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –berbad olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Bérbad: kötü, pis, harap anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)
Bica	بی جا (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –bica olarak Azerbaycan

- Türkçesi'nde kullanılır. Bica; türemiş bir sıfattır. Kelime bi olumsuzluk eki + ca (yer, mekan) isminin birleşmesinden meydana gelmiştir. Bica: 1.yersiz; 2.zamansız; 3.sebepsiz; 4.uygun olmayan, yakışık olmayan anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Bican (بی جان) (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –bican olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Bican; türemiş bir sıfattır. Kelime bi olumsuzluk eki + can isminin birleşmesinden meydana gelmiştir. Bican: cansız anlamına gelir. **S. E. N.**)
- Biçarə (بی چاره) (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –biçare olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Biçare; türemiş bir sıfattır. Kelime bi olumsuzluk eki + çare isminin birleşmesinden meydana gelmiştir. Biçaré: 1.zavallı, çaresiz; 2.âciz; 3.dermansız; 4.sefil; 5.muhtaç anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Biçiz (بی چیز) (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –biçiz olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Biçiz; türemiş bir sıfattır. Kelime bi olumsuzluk eki + çiz (şey) isminin birleşmesinden meydana gelmiştir. Biçiz: fakir, yoksul, muhtaç anlamlarına gelir. **S. E. N.**)
- Bidadgər (بیدادگر) (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –bidadger olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Kelime bidad (zulüm,

sitem) + ger birleşmesinden meydana gelmiştir.
 Bidadgér: zalim, insafsız anlamlarına gelir. **S. A. Ş.)**

Tökəydi qanıımı, *azad* olaydım *dərdi* – hicrandan,
 Gətir bir rəhmə ol **bidadgər** sultanımı, ya rəb! (Şirvani 2005:44).

Bidar بیدار (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –bidar olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Bidar: uyanık, haberdar anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.)**

Bidərd بی درد (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –biderd olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Biderd; türemiş bir sıfattır. Kelime bi olumsuzluk eki + derd isminin birleşmesinden meydana gelmiştir. Bidərd: dertsiz anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.)**

Qarət eylər ömrü *hər bidərdə dərdi* söyləmək,
 Qəm yükün açmağə bir *qəm xarı* gözlər gözlərim. (Nebati 2004:48).

Eşqdə **bidərd**lər eylər təəccüb halıma,
 Yoxsa bu *kişvərdə* bir *dərd* əhli yoxdur, büləcəb. (Şirvani 2005:43).

Bidin (F.-A.) بی دین (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –bidin olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Bidin; türemiş bir sıfattır. Kelime bi olumsuzluk eki + Arapça kökenli din kelimesinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Bidin: dinsiz anlamına gelir. **S. A. Ş.)**

- Biganə** بی گانه (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –bigane olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Bigané: yabancı, garip, özge anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Bixar** بی خار (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –bi^har olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Bi^har; türemiş bir sıfattır. Kelime bi olumsuzluk eki + ^har (diken) isminin birleşmesinden meydana gelmiştir. Bi^har: dikensiz anlamına gelir. **S. A. Ş.**)
- Bixəbər (F.-A.)** بی خبر (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –bi^heber olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Bi^heber; türemiş bir sıfattır. Kelime bi olumsuzluk eki + Arapça kökenli ^heber isminin birleşmesinden meydana gelmiştir. Bi^hébé: 1.habersiz, bihaber; 2.gafil anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Biqərar (F.-A.)** بی قرار (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –bi^gerar olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Bi^gerar; türemiş bir sıfattır. Kelime bi olumsuzluk eki + Arapça kökenli ^gerar isminin birleşmesinden meydana gelmiştir. Bi^gérar: 1.sabırsız; 2.sebatsız; 3.değişken anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Bimar** بیمار (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –bimar olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Bimar: hasta anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

O *pəri* – çöhrə ki, daim məni **bimar** istər,
Tanrıdan istəmişəm bir də o **bimar** olsun. (Nebati 2004:57).

Şadəm ki, gözün fikridi *peyvəstə* könüldə,
Xoşdur ki, təbibi ola **bimar** yanında. (Şirvani 2005:38).

Bimehr بی مهر (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –bimehr olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Bimehr; türemiş bir sıfattır. Kelime bi olumsuzluk eki + mehr (sevgi) isminin birleşmesinden meydana gelmiştir. Bimehr: sevgisiz, şefkatsiz, muhabbetsiz anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Bimunis (F.-A.) بی مونس (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –bimunis olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Bimunis; türemiş bir sıfattır. Kelime bi olumsuzluk eki + Arapça kökenli munis (dost, yakın) isminin birleşmesinden meydana gelmiştir. Bimunis: arkadaşsız, dostsuz anlamlarına gelir. **S. E. N.**)

Bipərva بی پروا (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –biperva olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Biperva; türemiş bir sıfattır. Kelime bi olumsuzluk eki + perva (korcu) isminin birleşmesinden meydana gelmiştir. Bipərva: korkusuz, pervasız, cesur anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Səhər *meyxanə* ətrafın gəzirdim *məstü* **bipərva**
Ki, gördüm onda *nagəh* bir əcayib surəti – *ziba*. (Nebati 2004:13).

Pozub xət rövneqi – *rüxsari* – *yarı* saldı *dillərdən*,
Nə mane var dəxi, ol *şuxi* – **bipərva** nədən gəlməz? (Şirvani 2005:75).

Birəhm (F.-A.) بی رحم (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –birehm olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Birehm; türemiş bir sıfattır. Kelime bi olumsuzluk eki + Arapça kökenli rehm (merhamet) isminin birleşmesinden meydana gelmiştir. Birəhm: acımasız, merhametsiz, katı yürekli, zalim anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Biruh (F.-A.) بی روح (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –biruh olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Biruh; türemiş bir sıfattır. Kelime bi olumsuzluk eki + Arapça kökenli ruh isminin birleşmesinden meydana gelmiştir. Biruh: ruhsuz, cansız, ölü anlamlarına gelir. **S. A. Ş.**)

Bisər بی سر (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –biser olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Biser; türemiş bir sıfattır. Kelime bi olumsuzluk eki + ser (baş) isminin birleşmesinden meydana gelmiştir. Bisér: 1.başsız; 2.dayanaksız, asılsız, esassız anlamlarına gelir. **S. A. Ş.**)

Bitab بی تاب (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –bitab olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Bitab; türemiş bir sıfattır. Kelime bi olumsuzluk eki + tab (güç)

isminin birleşmesinden meydana gelmiştir. Bitab: 1.yorgun; 2.kararsız; 3.rahatsız anlamlarına gelir. **S. A. Ş.**)

Bitəəb (F.-A.)

بی تعب (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –biteeb olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Biteeb; türemiş bir sıfattır. Kelime bi olumsuzluk eki + Arapça kökenli teeb (zahmet) isminin birleşmesinden meydana gelmiştir. Bitééb: zahmetsiz, eziyetsiz anlamlarına gelir. **S. A. Ş.**)

Biyar

بی یار (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –biyar olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Biyar; türemiş bir sıfattır. Kelime bi olumsuzluk eki + yar (sevgili) isminin birleşmesinden meydana gelmiştir. Biyar: yarsız, sevgilisiz anlamlarına gelir. **S. A. Ş.**)

Cavan

جوان (Sözcük –cevan şeklinde telaffuz edilir. İlk hecedeki ince e sesi, kalın a sesine dönüşmüştür. Cavan: 1.genç, delikanlı, civan; 2.küçük anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Cüda

جدا (Sözcük –coda şeklinde telaffuz edilir. İlk hecedeki geniş ve kalın o sesi, dar ve ince ü sesine dönüşmüştür. Cüda: 1.ayrı, ayrık, ayrılmış; 2.yalnız, tek; 3.mümtaz, seçkin anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Çak

چاك (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –çak olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Çak: 1.yarık; 2.çatlak;

3.yırtık; 4.parça anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.)**

Sinemi çak qılan çaki – giribanındır,

Bağrımı pare qılan xenceri – müjganındır. (Nebati 2004:66).

Çıxdı pirahəni – çakilə gülüstandan gül,

San, Züleyxa ilə etmiş məhi – Kənan xəlvət. (Şirvani 2005:56).

Çin چين (Sözcük telaffuz açısından bir dəğişiklięe uğramadan –çin olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Çin: 1.kırışik, buruşuk, bükük; 2.büklüm, kıvrım anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.)**

Dəng دنگ (Sözcük telaffuz açısından bir dəğişiklięe uğramadan –deng olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Dəng: ahmak, aptal, salak anlamlarına gelir. **S. E. N.)**

Digərgun ديگرگون (Sözcük telaffuz açısından bir dəğişiklięe uğramadan –digərgun olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Digərgun; birleşik bir sıfattır. Kelime digər (başka) + gun (renk, yöntem) birleşmesinden meydana gelmiştir. Digərgun: 1.başka renk; 2.başka yöntem, dəğişik, başka; 3.başasağı; 4.ızdıraplı anlamlarına gelir. **S. E. N.)**

Div دي (Sözcük telaffuz açısından bir dəğişiklięe uğramadan –div olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Div: 1.dev; 2.şeytan; 3.vahşi; 4.pehlivan; 5.iri at anlamlarına gelir. **S. E. N.)**

Divanə دیوانه (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –divane olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Divane; türemiş bir sıfattır. Kelime div + ane sıfat ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Divané: 1.deli; 2.çılgın anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Ol *nərgisi – məstin nə füsungərdı, xudaya,*
Saldı məni Məcnun kimi **divanə**lər içrə. (Nebati 2004:22).

Vadiyi – vəhdətə gəl, ey *dili – divanə,* dəxi
Ola bilməz bu sifət *hiç biyaban xəlvət.* (Şirvani 2005:56).

Dünim دونيم (Sözcük –donim şeklinde telaffuz edilir. Donim; birleşik bir sıfattır. İlk hecedeki o sesi, ü sesine dönüşerek; ses incelməsi ve ses daralması meydana gelmiştir. Kelime do (iki) sayısı + nim (yarım) isimlerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Dünim: ikiye bölünmüş, iki hisse, iki parça anlamlarına gelir. **S. A. Ş.**)

Dürüst درست (Sözcük –dorost şeklinde telaffuz edilir. Kelimedeki kalın ve geniş o sesi, ses incelməsi ve ses daralmasına uğrayarak ü sesine dönüşmüştür. Dürüst: 1.doğru; 2.dürüst; 3.tam; 4.tam ayarlı sikke; 5.emin anlamlarına gelir. **S. A. Ş.**)

Əfsürdə افسرده (Sözcük –efsurde şeklinde telaffuz edilir. İkinci hecedeki kalın u sesi, ince ü sesine dönüşmüştür. Kelime efsurden (solmak,

üzülmek) fiilinden > efsurd + e ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Éfsürdé: 1.soluk, solgun; 2.üzgün; 3.donuk anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Fərxəndə

فرخنده (Sözcük –ferhunde şeklinde telaffuz edilir. Kelimenin ortasındaki u sesi, e sesine dönüşmüştür. Böylece üç ses olayı meydana gelmiştir. İlki: ses incilmesi, ikincisi: ses düzleşmesi ve diğeri: ses genişlemesidir. Férhéndé: kutlu, mutlu, uğurlu, mübarek anlamlarına gelir. **S. A. Ş.**)

Fərzanə

فرزانه (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –ferzane olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Ferzane; türemiş bir sıfattır. Kelime ferzan (bilge, akıllı) + e ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Fərzané: 1.bilgili, alim; 2.nadir anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Firavan

فراوان (Sözcük –feravan olarak telaffuz edilir. Kelimenin ilk hecesindeki ince e sesi, ses daralmasına uğrayarak i sesine dönüşmüştür. Firavan: bol, çok, pek çok, büyük anlamlarına gelir. **S. A. Ş.**)

Gərm

گرم (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –germ olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Gərm: 1.sıcak; 2.ılık; 3.güç; 4.sert tabiatlı; 5.aceleyle; 6.alışma, ısınma, kaynaşma; 7.kesin; 8.içten, yürekten anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

- Gülendam گولندام (Sözcük –golendam şeklinde telaffuz edilir. Golendam; birleşik bir sıfattır. İlk hecedeki kalın ve geniş o sesi, ince ve dar ü sesine dönüşmüştür. Kelime gol + endam (boy, vücut) isimlerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Gülendam: vücudu gül gibi olan, hoş vücutlu güzel anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Gülfam گولفام (Sözcük –golfam şeklinde telaffuz edilir. Golfam; türemiş bir sıfattır. İlk hecedeki kalın ve geniş o ünlüsü, ince ve dar ü ünlüsüne dönüşmüştür. Kelime gol + fam (renk) sıfat ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Gülfam: 1.gül rengi; 2.gül yüzlü, güzel yüzlü anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Gülgun گولگون (Sözcük –golgun şeklinde telaffuz edilir. Golgun; birleşik bir sıfattır. İlk hecedeki kalın ve geniş o ünlüsü, ince ve dar ü ünlüsüne dönüşmüştür. Kelime gol + gun (renk) sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Gülgun: gül renkli, kırmızı; 2.gül yanaklı anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

*Lalə rüxsarın edib xuni – dilimdən **gülgun**,*

Boyadı əllərini qanıma göyçək – göyçək. (Nebati 2004:42).

Fərhad mənəm kim, belə *şirinsüxənim* var.

Bir arizi **gülgun**, *ləbi* şəkkər – *şikənim* var. (Şirvani 2005:103).

- Gülrəng گلرنگ (Sözcük –golreng şeklinde telaffuz edilir. Golreng; birleşik bir sıfattır. İlk hecedeki kalın

- ve geniş o ünlüsü, ince ve dar ü ünlüsüne dönüşmüştür. Kelime gol + reng birleşmesinden meydana gelmiştir. Gülréng: 1.gül rengi; 2.kırmızı anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Heç / Hiç هيج (Sözcük –hiç şeklinde telaffuz edilir. Bu kelime Azerbaycan Türkçesi'nde iki farklı versiyonda: hem –heç hem –hiç şeklinde kullanılır. Kelimedeki dar i sesi; –heç'te geniş e sesine dönüşmüştür. Heç / Hiç: belgisiz sıfat türünde kullanılır. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Hər هر (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –her olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Hér: belgisiz sıfat türünde kullanılır. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Huşyar هوشيار (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –huşyar olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Huşyar: 1.akıllı; 2.zeki; 3.uyanık; 4.ayık anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Xam خام (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –hâm olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Hâm: 1.çiğ, ham; 2.tabaklanmamış deri; 3.doğal halde; 4.derin giysi; 5.bükülmemiş ipek anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Xa(ə)muş خاموش (Sözcük –hâmuş şeklinde telaffuz edilir. Kelime Azerbaycan Türkçesi'nde hem hâmuş hem hêmuş şeklinde kullanılır. Hâ(é)muş: 1.suskun, sessiz; 2.dilsiz; 3.sönük, kesik;

4.kapalı alet; 5.dinmiş anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.)**

Xar خوار (Sözcük telaffuz açısından bir dəğişikliğe uğramadan –*hâr* olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. *Hâr*: 1.alçak, itibarsız; 2.kolay, basit anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.)**

Eşki bibak elədi *pərdeyi* – namusumu çak,
Zikri *bəd*, adı yaman, xalq üzünə **xar** olubam. (Nebati 2004:55).

İkram edər o *gül* mənə əğyar yanında,
Ta etsin özün sevgili *hər xar* yanında. (Şirvani 2005:38).

Xəbərdar (A.-F.) خبردار (Sözcük telaffuz açısından bir dəğişikliğe uğramadan –*həberdar* olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Kelime Arapça kökenli *həber* + *daştən* (sahip olmak) fiilinin kökü > dar birleşmesinden meydana gelmiştir. *Həbər*dar: haberli, haberdar anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.)**

Xəstə خسته (Sözcük telaffuz açısından bir dəğişikliğe uğramadan –*həste* olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. *Həstə*: yorgun anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.)**

Dağılan **xəstə** könül şişəsinin *parə*lərin
Rizə – *rizə* elərəm səbhəyi – sübhan ilə cəm. (Nebati 2004:50).

Ey **xəstə** könül, əzmi – *səri* – *kuyi* – *nigar* et,
Ol *kuydə can* nəqdini *cananə* nisar et. (Şirvani 2005:52).

- Xəstədil (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –həstedil olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Həstedil; birləşik bir sifattır. Kelime heste + dil (yürek) sözcüklerinin birləşməsindən meydana gəlmişdir. Həstədil: gönlü yaralı, üzgün, kederli anlamlarına gelir. **S. A. Ş.**)
- Xoş (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –hoş olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Hoş: iyi, güzel anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Xoşbu (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –hoşbu olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Hoşbu; birləşik bir sifattır. Kelime hoş sifati + bu (koku) isminin birləşməsindən meydana gəlmişdir. Hoşbu: güzel kokulu, hoş kokulu anlamlarına gelir. **S. E. N.**)
- Xoşhəng (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –hoşhəng olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Hoşhəng; birləşik bir sifattır. Kelime hoş sifati + həng (kasıt, niyyət) isminin birləşməsindən meydana gəlmişdir. Hoşhəng: iyi niyyətli, hoş kadirli anlamlarına gelir. **S. E. N.**)
- Xub (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –hub olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Hub: iyi, güzel, hoş anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Xudbin خودبين (Sözcük –*h*odbin olarak telaffuz edilir. *H*odbin; birleşik bir sıfattır. İlk hecedeki geniş o sesi, ses daralmasına uğrayarak u sesine dönüşmüştür. Sözcük *h*od (kendi) + diden (görmek) fiilinin kökü > bin birleşmesinden meydana gelmiştir. *H*udbin: bencil, egoist, kibirli anlamlarına gelir. **S. A. Ş.**)

Ey zahidi – **xudbin**, bilirəm kim, hünərin yox.

Meydani – məhəbbət tərəfə bir *güzərin* yox. (Şirvani 2005:67).

Xunincigər خونين جگر (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –*h*uninciger olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. *H*uninciger; birleşik bir sıfattır. Kelime *h*un (kan) + in + ciger birleşmesinden meydana gelmiştir. *H*unincigér: 1.acılı, çok üzüntülü; 2.kanlı ciğer anlamlarına gelir. **S. A. Ş.**)

Xüşk خشك (Sözcük –*h*oşk şeklinde telaffuz edilir. Kelimedeki kalın ve geniş o sesi, ince ve dar ü sesine dönüşmüştür. *H*oşk: 1.kuru; 2.katı; 3.donuk, kaskatı; 4.halis, som; 5.pinti; 6.boş anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Kəc كج (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –*kec* olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. *K*éc: 1.eğik, eğri; 2.kıvrık; 3.eğimli, meyilli anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

- Kor (Sözcük –kur şeklinde telaffuz edilir. Kelimedeki dar u sesi, kalın o sesine dönüşmüştür. Kor: 1.kör, görmez anlamlarına gelir. **S. E. N.**)
- Qəmpərvər (A.-F.) (Sözcük –ğempver şeklinde telaffuz edilir. Türkçe bir kelime ğ sessizi ile başlamaz. Bu nedenle ğ ünsüzü Azerbaycan Türkçesi'ne q olarak geçmiştir. Ğempver; birleşik bir sıfattır. Kelime Arapça kökenli ğem + perverden (hazırlamak, eğitmek, koymak) fiilinin kökü > perver birleşmesinden meydana gelmiştir. Ğempərvér: 1.üzgün, üzüntülü; 2.gam besleyen anlamlarına gelir. **S. A. Ş.**)
- Ləbriz (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –lebriz olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Lebriz; birleşik bir sıfattır. Kelime leb (dudak) + rihten (dökmek) fiilinin kökü > riz birleşmesinden meydana gelmiştir. Lébriz: dolu, dopdolu anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Lə'lfam (A.-F.) (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –lelfam olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Lelfam; türemiş bir sıfattır. Kelime Arapça kökenli le'l (kırmızı renkte değerli bir taş: lal, yakut) + fam (renk) birleşmesinden meydana gelmiştir. Lé'lfam: 1.lal rengi; 2.kırmızı anlamlarına gelir. **S. E. N.**)

Ləng (لنگ) (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –leng olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Léng: 1.aksak, topal; 2.kanat; 3.duraksama anlamlarına gelir. **S. E. N.**)

Meygun (میگون) (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –meygun olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Meygun; birleşik bir sıfattır. Sözcük mey (şarap) + gun (renk) sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Meygun: şarap rengi, kırmızı anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Ləbi – məyguni – saqi, sağər ilə həlqeyi – *rindan*,

Bu cə'min içrə, yarəb, sən mənə bir *meygüsar* eylə. (Nebati 2004:21).

Baxma kitabı – hikmətə, *mey* tək kitabiyə,

Çoxdan itibdi, ey *ləbi meygun*, kitabımız. (Şirvani 2005:77).

Məhpeykər (مهپيکر) (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –mehpeyker olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Mehpeyker; birleşik bir sıfattır. Meh (ay) + peyker (beden, yüz) isimlerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Méhpeykér: vücudu ay gibi beyaz, güzel vücutlu, güzel anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Mərdanə (مردانه) (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –merdane olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Merdane; türemiş bir

sıfattır. Kelime merd + ane sıfat ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Mérdané: 1.erkekçe, yiğitçe, mertçe; 2. Erkeklerle ait anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Məst

مست (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –mest olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Mést: 1.sarhoş; 2.kinaye olarak mal mülk gururuna kapılan; 3.baygın; 4.öfkeli; 5.şehvetli; 6.mahmur anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Məstənə

مستانه (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –mestane olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Mestane; türemiş bir sıfattır. Kelime mest (sarhoş) + ane sıfat ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Méstané: sarhoş gibi, sarhoşça anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Naçar

ناچار (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –naçar olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Naçar; türemiş bir sıfattır. Kelime na olumsuzluk eki + çar (çare) isminin birleşmesinden meydana gelmiştir. Naçar: 1.çaresiz, zorunlu, mecburen; 2.aciz, zavallı; 3.yoksul anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Namehriban

نامهربان (Sözcük Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –namehriban olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır.

Namehriban; türemiş bir sıfattır. Kelime na olumsuzluk eki + mehr (sevgi) + ban son ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Namehriban: 1.sevgisiz; 2.şefkatsiz; 3.acımasız anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Nasaz

ناساز (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –nasaz olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Nasaz; türemiş bir sıfattır. Kelime na olumsuzluk eki + sahten (düzenlemek, yapmak) fiilinin kökü saz birleşmesinden meydana gelmiştir. Nasaz: 1.düzensiz, uyumsuz; 2.huysuz, geçimsiz; 3.yersiz; 4.sağlıksız; 5.yontulmamış anlamlarına gelir. **S. E. N.**)

Naşad

ناشاد (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –naşad olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Naşad; türemiş bir sıfattır. Kelime na olumsuzluk eki + şad (mutlu) sıfatının birleşmesinden meydana gelmiştir. Naşad: üzgün, mutsuz, muradı olmamış anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Qoymayım ta ondan özgə kimsə bu *viranədə*,

Ruzü şəb bir xatiri – **naşadı** gözlər gözlərim. (Nebati 2004:54).

Təni – zarımdan al ya, ey *xuda*, bu *cani* – **naşadı**,

Mübəddəl qıl visali – *yarə* ya hicranımı, ya rəb! (Şirvani 2005:44).

Nəng

ننگ (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –neng olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Nəng: 1.ayıp; 2.ar,

- haya, utanma; 3.yüzsuyu; 4.şöhret, ün; 5.saygınlık anlamlarına gelir. **S. E. N.**)
- Pamal** پامال (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –pamal olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Pamal; birleşik bir sıfattır. Sözcük pa (ayak) + mal birleşmesinden meydana gelmiştir. Pamal: fakir, acınaklı, ayak altında kalan anlamlarına gelir. **S. E. N.**)
- Peyda** پیدا (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –peyda olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Peyda: 1.açık, aşikar, belli, besbelli; 2.görünen; 3.tanınmış anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Pəripeykər** پری پیکر (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –peripeyker olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Peripeyker; birleşik bir sıfattır. Kelime peri + peyker (vücut, yüz) kelimelerinden meydana gelmiştir. Pəripeykér: peri gibi güzel, peri yüzlü anlamına gelir. **S. E. N.**)
- Pərişan** پریشان (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –perişan olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Pərişan: dağınık, kederli anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Pəritəl'ət (F.-A.)** پری طلعت (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –peritel'et olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Peritel'et; birleşik bir sıfattır. Kelime peri + Arapça kökenli tel'et (yüz, sima) isimlerinin

birleşmesinden meydana gelmiştir. Pérítél'ét: peri gibi güzel siması olan, peri simalı güzel anlamına gelir. **S. E. N.**)

Pərivəş

پريوش (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –periveş olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Peiveş; türemiş bir sıfattır. Kelime peri + veş sıfat ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Périvés: peri yüzlü, güzel yüzlü, güzel anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Pinhan

پنهان (Sözcük –penhan olarak telaffuz edilir. Kelimenin ilk hecesindeki ince e sesi, ses daralmasına uğrayarak i sesine dönüşmüştür. Pinhan: gizli anlamına gelir. **S. A. Ş.**)

Zahirən abi – bəqayə yetəcək *xəstə* könül

Kim, bilibdir *dəhən*in sirrini **pinhan** yuxuda. (Şirvani 2005:33).

Pir

پير (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –pir olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Pir: 1.yaşlı, ihtiyar, koca; 2.kart; 3.şeyh, mürşit; 4.Zerdüştî din adamı anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Rəxnə

رخنه (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –reñne olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Réñné: 1.delik; 2.yarık; 3.küçük kapı anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Rəncə رنجه (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –rence olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Rence; türemiş bir sıfattır. Kelime renc (zahmet, eziyet) + e ekinin birləşməsindən meydana gəlmişdir. Réncé: üzgün, kırıq, dargın anlamlarına gəlir. **S. A. Ş.**)

Mərdümi – didələrim rəncədi aşk icrə müdam,
Rəsmidir, kim ki qəriq olsa çəkər sudə bəla. (Şirvani 2005:40).

Rəva روا (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –reva olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Réva: uyğun, yakışır, layıq, münasip anlamlarına gəlir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Rind رند (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –rind olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Rind: 1.kayıtsız, laubali; 2.rint; 3.hikekar, açıkgöz anlamlarına gəlir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Rindan رندان (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –rindan olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Kelime rind (kayıtsız) + an ekinin birləşməsindən meydana gəlmişdir. Rindan: kayıtsızca, kayıtsız gibi, laubalice anlamlarına gəlir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Rindanə رندانه (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –rindane olaraq Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Rindane; türemiş bir

sıfattır. Kelime rind (kayıtsız) + ane sıfat ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Rindané: 1.rintçe, kayıtsızca, laubalice anlamlarına gelir. **S. E. N.)**

Məst olmamışam, billah, bu nəş'əni *xam* etmə,

Tök ver mənə bu *meydən* bir sağəri – **rindanə**. (Nebati 2004:18).

Rizə ریزه (Sözcük telaffuz açısından bir dəğişikliğe uğramadan –rize olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Kelime rihten (dökmek) fiilinin kökü riz + e birleşmesinden meydana gelmiştir. Rizé: 1.kırıntı; 2.tanecik; 3.küçük, minik, ufak anlamlarına gelir. **S. E. N.)**

Rövşən روشن (Sözcük –rovşen şeklinde telaffuz edilir. İlk hecedeki kalın o sesi, ince ö sesine dönüşmüştür. Rövşén: 1.aydınlık; 2.parlak; 3.açık renk; 4.yanan lamba; 5.çalışan cihaz; 6.belli; 7.açık, aşikar anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.)**

Rüsva رسوا (Sözcük –rusva şeklinde telaffuz edilir. İlk hecedeki kalın u sesi, ince ü sesine dönüşmüştür. Rüsva: rezil, ahlaksız anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.)**

Səd صد (Sözcük telaffuz açısından bir dəğişikliğe uğramadan –sed olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Asıl sayı sıfatıdır. Séd: 100 (yüz) demektir. **S. E. N. – S. A. Ş.)**

Səmənd سمنند (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –semend olarak Azərbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Séménd: 1.kızıl ve boz renk arasındaki renk; 2.bu renkte olan at türü anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Səmənruhsar سمن رخسار (Sözcük –semenrohsar şeklinde telaffuz edilir. Semenrohsar; birleşik bir sıfattır. Kelimedeki geniş ve kalın o sesi, ses daralması ve ses incelmesine uğrayarak ü sesine dönüşmüştür. Kelime semen (yasemin) + roh (yüz, yanak) + sar (son ek) birleşmesinden meydana gelmiştir. Séménruhsar: Yüzü yasemin çiçeği gibi hoş olan, güzel anlamına gelir. **S. E. N.**)

Səmənruhsar, *müşkinmu*, şəlayin qaməti – *dilcü*,

Sərasər fitnəvü *cadu*, *sərapa şurişü* qovğa. (Nebati 2004:13).

Səngdil سنگدل (Sözcük –sengdel şeklinde telaffuz edilir. Sengdel; birleşik bir sıfattır. Son hecedeki geniş e sesi, ses daralmasına uğrayarak i sesine dönüşmüştür. Kelime seng (taş) + dil (yürek) isimlerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Séngdil: merhametsiz, taş yürekli, katı yürekli anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Sərməst سرمست (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –sermest olarak Azərbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Sermest; birleşik bir sıfattır. Kelime ser (baş) ismi + mest

(sarhoş) sıfatının birleşmesinden meydana gelmiştir. Sermést: 1.sarhoş, fitil gibi sarhoş; 2.kibirli, gururlu anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Siminbər

سيمينبر (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –siminber olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Siminber; türemiş bir sıfattır. Kelime sim (gümüş) + in + ber birleşmesinden meydana gelmiştir. Siminbér: gümüşî, gümüş tenli, bedeni gümüş gibi beyaz olan anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Sitəmgər

ستمگر (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –sitemger olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Sitemger; türemiş bir sıfattır. Kelime sitem + ger son ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Sitémgér: zalim anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Siyah / Siyäh

سيه – سياه (Sözcük hem –siyah hem –siyeh olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Siyah / Siyéh: kara anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Süxəngüstər

سخن گستر (Sözcük –sohəngoster şeklinde telaffuz edilir. Sohəngoster; birleşik bir sıfattır. Kelimedeki kalın ve geniş o sesleri, ince ve dar ü sesine dönüşmüştür. Kelime sohen (söz) + gosterden (yaymak) fiilinin kökü goster birleşmesinden meydana gelmiştir. Sühəngüstér: uzun sözlü güzel anlamına gelir. **S. E. N.**)

Şad (شاد) (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –şad olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Şad: 1.mesut, sevinçli, neşeli; 2.mübarek, kutlu anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Qəm yemə, **şad** ol, könül, olma bu sözdən məlul,
Səbr elə, sən bir zaman qüdrəti – mövlayə bax! (Nebati 2004:83).

Ta *şane* olub ülfeti – *zülfünden* olam **şad**,
Şadem ki, dönem *xake*, qubarım ola *şimşad*. (Şirvani 2005:73).

Şeyda (شیدا) (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –şeyda olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Şeyda: 1.karasevdalı, aşık, mecnun; 2.perişan; 3.deli anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Şəng (شنگ) (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –şəng olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Şəng: 1.zarif, güzel; 2.sevinçli; 3.hırsız, haydut; 4.hilekar anlamlarına gelir. **S. E. N.**)

Şikənc (شکنج) (Sözcük –şekenc şeklinde telaffuz edilir. İlk hecedeki geniş e sesi, dar i sesine dönüşmüştür. Şikənc: kıvrım, büküm, buruk anlamlarına gelir. **S. E. N.**)

Dəvayi – *dərdi* – hicran səbr imiş, etdim yəqin, amma
Nəbatinin **şikənci** – *tari* – *zülfü biqərar* etmiş. (Nebati 2004:87).

- Şirin شیرین (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –şirin olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Şirin: 1.tatlı, şekerli; 2.şirin, güzel; 3.tam; 4.revaç anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Şirinsüxən شیرین سخن (Sözcük –şirinsohen şeklinde telaffuz edilir. Şirinsohen; birleşik bir sıfattır. Kelimedeki kalın ve geniş o sesi, ince ve dar ü sesine dönüşmüştür. Kelime şirin + sohen (söz) birleşmesinden meydana gelmiştir. Şirinsühén: 1.şirin sözlü; 2.şakacı anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Şux شوخ (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –şuh olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Şuh: 1.utanmaz, küstah; 2.sevinçli, şen; 3.sevgili, güzel anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Şuridə شوریدە (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –şuride olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Şuride; türemiş bir sıfattır. Kelime şuriden (perişan olmak, coşmak) fiilinden > şurid + e ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Şuridé: 1.perişan; 2.aşık, tutkun; 3.deli; 4.coşkun, heyecanlı anlamlarına gelir. **S. A. Ş.**)
- Təlxkam تلخکام (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –telhkam olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Telhkam; birleşik bir sıfattır. Sözcük telh (acı) sıfatı + kam (arzu,

murat) isminin birleşmesinden meydana gelmiştir. *Télhkam*: Keyifsiz, düşüncesi iyi olmayan anlamlarına gelir. **S. A. Ş.**)

Təlxkam olduğumu *zəhri* – qəmi – hicrindən,

Ərzi – hal et o *ləbi* – şəkkərə, ey *badi* – səba! (Şirvani 2005:37).

Təng تنگ (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –teng olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. *Téng*: 1.dar, ensiz; 2.ince; 3.dere veya vadi; 4.az anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Tər تر (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –ter olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. *Tér*: 1.taze, yeni; 2.nemli, ıslak anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Tündxu تندخو (Sözcük –tondhu şeklinde telaffuz edilir. *Tondhu*; birləşik bir sıfattır. İlk hecedeki kalın ve geniş o sesi, ince ve dar ü sesine dönüşmüştür. Kelime *tond* (keskin, öfkeli) sıfatı + *hu* (huy) isminin birleşmesinden meydana gelmiştir. *Tündhu*: 1.asabi mizaçlı; 2.öfkeli, sinirli anlamlarına gelir. **S. E. N.**)

Vəfapərvər (A.-F.)

وفاپرور (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –vefaperver olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. *Vefaperver*; birləşik bir sıfattır. Kelime Arapça kökenli *vefa* (bağlılık, sözünde durma) + *perverden* (hazırlamak, eğitmek, beslemek) fiilinin kökü > *perver*

- birleşmesinden meydana gelmiştir. Vəfapərvər: Vefalı, vefa besleyen anlamına gelir. **S. E. N.**)
- Viran ويران (Sözcük telaffuz açısından bir dəğişikliğe uğramadan –viran olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Viran: 1.yıkık, harap, dağılık; 2.gamlı, üzgün anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Viranə ويرانه (Sözcük telaffuz açısından bir dəğişikliğe uğramadan –virane olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Virané: 1.harabe kalmış, yıkılmış veya dağılmış binanın kalıntıları; 2.yıkık, harap; 3.varı yoku elinden gitmiş anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Yekta يكتا (Sözcük telaffuz açısından bir dəğişikliğe uğramadan –yekta olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Yekta: tek, yalnız anlamına gelir. **S. E. N.**)
- Hələ gör *bəsd*i, Nəbati, nə ənləhəqdır bu?
Dəxi bir yol deginən vahidü **yektayəm** mən. (Nebati 2004:59).
- Zar زار (Sözcük telaffuz açısından bir dəğişikliğe uğramadan –zar olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Zar: perişan, bitkin anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Zərrin زرین (Sözcük telaffuz açısından bir dəğişikliğe uğramadan –zerrin olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Zerrin; türemiş bir sıfattır. Kelime zer (altın) + in sıfat ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Zərrin:

1.altın rengi, altın; 2.altından anlamlarına gelir.
S. E. N.)

Ziba زيبا (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –ziba olarak Azərbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Ziba; türemiş bir sıfattır. Kelime zib (süs, ziynet) + a ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Ziba: 1.güzel, süslü; 2.yakışır, yaraşır anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)

Künci – vəhdətdə təbah əziz ömrüm, heyf!

Olmadı *yar* mənə bir *büti* – **ziba** dəlisi. (Nebati 2004:40).

Ol *zülfi* – *siyah* oldu mənim Darsəlamım,

Şam içrə, şərif ölkədə **ziba** vətənim var. (Şirvani 2005:103).

Ziyan زيان (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –ziyan olarak Azərbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Ziyan: 1.zarar, ziyan; 2.hasar anlamlarına gelir. S. A. Ş.)

3.1.3. Zarflar

Zarflar sözcük türüne ait kelimeler sınırlıdır. Yapılan incelemeye göre 8 tane zarf kelime grubuna ait sözcük bulunmuştur. Aşağıda Azərbaycan edebi dilinde kullanılan Farsça kökenli zarfların listesini veriyoruz.

Azərbaycan Türkçəsi

فارسی

Tahlili

Həmağuş

هم آغوش (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –hemağuş olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Hemağuş; birleşik bir zarftır. Kelime hem bağlacı + ağuş (kucak) isminin birleşmesinden meydana gelmiştir. Hémağuş: kucak kucağa anlamına gelir. **S. A. Ş.**)

Həmişə

همیشه (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –hemişe olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Hémişé: her zaman anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Ver səfa könlümə, tök seyli – *sirişkim* gözdən,

Mən **həmişə** edərəm bu düri – *qəltandan* həzz. (Nebati 2004:34).

Həmişə şer deyib, *mey* içib, *cavan* sevərik,

Ziyadə felə bizim irtikabımız yoxdur. (Şirvani 2005:94).

Hərdəm

هردم (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –herdem olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Herdem; birleşik bir zarftır. Kelime her sıfatı + dem (zaman) isminin birleşmesinden meydana gelmiştir. Hérdém: her an, her zaman, sürekli, aralıksız anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Hərgiz

هرگز (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –hergiz olarak Azərbaycan

- Türkçesi'nde kullanılır. Hergiz; zaman zarfıdır. Hérgiz: 1.asla, hiç, hiçbir zaman, katiyen, ömrübillah; 2.zaman zaman, bazen; 3.daima; 4.ne zaman anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Nagəh ناکه (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –nageh olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Sözcük na eki + geh (kâh) birleşmesinden meydana gelmiştir. Nagéh: ansızın, apansız, aniden anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Peyvəstə پیوسته (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –peyveste olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Sözcük peyvesten (birleşmek, bağlamak, yapışmak, dost olmak) fiilinden türemiştir. Peyvésté: daima, sürekli, birbirine geçmiş, akraba anlamlarına gelir. **S. A. Ş.**)
- Sərapa سراپا (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –serapa olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Serapa; birleşik bir zarftır. Kelime ser (baş) + a + pa (ayak) birleşmesinden meydana gelmiştir. Sérapa: baştan ayağa, tepeden tırnağa, hepsi, tümü anlamlarına gelir. **S. E. N.**)
- Sərasər سراسر (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –seraser olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Seraser; birleşik bir zarftır. Kelime ser (baş) + a + ser (baş)

birleşmesinden meydana gelmiştir. Sérasér: baş başa, baştanbaş, bir uçtan bir uca, tüm, bütün, hepsi anlamlarına gelir. **S. E. N.**)

3.1.4. Zamirler

Seyid Ebulkasım Nebati ile Seyid Azim Şirvani'nin gazellerinde, Farsça kökenli zamirlerin sayısı oldukça azdır. Yapılan incelemeye göre, sadece Seyid Ebulkasım Nebati'nin gazeline bir tane zamir kelime grubuna ait sözcük bulunmuştur.

Azerbaycan Türkçesi

فارسی

Tahlili

Vey

وی (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –vey olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Vey: O, 3. tekil kişi zamiridir. **S. E. N.**)

Ey dilbəri – sitəmgərü, vey yarı – tündxu,

Saldın əcəb çahi – zənəxdanə könlümü! (Nebati 2004:80).

3.1.5. Edatlar

Seyid Ebulkasım Nebati ile Seyid Azim Şirvani'nin gazellerinde, Farsça kökenli edatların sayısı oldukça azdır. Yapılan incelemeye göre, Seyid Ebulkasım Nebati ve Seyid Azim Şirvani'nin sadece bir beytinde edat kelime grubuna ait sözcük bulunmuştur.

Azərbaycan Türkçəsi

فارسی

Tahlili

Guya

گویا (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –guya olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Guya; türemiş bir edattır. Kelime goften (söylemek) fiilinin kökü > guy + a birleşmesinden meydana gelmiştir. Guya: 1.sanki, sözde, sözüm ona; 2.söyleyen, dile getiren anlamlarına gelir. S. E. N. – S. A. Ş.)

Yetdi ömrün axirə, sən bir, Nəbati, bilmədin,

Kimdi bu gözdən baxan, ya dildə bu **guya** nədir? (Nebati 2004:71).

Tapacaqdır məni *hər* yerdə kim, olsam **guya**,

Olmasam mən, qalacaqdır qəmü qayqudə bəla. (Şirvani 2005:40).

3.1.6. Bağlaçlar

Seyid Ebulkasım Nebati ile Seyid Azim Şirvani'nin gazellerinde, Farsça kökenli bağlaçların sayısı sınırlıdır. Yapılan incelemeye göre, tespit edilen Farsça kökenli bağlaçların sayısı 7 tane olup, bu bağlaçları hem Seyid Ebulkasım Nebati hem de Seyid Azim Şirvani kullanmıştır. Aşağıda Azərbaycan edebi dilinde kullanılan Farsça kökenli bağlaçların listesini veriyoruz.

Azərbaycan Türkçəsi

فارسی

Tahlili

Əgər (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –eger olarak Azərbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Égér: şayet anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Əgərçi (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –egerçi olarak Azərbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Egerçi; birleşik bir bağlaçtır. –Eger bağlacı ile –çi (ne) soru edatının birleşmesi ile oluşur. Égérçi: her ne kadar, gerçi, ise de anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Yaman göz görməməkdən ötrü tək bir cürə torpağə,
Əgərçi vermərəm bir qətrəsin yüz lə’li – rümmanə. (Nebati 2004:24).

Görmüşəm ləlüvi, lazımdı təkülsün qanım,
 Etibar olmaz **əgərçi** görələr qan yuxuda. (Şirvani 2005:33).

Gah (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –gah olarak Azərbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Gah: 1.kâh; 2.zaman,vakit; 3.devir, asır; 4.yer anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Gər (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –ger olarak Azərbaycan Türkçesi’nde kullanılır. “Eğer”in şiirde kullanılan kısaltılmış şeklidir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Gərçi (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –gerçi olarak Azerbaycan Türkçesi’nde kullanılır. “Égérçi” birleşik bağlacının şiirde kullanılan kısaltılmış şeklidir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Məgər (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –meger olarak Azerbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Mégér: 1.yoksa; 2.ancak(edat); 3.meğer; 4.belki; 5.her nasılsa anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Nədən ol *büti* – *pərivəş* bir bu yanə gəlməz,

Məgər ol xərabə evdən usanıb cəzanə gəlməz? (Nebati 2004:29).

Bülbül övsafi – *rüxün* qıldı **məgər** *gülşəndə*,

Qalmadı bağdə bir *qönçə giribanı dürüst*. (Şirvani 2005:53).

Vəli (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –veli olarak Azerbaycan Türkçesi’nde kullanılır. Véli: ama, fakat, ancak(edat), gel gör ki anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

3.1.7. Ünlemler

Seyid Ebulkasım Nebati ile Seyid Azim Şirvani’nin gazellerinde, Farsça kökenli ünlemlerin sayısı çok değildir. Onların gazellerinde toplam 4 tane ünlem kelime grubuna ait sözcük bulunmuştur. Aşağıda Azerbaycan edebi dilinde kullanılan Farsça kökenli ünlemlerin listesini veriyoruz.

Azerbaycan Türkçesi

فارسی

Tahlili

Bəs

بس (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –bes olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Bés: yeter!, yeterli!, kafi! anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Xoşa

خوشا (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –hōşa olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Hōşa: ne güzel!, ne iyi! anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Baği – cənnətdir yerin, zahid, **xoşa** əhvalına!

Mən ki, əhli *duzəxəm*, ə'rafı gözlər gözlərim. (Nebati 2004:47).

Xoşa ol aşiqə kim məclisində *yarı* ola,

Visali – *yardə fərxəndə ruzigari* ola. (Şirvani 2005:35).

Kaş

کاش (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –kaş olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Kaş: keşke! anlamına gelir. **S. A. Ş.**)

Məbada

مبادا (Sözcük –mebada olarak telaffuz edilir. Mebada; türemiş bir ünlemdir. Kelime budən (olmak) fiilinden > bu > buvad > bad > mebada şekline gelmiştir. Mébada: olmasın!, olmaya!, sakın!, aman ha! anlamlarına gelir. **S. E. N.**)

Xəbər tut, vermişəm məşşatəyə yüz rişvəti – batin,

Məbada əlləri dəysin o *zülfi* – əmbər – *əfşanə*. (Nebati 2004:24).

3.2. Fiil ve Fiil Soylu Sözcükler

3.2.1. Fiiller

Yapılan inceleme neticesinde Seyid Ebulkasım Nebati ile Seyid Azim Şirvani'nin gazellerinde, Farsça kökenli fiillere rastlanmamıştır.

3.2.2. Fiil Soylu Sözcükler

3.2.2.1. Fiilimsiler

Seyid Ebulkasım Nebati ile Seyid Azim Şirvani'nin gazellerinde, Farsça kökenli fiilimsilere ait en az 35 sözcük tespit edildi. Aşağıda fiilimsilerle oluşmuş Farsça kökenli sözcüklerin listesini veriyoruz.

Azerbaycan Türkçesi

فارسی

Tahlili

Azürdə

آزردە (Sözcük –azorde olarak telaffuz edilir. İkinci hecedeki o sesi, ü sesine dönüşerek; hem ses incilmesi hem de ses daralması meydana gelmiştir. Sözcük azorden (incinmek, incitmek) fiilinden türemiştir. Azürdə: incinmiş, gücünmüş, kırgın anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Məcnun kimi üryanü *dil* – **azürdə**vü məhzun,

Dağdan dağa Gəzgəz gəzərəm *sənglər* içrə. (Nebati 2004:15).

Məqsud bu kim, mən olam **azürdə**, rəqibi

Əgləşdirə ol *yari* – *dilazar*, yanında. (Şirvani 2005:38).

- Cahanbəxş جهان بخش (Sözcük –cehanbeḥş şeklinde telaffuz edilir. İlk hecedeki ince e sesi, ses kalınlaşmasına uğrayarak a sesine dönüşmüştür. Kelime cehan (cihan, dünya) + beḥşiden (bağışlamak) fiilinin kökü > beḥş birleşmesinden meydana gelmiştir. Cahanbēḥş: dünyayı bağışlayan anlamına gelir. **S. E. N.**)
- Canfəza جانفزا (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –canfeza olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Kelime can + fezuden (artmak) fiilinin kökü > feza birleşmesinden meydana gelmiştir. Canfəza: 1.cana can katan; 2.can arttıran; 3.can veren, hayat veren; 4.mecazen lezzet veren anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)
- Cəfacu (A.-F.) جفاو (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –cefacu olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Kelime Arapça kökenli cefa + cuy ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Cəfacu: cefa çeken anlamına gelir. **S. A. Ş.**)
- Dadə داده (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –dade olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Kelime daden (vermek) fiilinden > dad + e birleşmesinden meydana gelmiştir. Dadé: 1.verilmiş; 2.vermiş; 3.nasip, kismet anlamlarına gelir. **S. E. N.**)
- Didar ديدار (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –didar olarak Azərbaycan

Türkçesi'nde kullanılır. Kelime diden (görmek) fiilinden > did + ar ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Didar: 1.görme; 2.görüşme; 3.kavuşma; 4.karşılaşma; 5.ziyaret anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Didə

ديه (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –dide olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Kelime diden (görmek) fiilinden > did + e birleşmesinden meydana gelmiştir. Didé: 1.görmüş; 2.görülmüş; 3.bakış; 4.gözbebeği anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Dilazar

دلآزار (Sözcük –delazar şeklinde telaffuz edilir. İlk hecedeki geniş e sesi, ses daralmasına uğrayarak i sesine dönüşmüştür. Kelime del (yürek) + azorden (incinmek, incitmek) fiilinin kökü > azar birleşmesinden meydana gelmiştir. Dilazar: yürek inciten, kalp kıran, acımasız anlamlarına gelir. **S. A. Ş.**)

Dilbənd

دلبنده (Sözcük –delbend şeklinde telaffuz edilir. İlk hecedeki geniş e sesi, ses daralmasına uğrayarak i sesine dönüşmüştür. Kelime del (yürek) + besten (kapamak, bağlamak) fiilinin kökü > bend birleşmesinden meydana gelmiştir. Dilbénd: 1.yüreği bağlı; 2.sevilesi; 3.sevgili yavru; 4.sevgili anlamlarına gelir. **S. E. N.**)

Məni görcək bu halətdə o *sərv* – bağı – **dilbəndi**,

Gəlib yanımda əyləşdi əlində sağəri – mina. (Nebati 2004:13).

Dilcü (Sözcük –delcu şeklinde telaffuz edilir. İlk hecedeki geniş e sesi, ses daralmasına uğrayarak i sesine dönüşmüştür. Kelime del (yürek) + costen (aramak, sormak, istemek) fiilinin kökü > cu birleşmesinden meydana gelmiştir. Dilcü: 1.gönül alan, teselli eden; 2.şefkatli; 3.beğenilmiş; 4.mecazen sevgili anlamlarına gelir. **S. E. N.**)

Dildar (Sözcük –deldar şeklinde telaffuz edilir. İlk hecedeki geniş e sesi, daralarak i sesine dönüşmüştür. Sözcük del (yürek) + daşten (sahip olmak) fiilinin kökü > dar birleşmesinden meydana gelmiştir. Dildar: 1.yürek veren; 2.kalp bağışlayan; 3.sevgili; 4.yürekli, cesur anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Onda mənim şəklimi, surəti – **dildarımı**,

Nəqş edə bu səfhədə, şad edə bu kafəri. (Nebati 2004:38).

Nüktəyi – *pinhanı* sor ləli – *ləbi* – **dildardən**,

Ey könül, olmaz *dəhani* – *yar hiç* əsrarsız. (Şirvani 2005:79).

Dürəfşan (A.-F.) (Sözcük –dorefşan şeklinde telaffuz edilir. İlk hecedeki kalın ve geniş o sesi, ince ve dar ü sesine dönüşmüştür. Kelime Arapça kökenli dor (inci) + efşanden (saçmak, dağıtmak) fiilinin kökü > efşan birleşmesinden meydana gelmiştir. Dürəfşan: inci saçan, inci dağıtan anlamına gelir. **S. A. Ş.**)

Əfşan (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –efşan olarak Azərbaycan

Türkçesi'nde kullanılır. Efşan, efşanden (saçmak) fiilinin köküdür. Éfşan: 1.açılmış; 2.dağılmış; 3.fışkıran; 4.saçan; 5.dağıtan anlamlarına gelir. **S. E. N.**)

Giryān

گریان (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –giryān olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Kelime giristen (ağlamak) fiilinin kökü > girî + an ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Giryān: ağlayan demektir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Gülçin

گلچين (Sözcük –golçin şeklinde telaffuz edilir. İlk hecedeki kalın ve geniş o sesi, ince ve dar ü sesine dönüşmüştür. Kelime gol + çiden (koparmak) fiilinin kökü > çin birleşmesinden meydana gelmiştir. Gülçin: 1.çiçek koparan; 2.gül deren; 3.bahçıvan anlamlarına gelir. **S. A. Ş.**)

Saldı arayə təfriqə **gülçini** – *ruzigar*,

Ol *gül* yanında qalmadı bir etibarımız. (Şirvani 2005:91).

Güzər

گزر (Sözcük –gozer şeklinde telaffuz edilir. Gozer, gozeşten (geçmek) fiilinin köküdür. İlk hecedeki o sesi, ü sesine dönüşerek; ses incilmesi ve ses daralması meydana gelmiştir. Güzér: geçme, geçiş, seyir anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Xəndan

خندان (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –həndan olarak Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Kelime hēndiden (gülme) fiilinin kökü > hēnd + an ekinin

birleşmesinden meydana gelmiştir. *Ĥéndan*:
gülen, gülerək anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Məni bir muy ilə zəncirə çəkmiş bir pəritəl'ət,
Dəhamı qönçeyi – xəndan, buxaqı lö'lövü lala. (Nebati 2004:14).

Nola ləlin görübən zövq ilə **xəndan** olsam,
Rəsmdir *şad* olu *hər* kim ola *giryən* yuxuda. (Şirvani 2005:33).

Xunbar خونبار (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –*ĥunbar* olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Kelime *ĥun* (kan) + *bar*iden (yağmak) fiilinin kökü > *bar* birleşmesinden meydana gelmiştir. *Ĥunbar*: 1.kan damlayan, kan döken; 2.zehir zemberek anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Xuraman خرامان (Sözcük –*ĥoraman* olarak telaffuz edilir. Kelimenin başındaki kalın o sesi, ses daralmasına uğrayarak u sesine dönüşmüştür. Kelime *ĥoramiden* (salınmak, salınarak yürümek) fiilinin kökü > *ĥoram* + *an* ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. *Ĥuraman*: salınan, salınarak yürüyen anlamına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Küştə کشته (Sözcük –*koşte* şeklinde telaffuz edilir. İlk hecedeki kalın ve geniş o sesi, ince ve dar ü sesine dönüşmüştür. Kelime *košten* (öldürölmek, söndürmek) fiilinden > *koşt* + *e* birleşmesinden meydana gelmiştir. *Küşté*: 1.ölmüş, öldürölmüş; 2.ölü; 3.sönük; 4.çelik

çomak oyununda yanan anlamlarına gelir. **S. E. N.**)

Ey sahibi – *şəmşiri* – *düdəm*, *şahi cahanbəxş*,
Ey **küştələri püştə** qılan *cənglər* içrə. (Nebati 2004:15).

Qəltan غلتان / غلطان (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –geltan olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Kelime hem geltanden (yuvarlamak) fiilinin kökü hem geltiden (yuvarlanmak) fiilinin kökü gelt + an ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. **Ġéltan**: 1.yuvarlanan; 2.rolant; 3.yuvarlak anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Qəzəlخان (A.-F.) غزل خوان (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –ğezelĥan olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Kelime Arapça kökenli gezel (gazel) + ĥanden (okumak) fiilinin kökü > ĥan birleşmesinden meydana gelmiştir. **Ġézélĥan**: gazelhan, gazel okuyan anlamına gelir. **S. E. N.**)

Meygüsar میگسار (Sözcük –meygosar şeklinde telaffuz edilir. İkinci hecedeki kalın ve geniş o sesi, ince ve dar ü sesine dönüşmüştür. Kelime mey (şarap) + gosarden (içki içmek, mahvetmek, yol almak) fiilinin kökü > gosar birleşmesinden meydana gelmiştir. **Meygüsar**: 1.şarap içen, içki içen; 2.saki anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Meykəş میکش (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –meykeş olarak Azərbaycan

Türkçesi'nde kullanılır. Kelime mey (şarap) + keşiden (çekmek, çizmek, içmek) fiilinin kökü > keş birleşmesinden meydana gelmiştir. Meykés: şarap içen, içki içen anlamlarına gelir. **S. A. Ş.)**

Nalan

نالان (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –nalan olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Nalan: inleyen, ağlayan anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.)**

Nuş

نوش (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –nuş olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Nuş, nuşiden (içmek) fiilinin köküdür. Nuş: 1.içme, içki; 2.tatlı; 3.afiyet; 4.ebedi; 5.leziz anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.)**

Rəftar

رفتار (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –reftar olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Sözcük reften (gitmek) fiilinden > reft + ar ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Réftar: 1.gidiş; 2.davranış, hareket anlamlarına gelir. **S. A. Ş.)**

Eyləmöz aşıqi bir lütf ile xürrəm, ya rəb,

Bu nə **rəftar**dır ol *sərvi* – *xuramanımda*? (Şirvani 2005:34).

Rəxşan

رخشان (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –reḥşan olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Kelime rehşiden (parlamak) fiilinin kökü > reḥş + an ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Réḥşan: parlayan, ışıldayan, parlak anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.)**

Rəvan (سۆزۈک رەوان) (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –revan olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Kelime reftən (gitmek) fiilinin kökü > rev + an ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Révan: 1.giden, akan; 2.çevik; 3.hemen anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Saz (ساز) (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –saz olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Saz, sahten (yapmak) fiilinin köküdür. Saz: 1.yapma; 2.yapan; 3.alet; 4.müzik aleti; 5.düzen; 6.giysi anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Suz (سوز) (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –suz olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Suz, suhten (yanmaq, yanmaq) fiilinin köküdür. Suz: 1.yakma; 2.yanma, yanıq; 3.ızdırmaq; 4.mersiye anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.**)

Sən görmə *rəva* məndən bu **suzi** – *dil* əskilsin,
İstərsən *əgər* qoy – qoy yansın oda *pərvanə*! (Nebati 2004:18).

Ey zahidü – *xüşk*, eyləmə üşşaqə təfaxür,
Ahi – səhərin, **suzi** – *dilin*, *çəşmi* – *tərin* yox. (Şirvani 2005:67).

Suzan (سوزان) (Sözcük telaffuz açısından bir dəyişikliyə uğramadan –suzan olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Kelime suhten (yanmaq) fiilinin kökü > suz + an ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Suzan:

yanan, yakıcı, yanıcı anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.)**

Şikən شکن (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –şiken olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Şiken, şikesten (kırmak, yenmek, avlamak) fiilinin köküdür. Şikən: 1.kırma; 2.kıran; 3.kıvrım, büküm, kırışık; 4.yenilgi anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.)**

Şikəst شکست (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –şikəst olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Kelime şikesten (kırmak, yenmek, avlamak) fiilinden meydana gelmiştir. Şikəst: 1.kırma; 2.kırılma; 3.yenilgi, mağlubiyet; 4.zarar anlamlarına gelir. **S. A. Ş.)**

Şikəstə شکسته (Sözcük telaffuz açısından bir değişikliğe uğramadan –şikəste olarak Azərbaycan Türkçesi'nde kullanılır. Kelime şikesten (kırmak, yenmek, avlamak) fiilinden > şikəst + e birleşmesinden meydana gelmiştir. Şikəstə: 1.kırılmış, solmuş, kırık; 2.zayıf, güçsüz, perişan, dertli anlamlarına gelir. **S. E. N. – S. A. Ş.)**

SEYİD EBULKASIM NEBATİ'NİN GAZELİNDEN SEÇMELER

Səhər *meyxanə* ətrafın gəzirdim *məstü* **bipərva**

Ki, gördüm onda *nagəh* bir əcayib surəti – *ziba*.

Müsəlsəl *zülfi* çiyində, mürəssə tövq boynunda,

Firəngi ətləs əynində, başında mə'cəri – həmrə.

Mələkmənzər, *pəripeykər*, *süxəngüstər*, *vəfapərvər*,

Büti – məhrü, *güli* – *xoşbu*, sözü – şəkkər, gözü şəhla.

Səmənriüxsar, *müşkinmu*, şəlayin qaməti – *dilcü*,

Sərasər fitnəvü *cadu*, *sərapa şurişü* qovğa.

Görən saətdə zövqümdən yıxıldım *məstü* layə'qil,

Dağıldı əql başımdan, alışdı **atəşi** sevda.

Pərişan oldu əhvalım, tükəndi səbri *aramım*,

Giriban çak edib durdum yerimdən valehü *şeyda*.

Məni görcək bu halətdə o *sərvi* – bağı – **dilbəndi**,

Gəlib yanımda əyləşdi əlində sağəri – mina.

Kərəm qıldı mənə bir *cam*, alıb *mərdanə nuş* etdim,

Durub öpdüm ayağmdan, dedim: ey saniyi – Leyla!

Əgər görmək dilərsən surəti – Məcnuni – *şeydanı*,

Uzaq gəzmə, *tamaşa* qıl, budur ol aşiqi – *rüsva!*

Şikəstə – xatirü məhzun, sözü *aşüftə*, *digərgun*.

Tutub nəqşi – *rəhi* – Məcnun, gəzər vəhşi kimi səhra.

Nəbati, həmd qıl Allahə, min şükrü sənə eylə

Ki, Məcnunun məqamatın sənə *ruzi* edib mövla.

Nə olmuş, bilmirəm, yarəb, hanı bir **bülbüli** – *şeyda*

Ki, salsın bu *gülüstanə* genə bir *şurişü* qovğa.

Tutubdur qəm mətəim aləmi, amma nə hasil kim,

Tapılmaz bir nəfər adəm ki, çalsın bircə pul sövda.

Məni bir *muy* ilə *zəncirə* çəkmiş bir *pəritəl'ət*,

Dəhamı qönçeyi – **xəndan**, buxaqi lö'lövü lala.

Biyabani – cünunu *ləşkəri* – eşqim tutub *hər* yan,

Bu *taci* – səltənətdən əl götürürəm bir də mən haşa!

Fəna mülkün tutub, seyr eylərəm iqlimi – təcridi,

Dəlilim zikri – “əlhafiz”, rəfiqim hümməti – mövla.

Nə olsun, bundan artıq lütfi – həqq bir *bəndəyə*, şamil,

Əninin şahidi – qüdsi, məqamın *sayeyi* – Tuba.

Nədən *məst* eyləməz, bilməm, məni bu *badeyi* – *gülgun*

Ki, mədhuş eyləyib çoxdan məni bir gözləri şəhla.

Libası – fəqrdən *bəsd*ir mənə bu xirqeyi – *pəşmin*,

Təni – üryanimə uymaz mənim bu ətləsi *diba*.

Edib mülki – Qəradaği mənim bu təb'i – sərşarım,

Qəradağ əhlinə bir bağı **dağ**lı *laleyi* – həmrə.

Götür bir baş məzarından, dur, ey Məcnuni – *biçarə*,

Gözün aç, bir *tamaşa* qıl, budur gör sən deyən Leyla?

Əcəb tutdun, Nəbati, barəkallah, eşq *damanın*,

Yeri, gözlə, itirmə bu yolu, çək hay – hu ilqa!

Düşdüm genə *meyxanədə xoşənglər* içrə,

Gördüm genə bir *rəng* ilə *gülərənglər* içrə.

Səd şükr ki, imdad qılıb *bəxti* – hümayun,

Bir diz yeri tapdım özümə *şənglər* içrə.

Ey *meydən* edib tövbə, edən **bənglə** ülfət,

Divanə kimi düşmə əbəs *dənglər* içrə.

Nə nəql, hekayətdi, nə *əfsanəvü* əfsun,

Bu büxlü həsəddir ki, düşüb yengilər içrə.

Ey sahibi – *şəmşiri* – düdəm, *şahi cahanbəxş*,

Ey **küştə**ləri *püştə* qılan *cənglər* içrə.

Bu mülki – Qəradağdə *bimunisü qəmxar*,

Fəryadimə yet, qoyma məni *nənglər* içrə.

Məcnun kimi üryanü *dil* – **azürdəvü** məhzun,

Dağdan dağa *Gəzgəz* *gəzərəm* *sənglər* içrə.

Eşq əhli sanıb salık ilə *həmsəfər* oldum,
Gəzdim bir – iki şamü səhər *lənglər* içrə.

Bu kuçeyi – eşqin, bilirəm, qayəti yoxdur,
Biçarə Nəbati qalacaq *tənglər* içrə.

Olu yarəb ki, düşə *daməni* – **canan** əlimə,

Düşsə, billah ki, düşər *çətri* – Süleyman əlimə.

Çalaram daşə külüngü belə *şirin* – *şirin*,

Cami – eşqi verə *gər* Xosrovi – *xuban* əlimə.

Edərəm daireyi – Mistri *gühərdən ləbriz*,

Düşsə *gər* lə'li – *ləbi* – Yusifi – Kən'an əlimə.

Tövsəni – təb'i – səbaseyri doyunca çaparam,

Tuta *bəxtim*, gələ bir sahəti – *meydan* əlimə.

Qoşaram atı ilən atımı dil kəsməkdən,

Əhd qıldım düşə *gər* rayici – dövrən əlimə.

Saqi, dur, ver mənə bir gür'ə o qan olmuşdan,

Çarə qıl *dərdimə*, ver bir tikə *dərman* əlimə.

Təngə gəldim, dəxi bir *pəncə* yetirrərm *çərxə*,

Gələ *gər* qaiməyi – *günbədi* – dövrən əlimə.

Ey Züleyxa, məni çox etmə cəfa tapdağı,
Belə qalmaz, gəli bir *guşeyi* – *zindan* əlimə.

Künci – *ixfadə əgər rəxti* – *iqamət* salsam,
Verməz əl onda dəxi Rüstəmi – *dastan* əlimə.

Odumu qurdalama, ey *dili kəc* əbrani,
Yaxşı *rəng* çəkdi mənim *çaki* – *giriban* əlimə.

Həq bilir kim, edərəm mövci – fəna *ğərqabı*,
Düşsə *gər dideyi* – *tər ləcceyi* – *ümman* əlimə.

Çəkərəm xəncəri – əlmas, özümü öldürürəm,
İgid ölmüş, yola gəl, yaxma mənim qan əlimə.

Gedərəm *dadə* əlindən sənin, ey *düşməni* – *can*,
Düşsə *gər barigəhi* – *şahi* – Xorasan əlimə.

Görüm, ey eşq, səni görməyəsen *hiç* məlal,
Tari bilsin ki, gəlib küfrdə *iyman* əlimə.

Dəm çəkib, *guşədə xamuş* oturmum, neylim?

Bixəbər, gör ki, düşüb *gövhəri* – Qur'an əlimə.

Rudi – Nilə necə qərq eyləmərəm Fir'onu

Ki, gəlib mö'cizəyi – Musiyi – İmran əlimə.

Hu çəkib, mərqədi-Məcnunə yetirrəm *peyğam*,

Gələ *gər* dəmdəməyi – tərfi – *biyaban* əlimə.

Etmışəm *canı* nisar etməyə hazır *yarə*,

Nola birdən gələ bu *müjdeyi* – *fərman* əlimə.

Xaçobani genə lal oldu, qələm açdı *zəban*,

Dur, Nəbati ki, gəlib **mürği** – *süxəndan* əlimə.

Billəm ki, edər axir ol *nərgisi* – *məstanə*

Bu aşıqi *şeydanı* Məcnun kimi *divanə*.

Yox hacəti *gülgunə*, ol arizi *gülrəngə*,

Bir **şanə** gərək *naçar* ol *zülfi* – *pərişanə*.

Sən görməmişən axir *tərsa* qızın, ey kafir,

İmanə gəl, ey zahid, tə'n eyləmə Sən'anə.

Hər nə deyəcəksən de, *hər...* yiyəcəksən, ye!

Bir gün sənə mən çallam bir zərbəti – xəsmanə.

Dur get, göz önündən it, çox başımı ağrıtmə,

Hər yanə gedirsən get, gəlmə dəxi bu yanə!

Qurbanın olum, saqi, səndən nə təğafüldür,

Mən zahidə tuş gəldim, sən dövr elə *məstanə*!

Məst olmamışam, billah, bu nəş'əni *xam* etmə,

Tök ver mənə bu *meydən* bir sağəri – **rindanə**.

Sən görmə *rəva* məndən bu **suzi** – *dil* əskilsin,

İstərsən *əgər* qoy – qoy yansın oda *pərvanə*!

Dur ki, *cigərim* yandı, məcmər kimi odlandı,

Az qaldı gözüm yaşı versin məni tufanə.

Gər etsə tələb könlün vəsli – *ləbi* – *canani*,

Gəl sən də Nəbati tək qoy başını *meydanə*.

Gülgülə saldım genə *nöhfələki* – əxzərə,

Etdi mədəd taleim, yetdi əlim sağərə.

Div, bəfəzli – *xuda* oldu **pəridən** *cüda*,

Müjdə apar, ey səba, ol *büti* – *siminbərə*.

Şamü səhər, müttəsil, şüglüm olub məşqi – eşq,

Gözlərimi dikmişəm lövhi – *rüxi* – *dilbərə*.

Bir yükə kim, dözmədi *gavi* – fələk, sirrə bax,

Götdü belindən onun, çatdı məni – kafarə.

Tari bilir, odlaram xirqəvü səccadəni,

Saqi, bu qan *kasəsin* qoyma əlindən yerə.

Qasidi – əhli – *niyaz*, hüdhüdi – aşiqin – əvaz,

Lütf ilə bu *naməni* bağla o *xoş şəhpərə*.

Durma, dönüm başına, mən sənə qurban olum,

Hümmət elə, ver səfa şövq ilə *balü pərə*.

Bircə *tamaşa* elə *dideyi* – *xunbarimə*,

Söyləginən halimi ol *məhi* – *xoş* – *mənzərə*.

Əgər qoysan baxam mən bir nəzər ol *çəşmi* – *şəhlayə*,

Gözüm çıxsm *əgər* mən bir də baxsam *camı* – *minayə*.

Bir özgə hacətim yoxdur, *vəli* mütaqi – *didarəm*,

Nolur bax bir nəzər bu aşiqi – *Məcnuni* – *şeydayə*.

Şəbi – *yəlda* deyib, həsrət çəkib, qan – yaş tökən zahid,

De, eşşək, *kor* deyilsən, baxsan ol *zülfi* – *çəlipayə*!

Əgər arifsən, anlarsan, nə lazım kəşfi – hal etmək,

Məni bir gözləri **cadu** salıb bu *şurü* qovğayə.

Sizə məndən əmanət, ey *cavanlar*, mən ki ta getdim,

Vələkin siz heyifsiz, düşməyin bu qanlı sövdayə.

Nəbati, çox cəfa çəkdi, muradın olmadı hasil,

Yeri, *pirindən* al hümmət, yapış *damani* – mövlayə.

Gətir, saqi, *mevi* – *gülgun*, bu *bəzmi* bir *bahar* eylə!

O *camı* – *lə'lfam* ilə bu *xamı* bir *xumar* eylə!

İrəm bağın *tamaşa* eylədim deyri – *müğan* içrə,

O darül – eyşi sən, yarəb, *həmişə laləzar* eylə.

Vərə, vaxtı deyil, zahid, bu təsbihi qoy əldən bir,

Gətir səcaddəni, ver *meyfuruşə* bir qərar eylə!

Ləbi – **meyguni** – saqi, sağər ilə həlqeyi – *rindan*,

Bu cə'min içrə, yarəb, sən məni bir *meygüsar* eylə.

Qüruri – *ruzə xüşk* etmiş səni, zahid, nə qafilsən,

Bu təzvirü riyadən keç, *xudadən bircə* ar eylə.

Bəhəmdillah, gözün var, *kor* deyilsən, cənnət istərsən,

Qədəm qoy xərabatə səhərdən, bir nahar eylə.

Nəbati, aşiqəm mən *rindlər bəzmindəki* halə,

Bəli, billah, bu qövmün itlərinə *can* nisar eylə.

Sərməst yıxıldım genə *meyxanələr* içrə,
Oldum genə *rüsva* neçə *fərzanələr* içrə.

Yaxdım oda səccadəvü *dəstarü* ridanı,
Bir ad elədim mən dəxi *pərvanələr* içrə.

Ey *şuxi* – *pəritəl'ətü*, ey *sərvi* – *güləndam*,
Gəzmə, səni *tari*, belə *biganələr* içrə.

Ol *nərgisi* – *məstin* nə *füsungərdi*, *xudaya*,
Saldı məni Məcnun kimi **divanələr** içrə.

Gəl, ver mənə bir *cam* də, ey *saqi* – *güləfam*,
Ta *məst* yazım bu sözü *əfsanələr* içrə.

Billah, bu *büti* – *laləri*xün yoxdu nəziri,
Baxdım neçə min surətə *bütəxanələr* içrə.

Ol *gənci* – xəfildən bir əsər bilmədim axır,
Camım çürüdü *heç* yerə *viranələr* içrə.

Ey kövsər üçün ah çəkən zahidi – əbləh,

Meyxanədə gəl gör onu peymanələr içrə.

Qəvvas kimi qutə vurub *bəhrə* Nəbati,

Ol *gövhəri* istər tapa *dürdanələr* içrə.

Xədəngi – tiri – müjganın əsər qılmış dilü canə,

Şikənci – türreyi – zülfün salıbdır rəxnə imanə.

Dilim yansın, neçün aşiq dedim oldum sənə, ey *gül*,

Məni sən beylə yaxdın *atəşi* – *ənduhü* hirmanə.

Budur *pərvərdigarə* daimən ərz etdiyim hacət,

Görüm *didarını*, qurban edim bu *canı cananə*.

Xəbər tut, vermişəm məşşatəyə yüz rişvəti – batin,

Məbada əlləri dəysin o *zülfi* – əmbər – *əfşanə*.

Məni *pamal* edər *muri* – xəyalın *mari* – **zəxmi** tək,

Yəqin etdim ki, *düşməndir* məhəbbət növ'i – insanə.

Damağ – *əfsürdəyəm*, saqi, gətir bir sağəri – *ləbriz*,

Ki, inşad eyləsin təb'im bu şe'ri *məstü məstanə*.

Xumar – *aludəyəm*, vermə mənə *dürdi* – **təhi** – *xümdən*,

O *meydən* ver mənə kim, döndərir *muri* Süleymanə.

Yaman göz görməməkdən ötrü tök bir cürə torpağə,

Əgərçi vermərəm bir qətrəsin yüz lə'li – rümmanə.

Kərəm qıl, küfri – *zülfündən* məni bir *dəm* xilas eylə,

O zalim döndərikdir qəlbimi bir *kafiristanə*.

Xəta etdim, *rəhi* – eşqində kafər olmağım yeydir,

Təəhhüd eylədim kim, yandırım bir xirqə rəhbanə.

Gözün qurbanıyam, saqi müsəlsəl gəz bu dövrani

Ki, düşsün bu sədadən həlqeyi – *zəncirə divanə*.

Əgər bu *ruzigar* əhli *xəbərdar* olsa da məndən,

Yəqinimdir ki, min yol şükr edərlər küfri – Sən'anə.

Əgər aləm ümumən *düşmən* olsa, qılca bakim yox,

Mənəm bu xirqeyi – *pəşmin*, mənəm bu *künce* – *viranə*.

Xuda şahiddi, səndən dönərəm ta *canda canım* var,

Nisari – *xaki* – *rahındı*, *əgər* baş getsə *fərmanə*.

Əgər məqdur ola vəslin mənə *ruzi* – qiyamətdə,
Gözüm çıxsın *əgər* baxsam *behiştü* hurü qılmanə!

Hücumi – *ləşkəri* – eşqin təvana qoymayıb məndə,
Vəli yüz zə'f ilə gətdim *səməndi* – fikri cövlanə.

Götür üzdən niqabın, ta görünsün şəm'i – *rüxsarın*,
Yolunda nəqdi – *can* versin Nəbati *mərd* – *mərdanə*.

Satiya, dur dolanım başına, gəl dövrənə,

Cami – zərrini götür, bircə dolan *məstanə*.

Tari – zülfün kimi sən ki, məni *bican* elədin,

Gətir ol ruhi – *rəvan* ilə məni bir *canə*.

Görməsin özgə gözəllər məni Məcnuni *məgər*,

Salıb ol kafəri – *birəhm* məni **zindanə**.

Eşqdən gör nə əcəb nəfə yetişdim, vəh, vəh!

Aqili – əsr ikən etdi məni *divanə*.

Qorxma nirani – fəraqın şərərindən, ey *gül*,

Sidqilən tut üzünü bircə *şahi* – *Mərdanə*.

İsmi – ə'zəm deyilən ismi – Əlidir, billah,

Gəzmə *bica* yerə Nəsnas kimi *hər* yanə.

Etməz iqrar, Nəbati, bu sözə zahidi – dun,

Gəlməz imanə yəqin and içəsən qur'anə.

SEYİD AZİM ŞİRVANİ'NİN GAZELİNDEN SEÇMELER

Gecə gördüm səni, ey afəti – dövrən, yuxuda

Ki, edərdin mənə yüz lütfi – *firavan* yuxuda.

Görmüşəm ləlüvi, lazımdı tökülsün qanım,

Etibar olmaz **əgərçi** görələr qan yuxuda.

Zahirən abi – bəqayə yetəcək *xəstə* könül

Kim, bilibdir *dəhən*in sirrini **pinhan** yuxuda.

Nola ləlin görübən zövq ilə **xəndan** olsam,

Rəsmdir *şad* olu *hər* kim ola *giryan* yuxuda.

Var *ümidim* ola cəmiyyəti – vəslin məqdur

Ki, qara *zülfüvi* göz gördü *pərişan* yuxuda.

Gecə gördükdə səfayi – *rüxün*, ey kəbeyi – hüsn.

Kaş olaydım, dolanıb başuva, qurban yuxuda.

Seyyidi – *zar* görüb vəslüvi *bidar* olmuş,

Bir *gədad*dır ki, görüb özünü sultan yuxuda.

Olmasaydı qəmi – eşqin dili – *viranım*da,

Saxlamazdım onu bu izzət ilə yanımda.

O qara xalı mənə versələr qanın içərəm,

Nə üçün mənzil edib arizi – **cananım**da.

Tutanı müşəfi – rüxsarüvi ol kafər xət,

Görünür gör nə xələllər mənim iymanımda.

Eyləməz aşiqi bir lütf ilə xürrəm, ya rəb,

Bu nə **rəftar**dır ol *sərvi* – *xuramanım*da?

Düşəni *xublərin* könlümə fikri, Seyyid,

Əlli Yusif tapılır külbeyi – əhzanımda.

Xoşa ol aşiqə kim məclisində *yarı* ola,

Visali – *yardə fərxəndə ruzigarı* ola.

Neçə rəfiqi – müvafiqlə əgləşib içə **mey**,

Nə kəsri məclisi – **meydən**, nə intizarı ola.

Şərabə olmasa da *gərçi* nəqd *simü zəri*,

Şərabxanədə bari bir etibarı ola.

Bu gunə qoymaz idim, *zülfüvə* əsir olsun,

Əgər əlimdə *dili* – *zarın* ixtiyarı ola.

İlahi, *bülbülə* olsun *həmişə gül həmdəm!*

Müdam o *xəstədil*in **gülşəni**, *baharı* ola.

Mənim tək olmaya məhrum *gülüzarı*ndan,

Nə qüssədən ürəgi qan, nə *xar xarı* ola.

Behiştə meyl eləməz, Seyyidin *əgər*, ey *gül*,

Yanında sən kimi bir *yarı* – *gülüzarı* ola.

Can nə lazımdır, *əgər* mənzuri – *canan* olmasa,

*Bəsd*i *canan*ın xəyalı, qəm degil, *can* olmasa.

Nəfsi – əmmarə edər tərğib xəlqi zillətə,

Meyli – üsyan etməz idi kimsə şeytan olmasa.

Ey könül, daim elə şeytani – insidən həzər,

Küfrdə Fironi gör, qalmazdı Haman olmasa.

Məcməi – əhli – *dil* olmazdı *pərişan* dəhrdə,

Gər səbadən türreyi – *tarın pərişan* olmasa.

Sureyi – Vəlleyl *zül*fündür, yüzün Vəşşəmsdir,

Qəm degil aləmdə bundan qeyri quran olmasa.

Seyyida, iyman gətir *rüxsari* – *yarə*, bil yəqin,

Hər əməl etsən qəbul olmaz *gər* iyman olmasa.

Güzərin düşsə dəri – dilbərə, ey badi – səba,

Yetir ərzim o güli – əhmərə, ey badi – səba!

Güli – cəfər kimi rəngim saralıb firqətdən,

De bu halı o güli – cəfərə, ey badi səba!

Təlxkam olduğumu *zəhri – qəmi – hicrindən,*

Ərzi – hal et o ləbi – şəkkərə, ey badi – səba!

Tabdən saldı kətan tək bu dili – bitabı,

Neyləmişdim o məhi – ənvərə, ey badi – səba?!

Peykərim peykəri – Cövza kimi, gör, oldu dünim,

Ver xəbər ol büti – məhpeykərə, ey badi – səba!

Bu qara gün ki, mənim başıma hicrində gəlib,

Həq nəsib eyləməsin kafərə, ey badi – səba!

Lalə tək daği – dili – sineyi – suzanımı gör,

Ver xəbər sünbülü susənbərə, ey badi – səba!

Bu Məhəmməd elədi Seyyidi – *biyarı* həlak,

Ərz qıl rövzeyi – *peyğəmbərə*, ey *badi* – səba!

İkram edər o *gül* mənə əğyar yanında,

Ta etsin özün sevgili *hər xar* yanında.

Məqsud bu kim, mən olam **azürdə**, rəqibi

Əgləşdirə ol *yari* – *dilazar*, yanında.

Sordum ki, rəqib ilə oturmaq nədir, ey *şux*,

Güldü, dedi: *gül* daim olur *xar* yanında.

Şadəm ki, gözün fikridi *peyvəstə* könüldə,

Xoşdur ki, təbibi ola **bimar** yanında.

Hər xar nə versin əraqi – *ruyüvə* qiymət

Kim, qədri *gülabin* olur əttar yanında.

Haşa ki, *gülü* – *tər* ola *rüxsarüvə* nisbət,

Gül xarə dönər ol *rüxi* – *gülnar* yanında.

Gər ol sənəmin *zülfi* qəmindən ölə Seyyid,

Dəfn eylədin ol sahibi – *zünnar* yanında.

Gül qönçəlikdə gərçi olur xarə aşına,

Açsa niqabını olur əğyarə aşına.

Biganələrlə çünki olur aşına, könül,

Kaş olmaydım ol güli – bixarə aşına.

Guya başında bir güli – alın həvası var,

Bülbül səbəbsiz olmadı *gülzarə aşına.*

Tökdü, dağıtdı arizə zülfi – siyahını,

Etdi zəmanədə günümü qarə aşına.

Gördüm rəqibə mail olan iltifatını,

Sandım rəqib kim, olacaq yarə aşına.

Cənnət həramım olsun əgər şəkvə eyləsəm,

Öz xahişimlə yaxsa məni narə aşına.

Lakin rəqib pəndin alıb, Seyyida, mənim

Etdi dili – həzinimi sədparə aşına.

Nə qədər *gər* ola bu *çərxi* – *cəfacudə* bəla,

Olmaz ol qədr ki, var ol *büti* – *bədxudə* bəla.

Nə bəlalər gətirir başıma *çəşmin*, ya rəb,

Nə qədər var imiş ol *nərgisi* – *cadudə* bəla.

Xətü xalü *səri* – *zülfündən* olub qan könlüm,

Kim görübdür bu qədər *ləşkəri* – *hindudə* bəla.

Mərdümi – *didələrim* **rəncədi** *əşk* içrə müdam,

Rəsmdir, kim ki qəriq olsa *çəkər* sudə bəla.

Ey könül, *zülf* ilə **əbrusuna** meyl etmə ki, var

Çini – *zülfündə* xəta, ol xəmi – **əbrudə** bəla.

Tapacaqdır məni *hər* yerdə kim, olsam **guya**,

Olmasam mən, qalacaqdır qəmü qayqudə bəla.

Görməmək yarı bəla, görməgi qeyr ilə bəla,

Seyyida, düş, yıxıl öl, o da bəla, bu da bəla!

Vermənəm könlümü bir *dilbərə* bundan sonra,

Olmanam aşiq o *siminbərə* bundan sonra.

Aldı iymanımlı əldən, məni *bidin* elədi,

Aşina olmanam ol kafərə bundan sonra.

Oxşayır *mahi* – fələk çünki üzəri – *yarə*,

Baxmanam mən bu *məhi* – ənvərə bundan sonra.

Badənin ləli – *ləbi* – *dilbərə* çün nisbəti var,

Tökmənəm *badəni* mən sağərə bundan sonra.

Ənbərin *zülfünün* ol qədr *ziyanın* deyərəm,

Kimsə rəğbət eləməz ənbərə bundan sonra.

Dəxi ol *sərvqədin kuyinə* cənnət deyibən

Gəzmənəm küçələri heyvərə bundan sonra.

Etmənəm *zülfünün* ovsafını, şair deməsin

O **pəri** Seyyidi – *qəmpərvərə* bundan sonra.

Görəsən kim nə imiş hörməti – səhbayə səbəb

Ki, hərəm etdi bu *can* cövhərini *Şahi* – Ərəb.

Məstlikdir səbəbi – hürməti *gər* səhbanın,

Qeyri – səhba dəxi bu məstligə çoxdu səbəb.

Var **ümidim** ki, nəsibi ola *abi* – kövsər,

Rəznişanlıqda ki, *dehqan* bu qədər çəkdi təəb.

Meyvəsi oxşamasaydı *ləbinə dildarın*,

Bağban əkməz idi bağdə bir nəxli – rütəb.

Ürəgim qan, *sirişkim meyi* – *gülgunə* dönər,

Ləbi-innabinə hərdəm ki, dəgə mai – ənəb.

Udü səndəl nə gərək, nəkhəti – *zülfin xoşdur*,

Gülrüxüm mən degiləm dəhrdə həmmali – hətəb.

Seyyida, qoymaz idi *şaxi* – *gül* üstə qədəmin,

Bülbüli – *məstdə* olsaydı *əgər* rəsmi – ədəb.

Qəmzə *peykanın* çəkib *hərdəm* bizə, ey *nuşləb*,

Bisəbəb qan tökmək istərsən, nədir axır səbəb?

Vaiza, *meykəşlərə* daim qəzəbdir adətin,

Qorx o gündən kim, sənə *piri* – *müğən* eylər qəzəb.

Eşqdə **bidərd**lər eylər təəccüb halıma,

Yoxsa bu *kişvərdə* bir *dərd* əhli yoxdur, büləcəb.

Gözlərin, ey *səngdil*, sındırdı könlüm şişəsin,

Məstlər bəzmində olmazmış müraati – ədəb.

Dəhr ara bir *gül* yetirdim, *dərdi gülçin* aqibət,

Kamə yetdi *bitəb* – əğyar, mən çəkdim təəb.

Gahü gər dil istəyir *busə* üzündən, vəchi var,

Öz fəqirindir ki, quti – layəmut eylər tələb.

Mütriba, ləhni – hicaz ilə **sürudun** *saz* qıl,

Ta Məhəmməd eşqinə Seyyid bu *şəb* etsin tərəb.

Çıxır *can* cisimdən, bir *dəm* yetir *canamımı*, ya rəb!

Görüb *rüxsarımı* təslim edim bu *canımı*, ya rəb!

Görüb *rüxsarımı* nəzr etmişəm kim, *can* edim qurban,

Yetir *yarı*, qəbul eylə mənim qurbanımı, ya rəb!

Təni – *zarımdan* al ya, ey *xuda*, bu *cani* – **naşadı**,

Mübəddəl qıl *visali* – *yarə* ya *hicranımı*, ya rəb!

Tənuri – *pirəzəndən bədtər* oldu *çəşmi* – *xunpaşım*,

Cahan qərq oldu, sakit eylə bu tufanımı, ya rəb!

Tökəydi qanımı, *azad* olaydım *dərdi* – *hicrandan*,

Gətir bir rəhmə ol **bidədgər** sultanımı, ya rəb!

Ümidim var kim, görsə fəğanım rəhm edə *dilbər*,

Yetir ol *mahi* – *bimehrə* mənim əfğanımı, ya rəb!

Tutub xə *ruyin*, oldu *fitneyi* – *dövri* – *qəmər peyda*,

Xətadən *hifz* qıl bu *Seyyidi* – *nalanımı*, ya rəb!

Oldu *sünbüllər* xəcil *zülfi* – *pərişanın* görüb,

Qönçələr qan oldular *ləli* – *dürəfşanın* görüb.

Yusifə **zindan** təmənna oldu *mehrindən* sənin,

Aləmi – zərrətdə *çahi* – *zənəxdanın* görüb.

Bağban hər gündə bir *sərvin* qopardır bağdən,

Ta kim, ey ruhi – *rəvan*, *sərvi* – *xuramının* görüb.

Güylər tək *aşki* – *gülgunum* olur *hər* yan *rəvan*,

Əldə *çövkan*, ərsədə *Rəxş* üzrə *cövlanın* görüb.

Qoy ölüm, axır nəfəsdür, gəlmə nəşim üstə, ta

Qeyrlər *mərg* etməsin *xahiş*, bu ehsanın görüb.

Zəxminə mərhəm təsəvvür etdi *tiri* – *Rüstəmi*,

Əşkəbus, ey qaşığı yay, *sinəmdə* *peykanın* görüb.

Qönçə tək yüz *pirəhən* *çak* etdi, ey *gül*, *rəşkdən*

Seyyidi – *xunincigər çaki* – *giribanın* görüb.

Ol *ahu* gözlü, deyirlər, bu gün *şikarə* gedib,

Alıbdı səbrü qərarimi *aşikarə*, gedib.

Gedib *şikarə* bu gün ol qəzali – *mişkinmu*,

Aparmayıb itini bilmirəm nə *karə* gedib.

Gəlir mənə bu qəmin hər dəqiqəsi bir ay,

Bu gün o *mah* ki, bu şəhərdən *kənarə* gedib.

O *şəh* fərağı mənə *rüx* veribdi mat oldum,

Vəziri – əql düşüb *dərdə*, ol səvarə gedib.

Bu gün mənim gözümə *aftab tar* gəlir,

O *zülf*i qarə günümü edibdi qarə, gedib.

Gedib o qaşı kaman qeyrilə *şikarə* bu gün,

Xədəngi – hicri vurub xatirimə *yarə*, gedib.

Olubdu qaib o *mahn* *behişt rüxsarı*,

Salıbdı Seyyidini *aşikarə* narə, gedib.

Ey könül, məscid yolun tərək et, *rəhi* – *meyxanə* tut.

Tutma əldə zahidin təsbihini, *peymanə* tut.

Zahidü məscid təmənnasm çox etmə, ey könül,

Zahidi bir cügd bil, həm məscidi *viranə* tut.

Xublər zülfində görsən bu *pərişan* könlümü,

Boynu bağlanmış onu, *zəncirə* bir *divanə* tut.

Ol *məhi* – *namehriban* istər ki, *zülfün* darasın,

Sən götür *ayinə* ey gün, ey qəmər, sən **şanə** tut.

Can verib *cananə*, yan *şəmi* – *rüxündən dilbərin*,

Gər kəmal istərsən ey *dil*, *şiveyi* – *pərvanə* tut.

Xublər eşqində gör imdi mənim *rüsvalığım*,

Qisseyi – Fərhad ilə Məcnunu bir *əfsanə* tut.

Girmə sən məscidlərə *namərd* zahidlər kimi,

Seyyida, *meyxanədə peymanəni mərdanə* tut.

Nola *dil* bilməsə rəmzi – *rüxi* – *cananı dürüst*,

Kimdir ol *kəs* ki, bilə məniyi – Qurani *dürüst*.

Sünbülü – *zülfün* o *gül* etsə *şikəstə* üzünə,

Qalmaz əhli – vərəin din ilə iymanı *dürüst*.

Bülbül övsafı – *rüxün* qıldı **məgər** *gülşəndə*,

Qalmadı bağdə bir *qönçə giribanı dürüst*.

Qönçənin könlü bütün, leyk yox əhdində vəfa,

Bülbülün qəlbi sınıq, etdigi əlhanı *dürüst*.

Dura bilməz üzünə *mah* müqabil bir gün,

Ayda yüz dəfə *əgər* kim, ola nöqsanı *dürüst*.

Bir gecə hüsnüvə oxşatdı özün Ay, odu kim,

Elə bir yanı *şikəstə* olu, bir yanı *dürüst*.

Demə, Seyyid, ki *şikəst* eylədi *peymanını yar*,

Hiç bir *yar* olurmu ola *peymanı dürüst*?!

Müjdə, ey dil, gələcək bu gecə canan xəlvət,

Verəcək qalibi – biruhumuza can xəlvət.

Mərdümi – didə xəyal ilə həmağuş olmuş,

Sanki Bülqey sə edib sərh Süleyman xəlvət.

Sinəmin dağlərin mən necə pinhan qılım,

Olumu, padşəhim, hiç çırağan xəlvət.

Xət gəlibmiş demə rüxsarına ol sim – tənin,

Gətiribmiş, nə bilim, kafəri iman xəlvət?

*Vadiyi – vəhdətə gəl, ey dili – **divanə**, dəxi*

Ola bilməz bu sifət hiç biyaban xəlvət.

*Çıxdı pirahəni – **çakilə** gülüstandan gül,*

San, Züleyxa ilə etmiş məhi – Kənan xəlvət.

Gah peyğami – cəfa, gah bəlayi – hicran,

Seyyidə yar qılır gündə bir ehsan xəlvət.

Şükr eylə, könül, söhbəti – cananə yolun var,

Ey tutiyi – şeyda, şəkəristanə yolun var.

Məhrum degilsən hələ kuyindən o şuxun,

Ey bülbüli – şuridə, gülüstanə yolun var.

Ey səbzeyi – xət, sən ki ləbi – yarə yetişdin,

Bir Xızrsan, ol çeşməyi – heyvanə yolun var.

Ey şanə, bu könlüm kimi sədqak neçinsən,

Ol silsileyi – zülfi – pərişanə yolun var?

Bu bisərü padən niyə bidadüvi kəsdin,

Ey şux, sən kim, belə ehsanə yolun var?!

Bu ülfəti – zahirdən əgər mən olursan,

Qurbanın olum, ülfəti – pinhanə yolun var

Seyyid, dəxi bu tale əlindən nə şikayət,

Ey **mur**, sən kim bəzmi – Süleymanə yolun var.

SONUÇ

Sonuç olarak biz yaptığımız araştırma ve inceleme neticesinde aşağıdaki hususları tespit ettik.

1.

Sadece Seyid Ebulkasım Nebati'nin gazellerinde kullandığı Farsça kökenli isimlerin alfabetik listesi:

Bargəh – Bəhrə – Bənağuş – Bəng – Cəng – Çətr – Dastan – Diba – Divan – Ənduh – Firəngi – Füsungər – Gav – Həmsəfər – Kafiristan – Kasə – Kəviz – Meyfuruş – Nöhfələk – Pəncə – Pərvərdigar – Püştə – Rəxt – Şəhpər – Şuriş – Təh – Tövsən

Toplam: 27 sözcük.

Sadece Seyid Azim Şirvani'nin gazellerinde kullandığı Farsça kökenli isimlerin alfabetik listesi:

Bağban – Bidad – Busə – Çövkan – Dehqan – Əbru – Guy – Gülab – Həzar – Xahiş – Kişvər – Meyvə – Mərdüm – Mərg – Murcə – Nuşləb – Pa – Padşah – Pira(ə)hən – Pirəzən – Rəxş – Səbzə – Sədçək – Sədparə – Sərvqəd – Susənbər – Sürud – Şəkəristan – Şərabxanə – Şimşad – Şive – Zəhr

Toplam: 32 sözcük.

Hem Seyid Ebulkasım Nebati hem Seyid Azim Şirvani'nin gazellerinde kullandığı Farsça kökenli isimlerin alfabetik listesi:

Ab – Afitab – Ahu – Atəş – Ayinə – Bad – Badə – Bahar – Bal – Behişt – Bəxt – Bənd – Bənde(ə) – Bəzm – Biyaban – Bülbül – Büt – Bütخانə – Cadu – Cahan – Cam – Can – Canan – Cigər – Çah – Çarə – Çeşm – Çeşme – Çəlipa – Çəmən – Çərx – Dad – Dağ – Daman / Damən – Dəhan / Dəhən – Dəm – Dər – Dərd – Dərman – Dəst – Dəstar – Dil – Dilbər – Dust – Duzəx – Dürd – Dürdanə – Düşmən – Əfsanə – Əhrimən – Əşk – Fərman – Fəryad – Gəda – Gənc – Gərdun –

Giriban – Gövhər / Gühər – Guşə(ə) – Gül – Gülnar – Gülrüx – Gülşən – Gülüstan –
 Gülüzar – Gülzar – Güman – Günbəd – Həmdəm – Hindu – Xak – Xar – Xarə –
 Xədəng – Xəzan – Xosrov / Xösröv – Xuda – Xun – Xüm – Kam – Kar – Kənar –
 Kəs – Kuy – Künc – Qəfəs – Qəmzar – Qönçə – Lalə – Lalərüx – Laləzar – Ləb –
 Ləşkər – Mah / Məh – Mar – Mehr – Mey – Meydan – Meyxanə – Mərd – Mur –
 Müğan – Müjde(ə) – Müjgan – Mürğ – Müşkinmu – Namə – Navək – Nərgis –
 Niyaz – Parə – Peyğam – Peyğəmbər – Peykan – Peykər – Peymanə – Pənd – Pər –
 Pərdə – Pəri – Pərvanə – Pəşmin – Rah / Rəh – Rəng – Rəşk – Rud – Ruy – Ruz –
 Ruzə – Ruzgar / Ruzigar – Ruzi – Rük – Rüksar – Rüstəm – Saye – Səng – Sər –
 Sərv – Sim – Sinə – Sərişk – Süxən – Sünbül – Şah – Şam – Şanə – Şəb – Şəmşir –
 Şikar – Şur – Tab – Tac – Tamaşa – Tar – Təxt – Tən – Tərsa – Tir – Ümid – Yar –
 Yarə – Yəlda – Zəban – Zəxm – Zəncir – Zənəxdan – Zər – Zindan – Zülf

Toplam: 176 sözcük.

2.

Sadece Seyid Ebulkasım Nebati'nin gazellerinde kullandığı Farsça kökenli sıfatların alfabetik listesi:

Bican – Biçiz – Bimunis – Dəng – Digərgun – Div – Xoşbu – Xoşhəng – Kor
 – Lə'lfam – Ləng – Nasaz – Nəng – Pamal – Pəripeykər – Pəritəl'ət – Rindanə –
 Rizə – Səmənrüksar – Süxəngüstər – Şəng – Şikənc – Tündxu – Vəfapərvər – Yekta
 – Zərrin

Toplam: 26 sözcük.

Sadece Seyid Azim Şirvani'nin gazellerinde kullandığı Farsça kökenli sıfatların alfabetik listesi:

Bədxu – Bədtər – Bidadgər – Bidin – Bixar – Biruh – Bisər – Bitab – Bitəəb
 – Biyar – Dünim – Dürüst – Fərxəndə – Firavan – Xəstədil – Xudbin – Xunincigər –
 Qəmpərvər – Pinhan – Rəncə – Şuridə – Təlxlam – Ziyar

Toplam: 23 sözcük.

Hem Seyid Ebulkasım Nebati hem Seyid Azim Şirvani'nin gazellerinde kullandığı Farsça kökenli sıfatların alfabetik listesi:

Aludə – Aram – Aşikar – Aşina – Aşüftə – Azad – Bəd – Bərbad – Bica – Bıçarə – Bidar – Bidərd – Biganə – Bixəbər – Biqərar – Bimar – Bimehr – Bipərva – Birəhm – Cavan – Cüda – Çak – Çin – Divanə – Əfsürdə – Fəzanə – Gərm – Güləndam – Gülfam – Gülgün – Gülrəng – Heç / Hiç – Hər – Huşyar – Xam – Xa(ə)muş – Xar – Xəbərdar – Xəstə – Xoş – Xub – Xüşk – Kəc – Ləbriz – Meygun – Məhpeykər – Mərdanə – Məst – Məstanə – Naçar – Namehriban – Naşad – Peyda – Pərişan – Pərivəş – Pir – Rəxnə – Rəva – Rind – Rindan – Rövşən – Rüsva – Səd – Səmənd – Səngdil – Sərməst – Siminbər – Sitəmgər – Siyah / Siyəh – Şad – Şeyda – Şirin – Şirinsüxən – Şux – Təng – Tər – Viran – Viranə – Zar – Ziba

Toplam: 82 sözcük.

3.

Sadece Seyid Ebulkasım Nebati'nin gazellerinde kullandığı Farsça kökenli zarfların alfabetik listesi:

Sərapa – Sərasər

Toplam: 2 sözcük.

Sadece Seyid Azim Şirvani'nin gazellerinde kullandığı Farsça kökenli zarfların alfabetik listesi:

Həmağuş – Peyvəstə

Toplam: 2 sözcük.

Hem Seyid Ebulkasım Nebati hem Seyid Azim Şirvani'nin gazellerinde kullandığı Farsça kökenli zarfların alfabetik listesi:

Həmişə – Hərdəm – Hərgiz – Nagəh

Toplam: 4 sözcük.

4.

Yapılan inceleme neticesinde sadece 1 adet zamire rastlanmıştır: Vey. Söz konusu zamiri, sadece Seyid Ebulkasım Nebati gazelinde kullanmıştır.

5.

Yapılan inceleme neticesinde sadece 1 adet edata rastlanmıştır: Guya. Söz konusu edatı, hem Seyid Ebulkasım Nebati hem de Seyid Azim Şirvani gazellerinde kullanmıştır.

6.

Hem Seyid Ebulkasım Nebati hem de Seyid Azim Şirvani'nin gazellerinde kullandığı Farsça kökenli bağlaçların alfabetik listesi:

Əgər – Əgərçi – Gah – Gər – Gərçi – Məgər – Vəli

Toplam: 7 sözcük.

“Əgərçi” bağlacının geçtiği beyitlerde başka bir Farsça kökenli sözcüğe rastlanmaması dikkati çekmektedir.

“Məgər” ve “Vəli” bağlaçları, ancak anlamında kullanılırsa edat sözcük türüne dâhil olur.

7.

Sadece Seyid Ebulkasım Nebati'nin gazellerinde kullandığı Farsça kökenli ünlemlerin alfabetik listesi:

Məbada

Toplam: 1 sözcük.

Sadece Seyid Azim Şirvani'nin gazellerinde kullandığı Farsça kökenli ünlemlerin alfabetik listesi:

Kaş

Toplam: 1 sözcük.

Hem Seyid Ebulkasım Nebati hem Seyid Azim Şirvani'nin gazellerinde kullandığı Farsça kökenli ünlemlerin alfabetik listesi:

Bəs – Xoşa

Toplam: 2 sözcük.

8.

Yapılan inceleme neticesinde Seyid Ebulkasım Nebati ile Seyid Azim Şirvani'nin gazellerinde Farsça kökenli fiillere rastlanmamıştır.

9.

Sadece Seyid Ebulkasım Nebati'nin gazellerinde kullandığı Farsça kökenli fiilimsilerin alfabetik listesi:

Cahanbəxş – Dadə – Dilbənd – Dilcü – Əfşan – Küştə - Qəzəlخان

Toplam: 7 sözcük.

Sadece Seyid Azim Şirvani'nin gazellerinde kullandığı Farsça kökenli fiilimsilerin alfabetik listesi:

Cəfacu – Dilazar – Dürəfşan – Gülçin – Meykəş – Rəftar – Şikəst

Toplam: 7 sözcük.

Hem Seyid Ebulkasım Nebati hem Seyid Azim Şirvani'nin gazellerinde kullandığı Farsça kökenli fiilimsilerin alfabetik listesi:

Azürdə – Canfəza – Didar – Didə – Dildar – Giryan – Güzər – Xəndan – Xunbar – Xuraman – Qəltan – Meygüsar – Nalan – Nuş – Rəxşan – Rəvan – Saz – Suz – Suzan – Şikən – Şikəstə

Toplam: 21 sözcük.

DİZİN

A

Ab, 52, 72, 81, 101
 Afitab, 52, 53
 Ahu, 53
 Aludə, 100, 104, 105
 Aram, 105
 Aşikar, 105
 Aşina, 57, 105
 Aşüftə, 105
 Atəş, 53
 Ayinə, 53, 97
 Azad, 84, 106, 108
 Azürdə, 143

B

Bad, 53, 62, 93, 133
 Badə, 53, 54
 Bağban, 54
 Bağlaç, 39
 Bahar, 54, 71
 Bal, 54, 84
 Bargəh, 54, 55
 Behişt, 55
 Bəd, 106, 118
 Bədxu, 106
 Bədtər, 106
 Bəhrə, 55
 Bəxt, 55, 77
 Bənağuş, 55, 93
 Bənd, 56, 93

Bəndə, 56, 67
 Bəng, 55
 Bərbad, 83, 106
 Bəs, 55, 64, 95, 134,
 142
 Bəzm, 56, 83, 91, 105
 Bica, 106, 107
 Bican, 107
 Biçarə, 107
 Biçiz, 80, 107
 Bidad, 56, 57
 Bidadgər, 107, 108
 Bidar, 108
 Bidərd, 108
 Bidin, 105, 108
 Biganə, 109
 Bixar, 109
 Bixəbər, 109
 Biqərar, 109, 131
 Bimar, 58, 80, 109,
 110
 Bimehr, 82, 110
 Bimunis, 110
 Bipərva, 110, 111
 Birəhm, 104, 111
 Biruh, 111
 Bisər, 111
 Bitab, 111, 112
 Bitəəb, 112
 Biyaban, 57, 114

Biyar, 112
 Busə, 57
 Bülbül, 57, 71, 72, 141
 Büt, 57, 82, 88, 135,
 141
 Bütخانə, 58

C

Cadu, 58, 72, 129
 Cahan, 58
 Cahanbəxş, 144, 149
 Cam, 58
 Can, 59, 75, 118, 124
 Canan, 59, 118
 Canfəza, 54, 144
 Cavan, 101, 112, 136
 Cəfacu, 144
 Cəng, 59, 149
 Cigər, 59
 Cüda, 77, 88, 112

Ç

Çah, 59, 104, 138
 Çak, 112, 113
 Çarə, 60, 82
 Çəşm, 60, 151
 Çəşme, 60
 Çəlipa, 60
 Çəmən, 54, 60, 61
 Çərx, 61

Çətr, 59, 61

Çin, 66, 113

Çövkan, 61

D

Dad, 61, 78

Dadə, 144

Dağ, 61, 62

Daman / Damən, 59,

62

Dastan, 62

Dehqan, 62, 102

Dəhan / Dəhən, 62,

126, 146, 148

Dəm, 63

Dəng, 56, 113

Dər, 63

Dərd, 63, 73, 80, 82,

108, 131

Dərman, 63, 73

Dəst, 54, 63

Dəstar, 64

Diba, 64

Didar, 144, 145

Didə, 71, 127, 145

Digərgun, 113

Dil, 62, 64, 75, 84, 87,

114, 116, 143, 151

Dilazar, 143, 145

Dilbənd, 145

Dilbər, 64, 74, 87, 138

Dilcü, 129, 146

Dildar, 146

Div, 88, 113

Divan, 65, 101

Divanə, 56, 114

Dust, 65, 74

Duzəx, 65, 142

Dünim, 114

Dürd, 65, 100

Dürdanə, 65

Dürəfşan, 146

Dürüst, 114, 141

Düşmən, 66, 103

E

Edat, 38

Ə

Əbru, 66

Əfsanə, 66

Əfsürdə, 114, 115

Əfşan, 142, 146, 147

Əgər, 58, 73, 78, 82,

140, 151

Əgərçi, 140

Əhrimən, 66, 67

Ənduh, 66, 67

Əşk, 67, 95, 127

F

Fərxəndə, 115, 142

Fərman, 67

Fəryad, 67, 78

Fəzanə, 115

Fiil, 46, 47

Firavan, 115

Firəngi, 67

Füsüngər, 68, 114

G

Gah, 140

Gav, 68

Gəda, 68, 105

Gənc, 68, 95

Gər, 74, 140

Gərçi, 95, 98, 141

Gərdun, 69, 74

Gərm, 91, 115

Giriban, 69, 113, 141

Giryan, 147, 148

Gövhər / Gühər, 69

Guşe(ə), 69

Guy, 69, 70

Guya, 57, 91, 139

Gül, 57, 70, 71, 72, 74,

91, 113, 118, 147

Gülab, 70

Gülçin, 147

Güləndam, 116

Gülfam, 116

Gülgun, 97, 116

Gülnar, 70

Gülrəng, 97, 116, 117

Gülrux, 70, 71

Gülşən, 71, 72, 91, 141

Gülüstən, 57, 71, 113

Gülüzər, 71, 72

Gülzar, 54, 57, 72

Güman, 72, 73
 Günbəd, 73
 Güzər, 120, 147

H

Heç / Hiç, 114, 117,
 146
 Həmağuş, 136
 Həmdəm, 71, 73
 Həmişə, 71, 136
 Həmsəfər, 73
 Hər, 73, 108, 117, 118,
 139, 148
 Hərdəm, 136
 Hərgiz, 67, 136, 137
 Həzar, 54, 73
 Hindu, 73
 Huşyar, 83, 117

X

Xahiş, 74
 Xak, 74, 131
 Xam, 117, 128
 Xa(ə)muş, 117
 Xar, 74, 118
 Xarə, 74
 Xəbərdar, 118
 Xədəng, 75
 Xəndan, 147, 148
 Xəstə, 118, 126
 Xəstədil, 71, 119
 Xəzan, 71, 75

Xosrov / Xösröv, 75,
 95
 Xoş, 110, 119
 Xoşa, 142
 Xoşbu, 119
 Xoşhəng, 119
 Xub, 87, 119
 Xuda, 75, 88, 114, 124
 Xudbin, 120
 Xun, 75, 116
 Xunbar, 148
 Xunincigər, 120
 Xuraman, 148, 150

Xüm, 76, 100
 Xüşk, 120, 151

İ

İsim, 18, 19, 20
 İsim – Fiil, 48

K

Kafiristan, 76
 Kam, 76
 Kar, 76
 Kasə, 76
 Kaş, 142
 Kəc, 120
 Kənar, 77
 Kəniz, 77
 Kəs, 77
 Kişvər, 77, 108
 Kor, 121
 Kuy, 55, 77, 78, 84

Künc, 78, 135
 Küştə, 148, 149

Q

Qəfəs, 78, 84
 Qəltan, 136, 149
 Qəmxar, 78, 108
 Qəmpərvər, 88, 121
 Qəzəlخان, 71, 149
 Qönçə, 78, 79, 141,
 148

L

Lalə, 62, 79, 93
 Lalərux, 79
 Laləzar, 79
 Ləb, 79, 80, 81, 91,
 116, 122, 133, 146
 Ləbriz, 121
 Lə'lfam, 121
 Ləng, 122
 Ləşkər, 80

M

Mah / Məh, 80, 97, 113
 Mar, 80, 103
 Mehr, 80, 104
 Mey, 56, 80, 81, 100,
 122, 128, 136
 Meydan, 81
 Meyfuruş, 81
 Meygun, 122
 Meygüsar, 122, 149

- Meyxanə, 81, 110
 Meykəş, 149, 150
 Meyvə, 82
 Məbada, 142
 Məgər, 84, 104, 141
 Məhpeykər, 122
 Mərd, 82
 Mərdanə, 122, 123
 Mərdüm, 82, 127
 Mərg, 82
 Məst, 53, 54, 74, 110, 114, 123, 128
 Məstanə, 54, 123
 Mur, 82, 83, 100, 103
 Murcə, 83
 Müğan, 83
 Müjde(ə), 83, 88
 Müjgan, 75, 83, 113
 Mürğ, 83, 84
 Müşkinmu, 84, 129
- N**
- Naçar, 97, 123
 Nagəh, 110, 137
 Nalan, 150
 Namehriban, 97, 123, 124
 Namə, 84
 Nasaz, 77, 124
 Naşad, 124
 Navək, 84, 87
 Nəng, 124
 Nərgis, 85, 114
- Niyaz, 85
 Nöhfələk, 85
 Nuş, 150
 Nuşləb, 85
- P**
- Pa, 85
 Padşah, 86, 87
 Pamal, 103, 125
 Parə, 86, 89, 118
 Peyda, 125
 Peyğam, 86
 Peyğəmbər, 86
 Peykan, 86, 87, 103
 Peykər, 87
 Peymanə, 87
 Peyvəstə, 110, 137
 Pəncə, 87
 Pənd, 87, 88
 Pər, 88
 Pərde, 88, 118
 Pəri, 81, 88, 110
 Pəripeykər, 125
 Pərişan, 97, 125
 Pəritəl'ət, 125, 126, 148
 Pərivəş, 126, 141
 Pərvanə, 88, 89, 91, 151
 Pərvərdigar, 89
 Pəşmin, 89
 Pinhan, 126, 146
 Pir, 126
- R**
- Rah / Rəh, 90
 Rəftar, 150
 Rəxnə, 75, 126
 Rəxş, 90
 Rəxşan, 150
 Rəxt, 90, 91
 Rəncə, 127
 Rəng, 91
 Rəşk, 91
 Rəva, 89, 127, 151
 Rəvan, 151
 Rind, 54, 127
 Rindan, 122, 127
 Rindanə, 127, 128
 Rizə, 118, 128
 Rövşən, 91, 128
 Rud, 91
 Ruy, 91
 Ruz, 92, 124
 Ruzə, 92
 Ruzgar / Ruzigar, 72, 92, 142, 147
 Ruzi, 92
 Rük, 92, 141
 Rüksar, 53, 93, 95, 116
 Rüstəm, 93, 103
 Rüsva, 128

- S**
- Sayə, 93
- Saz, 96, 151
- Seyid Azim Şirvani, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17
- Seyid Ebulkasım
- Nebati, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8
- Səbzə, 93, 94
- Səd, 128
- Sədçak, 94
- Sədpərə, 94
- Səmənd, 129
- Səmənrixsar, 129
- Səng, 94, 143
- Səngdil, 129
- Sər, 94, 118
- Sərəpa, 129, 137
- Sərasər, 129, 137, 138
- Sərməst, 129, 130
- Sərv, 95, 145, 150
- Sərvqəd, 95
- Sıfat, 21, 22
- Sıfat – Fiil, 49, 50
- Sim, 95, 98
- Siminbər, 88, 130
- Sine(ə), 62, 87, 95, 103, 113
- Sirişk, 95, 136
- Sitəmgər, 130, 138
- Siyah / Siyəh, 93, 130, 135
- Susənbər, 62, 96
- Suz, 151
- Suzan, 62, 64, 151
- Süxən, 84, 96
- Süxəngüstər, 130
- Sünbül, 62, 96
- Sürud, 96
- Ş**
- Şad, 110, 131, 146, 148
- Şah, 96, 105, 149
- Şam, 97, 135
- Şanə, 97, 131
- Şeyda, 57, 131
- Şəb, 96, 97, 124
- Şəhpər, 97
- Şəkəristan, 98
- Şəmşir, 98, 149
- Şəng, 131
- Şərabxanə, 98
- Şikar, 75, 98
- Şikən, 116, 152
- Şikənc, 75, 131
- Şikəst, 152
- Şikəstə, 152
- Şimşad, 99, 131
- Şirin, 132
- Şirinsüxən, 116, 132
- Şivə, 99
- Şux, 111, 132
- Şur, 58, 99
- Şuridə, 132
- Şuriş, 57, 99, 129
- T**
- Tab, 71, 99
- Tac, 100
- Tamaşa, 100
- Tar, 100, 131
- Təh, 100
- Təxt, 100
- Təlxcam, 132, 133
- Tən, 101, 124
- Təng, 133
- Tər, 133, 151
- Tərsa, 101
- Tir, 75, 101, 103
- Tövsən, 101
- Tündxu, 133, 138
- Ü**
- Ümid, 101
- Ünlem, 44, 45
- V**
- Vey, 138
- Vəfəpərvər, 133, 134
- Vəli, 141
- Viran, 87, 134
- Viranə, 124, 134
- Y**
- Yar, 55, 72, 74, 75, 102, 111, 124, 135, 142, 143, 146

Yarə, 87, 102

Yekta, 134

Yəlda, 102

Z

Zar, 124, 134

Zamir, 33

Zarf, 28, 29

Zarf – Fiil, 50

Zəban, 84, 102

Zəhr, 102, 133

Zəxm, 103

Zəncir, 103, 148

Zənəxdan, 103, 138

Zər, 95, 98, 103

Zərrin, 134

Ziba, 93, 110, 135

Zindan, 103, 104

Ziyan, 135

Zülf, 66, 75, 88, 93,
97, 104, 131, 135, 142

KAYNAKÇA

AHUNDOV, Ağamusa: Azerbaycan Dilinin Orfografiya Lüğeti, Lider Neşriyyat, Bakü 2004

AKAY, Hasan: İslami Terimler Sözlüğü, İşaret Yayınları, İstanbul 2005

AKDOĞAN, Yaşar: Azerbaycan Türkçesinden Türkiye Türkçesine Büyük Sözlük, Beşir Yayınevi, İstanbul 1999

AKDOĞAN, Yaşar: Türkiye Türkçesinden Azerbaycan Türkçesine Büyük Sözlük, Deniz Kitabevi, İstanbul 2000

ALTAYLI, Seyfettin: Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü, Cilt I, MEB, İstanbul, 1994

ALTAYLI, Seyfettin: Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü, Cilt II, MEB, İstanbul, 1994

ASİL, Y. Şeref: Dini Terimler Sözlüğü, Alter Yayıncılık, Ankara 2011

BANĖUOĖLU, Tahsin: Türkçenin Grameri, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007

BEHZADİ, Behzad: Ferhengi Azerbaycani Farsi, Tehran, 1990

BEHZADİ, Behzad: Ferhengi Azerbaycani Farsi, İntişaratı Dünya, Tehran 1990

DEVELİ, Hayati: Azeri Türkçesi Lüğati, Atatürk Üniversitesi Fen – Edebiyat Fakültesi Yayını, Erzurum 1992

ERGİN, Muharrem: Türk Dil Bilgisi, Bayrak Basım Yayın Tanıtım, İstanbul 1998

Farsça – Azerbaycanca Lüğet, I. Cilt, Naşer Yayınevi, Tahran 1999

Farsça – Azerbaycanca Lüğet, II. Cilt, Naşer Yayınevi, Tahran 1999

GENCAN, T. Nejat: Dilbilgisi, Tekağaç Eylül Kitap ve Yayınevi, İstanbul 2007

HACALOĞLU, Recep Albayrak: Azeri Türkçesi Dil Kılavuzu, Ankara 1992

HATEMİ, N.: Fars Dili, Yazıcı Yayınevi, Bakü 1986

KANAR, Mehmet: Farsça – Türkçe Sözlük, Deniz Kitabevi, İstanbul 2000

KANAR, Mehmet: Türkçe – Farsça Sözlük, Bayrak Yayıncılık, İstanbul 2007

Klassik Azerbaycan Edebiyyatında İşlenen Ereb ve Fars Sözlere Lüğeti, I. Cilt, Şark – Garp Matbaası, Bakü 2005

Klassik Azerbaycan Edebiyyatında İşlenen Ereb ve Fars Sözlere Lüğeti, II. Cilt, Şark – Garp Matbaası, Bakü 2005

MUHTAROĞLU, Vilayet: Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Azerbaycan XIX – XX. Yüzyıl Türk Edebiyatı, Ankara 1993

NAĞISOYLU, Möhsün; GULİYEV, Rehman: Edebiyyat, Zirve Yayınları, Bakü 2002

NEBATİ, S. Ebulkasım: Seçilmiş Eserleri, Şark – Garp Matbaası, Bakü 2004

ŞİRVANİ, S. Azim: Seçilmiş Eserleri, 3 Ciltte 1. Cilt, Promat Matbaası, Bakü 2005

TDK Güncel Sözlük, <http://www.tdk.gov.tr/sozluk.html>

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2009

Türk Dil Kurumu, Yazım Kılavuzu